

НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ОДЕСЬКА ЮРИДИЧНА АКАДЕМІЯ»

КАФЕДРА ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

**РИМСЬКЕ ПРАВО І СУЧАСНІСТЬ.
КОДИФІКАЦІЯ ТА РЕКОДИФІКАЦІЯ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
В УКРАЇНІ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ
Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 25 червня 2021 року

Одеса
Фенікс
2021

За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Є.О. Харитонова

Упорядники-укладачі:

Спасова Катерина Іванівна – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лоншакова Валерія Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Чуфай Лілія Романівна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

**Група організаційного та технічного забезпечення
Міжнародної науково-практичної конференції:**

Харитонova Олена Іванівна – завідувач кафедрою права інтелектуальної власності та патентної юстиції Національного університету «Одеська юридична академія»;

Чанишева Аліна Рашидівна – професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Калітенко Оксана Михайлівна – професор кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Омельчук Олександр Сергійович – доцент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Спасова Катерина Іванівна – голова наукового товариства молодих вчених, аспірантів та студентів, асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Розумейко Дмитро Олексійович – асистент кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія»;

Лоншакова Валерія Сергіївна – лаборант кафедри цивільного права Національного університету «Одеська юридична академія».

Римське право і сучасність. Кодифікація та рекодифікація цивільного законодавства в Україні: досвід і перспективи : матер. Міжнар. наук.-практ. конф., Одеса, 25 червня 2021 р. / за заг. ред. д.ю.н., проф. Є.О. Харитонova. – Одеса : Фенікс, 2021. – 130 с.

ISBN 978-966-928-729-8

Збірник містить матеріали доповідей з теоретичних, історичних та методологічних проблем цивільного права та процесу, права власності, ІТ-права та інших галузей приватного права, які були оприлюднені на Міжнародній науково-практичній конференції, яка відбулась 25 червня 2021 року в Національному університеті «Одеська юридична академія».

Видання спрямовано на ознайомлення юридичної громадськості з дослідженнями науковців у сфері цивілістики і може бути корисний як у навчальному процесі, так і в практичній діяльності.

УДК 347:340.136(477) (063)

Матеріали видано за авторською редакцією.

Повну відповідальність за достовірність та якість поданого матеріалу несуть автори, їхні наукові керівники, рецензенти, структурні підрозділи вищих навчальних закладів та установ, які рекомендували ці матеріали до друку.

ISBN 978-966-928-729-8

© Національний університет «Одеська юридична академія», 2021

ПЕРЕДМОВА

ДОСВІД РИМСЬКИХ ПРАВОЗНАВЦІВ ДЛЯ РЕКОДИФІКАЦІЇ В УКРАЇНІ РЕКОДИФІКАЦІЯ: УВІЙТИ ДВІЧІ В ОДНУ РІЧКУ....

За століття свого існування Римське приватне право накопичило не лише величезний тезаурус правових концептів, конструктів і категорій, але й неоціненний досвід впорядкування та систематизації норм права, передусім, у галузі правового буття приватної особи, торгового обігу тощо. Практично кожен з систематизаційних проєктів був успішним і залишив помітний слід в історії формування та розвитку приватного права. Варто згадати, хоча б, такі значні кодифікації як Закони XII таблиць, Постійний едикт, кодекси Грегоріана, Гермогеніана, Теодосія.

Втім, жоден зі згаданих Проєктів не може зрівнятися за масштабами і значенням для формування і розвитку наступних правових систем з грандіозними систематизаційними роботами організованими і проведеними у добу Юстиніана I. Саме у процесі цих робіт протягом відносно невеликого відтинку часу вперше був використаний практично увесь спектр прийомів систематизації не лише законодавства, але й правової матерії в цілому: кодифікація, інкорпорація, рекодифікація тощо норм (актів) законодавства (Кодекс Юстиніана); систематизація судової та адміністративної практики; впорядкування та обробка фрагментів творів знавців права (Дигести Юстиніана); оперативне оновлення законодавчого матеріалу відповідно до вимог часу (Новели Юстиніана); врешті, створення методичного підґрунтя для забезпечення уніфікованого розуміння та тлумачення правових термінів, категорій і понять, використаних у процесі систематизації (конституції «Deo auctore» і «Tanta», Інституції Юстиніана). То ж не дивно, що досвід та матеріали систематизації Юстиніана, об'єднані середньовічними правознавцями у *Corpus juris civilis*, відіграли, можна сказати, вирішальну (методологічну) роль у процесі Великих європейських кодифікацій XIX ст., та й затим продовжували впливати на розвиток цивільного законодавства європейських (і не лише європейських) країн.

Певним парадоксом виглядають спроби урядовців Східної Римської імперії, які вважали і проголошували себе наступниками Стародавнього Риму і адептами його цінностей, переглянути доробок Юстиніана I та створити на його підґрунті нові кодифіковані законодавчі акти, адаптувавши їх до умов свого часу. Втім, парадоксальність тут є досить позірною, оскільки насправді йшлося

саме про оновлення законодавства (передусім, цивільного) з урахуванням змін у політичному, економічному та соціальному житті суспільства. Не завжди ці зміни виглядали здійсненими на краще, але, у кожному разі, вони були достатньо адекватними відповідями на Виклики часу, полягаючи, з практичного погляду, в удосконаленні механізму правового регулювання, перегляді структури та змісту актів кодифікації, створенні нових правових інститутів, доповненні чинних актів законодавства новими нормами тощо.

Власне, аналогічні завдання постають наразі перед законодавцями нашої держави: здійснити масштабне оновлення цивільного законодавства на підґрунті загального концепту приватного права, як такого, розвиваючи концепцію чинного Цивільного кодексу України із врахуванням вимог часу та використанням досвіду, накопиченого у відповідній галузі іншими правовими системами.

Сприяння вирішенню цих завдань призначена і цьогорічна традиційна Міжнародна науково-практична конференція «Римське право і сучасність», присвячена дослідженню досвіду кодифікацій та рекодифікацій цивільного законодавства у Західній та Східній Римських імперіях та перспективам використання цього досвіду в Україні. Відповідно до цього у її матеріалах викладена як інформація про результати наукових розвідок, присвячених здобуткам римських правознавців та їхніх adeptів з проблем, актуальних нині, так і матеріали дослідження проблем правового регулювання новітніх відносин у сфері приватного права.

Відомо, що увійти двічі в одну річку неможливо.

Але, якщо уявити буття права у часі як єдиний потік, то ця аксіома здається не такою вже й аксіоматичною.

*Доктор юридичних наук, професор, зав. кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія», член-
кореспондент НАПрН України, Заслужений діяч науки і техніки України
Євген Олегович Харитонов*

*Харитонов Євген Олегович,
доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
заслужений діяч науки і техніки України, зав. кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВИБІР МІЖ КОДИФІКАЦІЄЮ, РЕКОДИФІКАЦІЄЮ І ОНОВЛЕННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА: ПРОБЛЕМА ЮСТИНІАНА ... І НЕ ТІЛЬКИ

Термін «рекодифікація» увійшов до «офіційної термінології» вітчизняної цивілістики завдяки Постанові Кабінету Міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» від 17 липня 2019 року № 650.

Відтак відбулася низка конференцій, з'явилися аналітичні та полемічні публікації щодо чинників, мети та перспектив рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства. У процесі дискусій з'ясувалося існування розбіжностей у розумінні характеру змін та масштабів оновлення цивільного законодавства. Більш того, як виявилось, навіть сам характер (очікуваний результат) оновлення іменується по-різному: «рекодифікація цивільного законодавства», «рекодифікація Цивільного кодексу», «модернізація Цивільного кодексу».

Зауважимо, що практично усі Виклики Праву, які нерідко вважають типовими для сучасності, мали місце ще в часи Стародавнього Риму. Зокрема, проблему систематизації, кодифікації, рекодифікації та модернізації права з метою адаптації його до потреб часу вирішував імператор Юстиніан I ще у VI ст. Результатом його зусиль користувались правознавці Європи багато років по тому. Враховуючи це, звернемося до досвіду римських правознавців.

Першим за часом був створений Кодекс Юстиніана. Спочатку малося на меті лише впорядкувати конституції, які накопичились за останні сто років, але потім Юстиніан змінив підхід, визначивши завдання більш широко: не лише обробка законодавства за останні століття, але й перегляд вже існуючих кодифікованих актів (кодексів).

7 лютого 528 року Юстиніан видав едикт, котрим оголосив склад комісії, а також визначив завдання останньої. Вона мала обробити матеріали, які увійшли до Кодексу Теодосія, виключити з нього те, що застаріло, а також доповнити його законодавчими актами більш пізнього періоду. Кодекс другого, виправленого, видання був опублікований 18 листопада 534 року і набрав чинності 29 грудня того ж року.

Кодекс Юстиніана поділений на 12 книг, які включають близько 4600 конституцій. Приватному праву присвячені книги з 2 по 8 (сім з дванадцяти,

тобто більше половини загальної кількості). 9 книга присвячена кримінальному праву, 10-12 - адміністративному. Усі конституції, що увійшли до його видання, набули сили, ті ж, які з нього були вилучені, втратили чинність.

Концепцію створення Дигесту було визначено у конституції Юстиніана від 15 грудня 530 року «Deo auctore». Згідно з нею усім авторитетам в галузі права минулого мала надаватись однакова увага - ніхто не визнається кращим або гіршим у всіх питаннях, але деякі кращі у тому чи іншому. Крім того, у старих роботах можна було робити виправлення, скорочення та зміну застарілих термінів новими.

16 грудня 533 року комісія доповіла про завершення роботи, а 30 грудня 533 року Дигести набрали чинності.

Структурою Дигести нагадують Кодекс: книга 1 - загальні положення про право та державу, книги 2 - 46 присвячені питанням приватного права, матеріал тут розміщено за схемою преторського едикту, книги 47-48 - кримінальне право та процес, книга 49 - оскарження, фінансове, військове право, книга 50 - муніципальне право, завершальні положення. Книги не мають власних найменувань, у той час як титули, на які поділяються книги, опоряджені заголовками, котрі у багатьох випадках відтворюють рубрики «постійного едикту», а також нерідко співпадають з назвами відповідних титулів Кодексу Юстиніана. Титули, у свою чергу, поділяються на фрагменти, кожен з яких є витягом з одного із творів одного з правників. Якоїсь субординації (за авторитетом, часом написання твору, його обсягом тощо) не просліджується, але великі фрагменти для зручності поділено на параграфи. Кожен фрагмент починається зі згадки про те, хто є автором твору, з якого зроблено витяг.

Дигести, з одного боку, охоплюють коло питань ширше, ніж ті, що стосуються приватного права. Водночас, деякі відносини сфери приватного права залишені для регулювання їх у Кодексі.

Крім того, особливістю Дигестів є наявність у їх тексті інтерполяцій (доповнень, заміни або уточнень термінів), зроблених комісією при обробці оригінальних текстів завдяки повноваженням, наданим їй Юстиніаном у конституції від 15 грудня 530 року, аби пристосувати архаїчні положення до реальних потреб практики.

Протягом останнього року створення Дигестів комісією, з метою методичного супроводу, були також створені Інституції: елементарний підручник римського права. Структурно вони поділялися на вступ і чотири книги: I - особи, II – речові права, у тому числі спадкування за заповітом, III - спадкування за законом, загальні положення зобов'язань та контракти, IV - делікти та норми процесуального права, деякі положення публічного права.

Книги поділено на титули, титули - на фрагменти. Інституції вийшли друком раніше Дигестів, але набули чинності одночасно з ними.

Середньовічними юристами Кодекс, Дигести та Інституції було об'єднано у єдину збірку – *Corpus juris civilis*.

Але таке об'єднання є необґрунтованим, оскільки немає доказів того, що сам Юстиніан мав метою створення єдиного «Суперкодексу».

Натомість, були створені три самостійних законодавчих акти, кожен з яких мав свої джерела та своє призначення: популярний виклад основних положень приватного права (Інституції), зібрання досягнень римської правової думки - скоріше, ідей, ніж норм позитивного права (Дигести), збірка правових норм «прикладного характеру» - Кодекс.

Цим пояснюється той факт, що видавши півтори сотні конституцій після другої редакції Кодексу, Юстиніан за тридцять років так і не провів третю редакцію цього акту. У цьому не було необхідності: систематизація завершилась закладенням підвалин нової правової системи. Кожен жив своїм життям: Інституції - навчали, Дигести – забезпечували формування концептів, Кодекс - працював, забезпечуючи потреби сьогодення.

Зауважимо, що лише створення Кодексу може вважатись кодифікацією - зведенням актів законодавства у нову за формою та змістом збірку з врахуванням їх переоцінки відповідно до умов нового етапу розвитку суспільства.

Що стосується Дигестів, то їх створення не означало перегляд нормативних актів, оскільки багато фрагментів належали правникам, не згаданим у законі «Про цитування» і не були нормами права. Вони стали такими лише після включення їх у Дигести. Отже, тут йдеться про компіляцію, тобто використання та обробку чужих творів, яка потім визнана законом. Те саме можна сказати і про Інституції Юстиніана.

Отже, систематизацію Юстиніана у цілому можна оцінити як сукупність кодифікації (Кодекс) та спроби рецепції римського права у формі компіляції з римських джерел (Дигести та Інституції).

При цьому у процесі кодифікації було проведене системне (друга редакція Кодексу у 529 році) та поточне «точкове» оновлення законодавства (видання Юстиніаном низки Новел – нових законів).

Спроби рекодифікації (тобто масштабної системної переробки кодифікованих актів із пристосуванням їх до умов соціального життя, що змінилися) римського права мали місце у Східній Римській імперії вже після смерті Юстиніана, коли з'являється потреба у підготовці спрощених, більш придатних для потреб практики збірок, внаслідок чого за імператора Лева III

створюють так звану «Еклогу». Остання являє собою суміш витягів із Дигестів, Інституцій, Кодексу, а також компіляцій сільськогосподарського, морського та військового законодавства, до яких додано заповіді Мойсея, відредаговані та подані як юридичні норми. Внаслідок такої переробки Еклога докорінно відрізняється від римського права, ставши «оновленням», але не «рекодифікацією» законодавства.

З метою повернення до римських «витоків» за імператора Василь Македонянин почав переробку матеріалів систематизації Юстиніана з метою їх удосконалення та модернізації. Власне, ідея законодавчих реформ виникла ще у середині IX ст., і підготовчі роботи були виконані правознавцями «університету», ректором і професором якого був Тотій. Але заслугу імператорів македонської династії вбачають у тому, що вони зрозуміли необхідність перемін, сприйняли ідею правової реформи та підкріпили її авторитетом імператорської влади.

Було створено грандіозну програму перегляду норм компіляції Юстиніана з погляду оцінки можливості їхнього застосування у нових історичних та соціальних умовах. В межах цієї програми передбачались своєрідні програма-максимум та програма-мінімум.

Програма-максимум була розрахована на створення універсального Зібрання законів - своєрідної енциклопедії права. Врешті, її реалізація зумовила створення «Базилік» – зібрання законів у 60 книгах, до яких пізніше було додано декілька томів схолій.

Програма-мінімум передбачала створення паралельно з реалізацією програми-максимум, розрахованої на десятиліття, компактної та загальнодоступної збірки законів, яка б містила матеріали, необхідні практикам. Згідно з цією програмою комісія, очолювана патріархом Тотієм, створила збірку «Ісагога» (котру іноді називають «Епанагога»). Матеріал у ній поділявся на 40 титулів і включав основні права та правосуддя; вчення про імператора, патріарха та вищих урядовців; про єпископів та інший клір; про суди, свідків та документи; про заручини та шлюб; про посаг та дарування між чоловіком та дружиною; про типи юридичних угод; про заповіді; про будівництво і права сусідів; про злочини та покарання.

Проект був завершений вже за правління Лева VI (Мудрого) на початку X століття. Наслідком було видання «Базилік» на підґрунті компіляції Юстиніана. Кодекс, Дигести та Інституції були об'єднані в одну збірку, поділену на 60 книг. Фактично це був перафраз Дигестів, поєднаний з коментарями до Кодексу Юстиніана.

Базиліки не надто схвально оцінили сучасники, піддаючи їх критиці за

непристосованість до потреб юридичної практики, за те, що неможливо дати точну відповідь на те, яка їхня природа: чи це акт законодавство, чи енциклопедія, чи навчальний посібник з римського права

Останньою спробою вульгаризованої рекодифікації матеріалів Юстиніана було створене близько 1345 року правознавцем та суддею Костянтином Арменопуло «Шестикнижжя» (Hexabiblos), яке містило витяги з цивільних та карно-правових норм з Базилік, зібрані у 6 книг.

Оцінюючи згадані тут спроби кодифікації та рекодифікації законодавства, можна дійти висновку, що успішними вони були (і можуть бути) за існування наступних умов: 1) об'єктивна потреба масштабного і системного удосконалення законодавства; 2) чітко визначені та усвідомлені мета і рівень оновлення законодавства (кодифікація, рекодифікація, модернізація тощо); 3) високий рівень організації законодавчих робіт («політична воля»); 4) належним чином розроблена концепція кодифікації чи рекодифікації, якщо така мається на увазі; 5) існування законодавчих актів належного методологічного рівня, придатних для кодифікації, рекодифікації тощо.

Саме існування усіх названих умов на момент реалізації проекту Юстиніана дало позитивний результат. Разом із тим, повторити цей результат не вдавалося ні самому Юстиніану, ні його наступникам. І так тривало аж до того часу, поки знову не утворилася названа сукупність умов і не почалися Великі кодифікації (а пізніше - рекодифікації) цивільного законодавства.

Навряд чи, можна беззаперечно стверджувати, що наразі існує така сукупність умов. Радше, може йтися про існування передумов для рекодифікації, а що з цього вийде, покаже час.

Харитоновна Олена Іванівна,

*доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАПрН України,
зав. кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

«АСТІО» І РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПРИВАТНОГО ПРАВА У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ

Поділ права на публічне і приватне відомий з часів Аристотеля, у юриспруденції набув популярності завдяки сентенції Ульпіана, котрий зазначав, що вивчення права поділяється на дві частини – публічне та приватне право, і розрізняв приватне і публічне право в залежності від того, чиєї користі воно стосується: суспільної (державної) чи приватної (окремих осіб): «Публічне

право – це те, що стосується становища римської держави, приватне – це те, що стосується користі окремих осіб; існує корисне у суспільному відношенні і корисне у приватному відношенні» (Д.1.1.2).

Зауважимо, що, разом із тим, зміст концепту «приватне право» залишається невизначеним. Зауваження Ульпіана, що приватне право поділяється на три частини, бо воно складається або з природних приписів, або з приписів народів, або з приписів цивільних (Д.1.1.2), дає підстави лише для висновку щодо нормативної бази цього феномену, але не дає відповіді на питання: яким чином проводиться відбір норм з масиву згаданих приписів та їх застосування у контексті реалізації загальної ідеї (концепту) приватного права.

Як на мою думку, вирішення цієї проблеми у Стародавньому Римі забезпечувалося існуванням інституції преторів, категорії «actio» і формулярного процесу.

Оскільки обсяг тез не дає змоги детально зупинитися на всіх названих складових цього юридичного механізму, лише згадаємо тут, що претори – це магістрати, що мали юрисдикцію у цивільних, адміністративних тощо справах та забезпечували проведення судового процесу, розглянемо далі значення двох інших категорій.

Термін «actio» охоплював у Стародавньому Римі дві категорії дій: придбання речей (договори) і захист суб'єктивних прав. Якщо перша з цих категорій стосувалася виникнення прав щодо речей, то друга – питань процедурних (судового процесу). Це відображено, зокрема, у структурі Інституцій Гая, котрі складаються з чотирьох книг. Книги не мають назви, але перша з них присвячена загальним положенням права та становищу особи, друга – речовим правам і спадкуванню, третя – спадкуванню і зобов'язанням, четверта – позовам, інтердиктам, засобам забезпечення виконання судових присудів тощо. Складені пізніше Інституції Юстиніана теж мають чотири книги, перші три з котрих приблизно відповідають структурою Інституціям Гая, а четверта – містить положення про позадоговірні зобов'язання та судочинство.

Така структура має принципове значення, оскільки відображає сутність «процесуального мислення» римлян і саме в ньому криється чинник формування особливого виду джерел права – судового прецеденту.

Отже характерною формою захисту є actio (позов) – право особи здійснювати в судовому порядку вимоги, що їй належать (Д. 44.7. 51).

Що стосується порядку розглядів позовних вимог, то найдавнішою процесуальною формою, котра існувала за часів Республіки до 126 р. до н.е., був легісакційний процес, характерні риси якого виглядали наступним чином:

1) Він складається з двох стадій: *in jure* та *in judicio*. У першій стадії беруть участь сторони і судовий магістрат. Дія нагадує виставу: кожний з учасників займає певне місце, промовляє певні репліки. Щоправда, діючі особи вистави вільні у виборі фіналу: відповідач може погодитись з вимогами позивача, і на цьому дія закінчиться; але він може і заперечувати їх – тоді процес переходить в другу стадію, де відбувався розгляд справи по суті. Слід підкреслити, що на цьому етапі позивач вже не міг зневажити провадження справи, бо після *in jure* не можна було подавати вдруге позов з тієї ж підстави до того самого відповідача. Це правило діяло і в тому випадку, коли судові рішення чомусь не було прийняте.

2) Має місце розмежування функцій магістрату (спочатку це був консул, потім – претори, еділи, префекти колоній тощо) і суддів. Магістрат приймав участь тільки на першій стадії розгляду спору (а точніше – його фіксації), фактично йому відводиться роль пасивного свідка, що подає свої репліки за розкладом. Крім того, він відповідає за дотримання процедури і всього сценарію. Кульмінацією його участі є фіксація наявності спору і призначення судді. Суддя є головною діючою особою на другій стадії. Він міг бути призначеним з числа членів судової колегії центумвірів (для спорів про спадщину), децемвірів (при спорах про свободу) або з числа присяжних суддів. Присяжні судді призначалися магістратом, як правило, з числа запропонованих учасниками процесу кандидатур, які не були професійним юристами. Від судді вимагалися не стільки знання права, скільки добра репутація, довіра до нього учасників спору.

3) Судді або колегії оцінювали докази, вислуховували сторони та їхніх представників (котрі допускалися у другу стадію слухання справи, але не на першу) і виносили рішення, які оскарженню не підлягало.

4) Судовий розгляд був обмежений у часі і за місцем дії. Зокрема, справа не могла бути почата у «несудові дні» за календарем, у дні народних зборів, ігор, посівів та жнив. Місцем проведення процесу спочатку був винятково Рим, але у міру зростання держави таку можливість отримали муніципії та колонії.

Значення легісакційного процесу полягало у тому, що він привчав громадян до необхідності дотримання судової процедури. Саме на цьому ґрунті поваги до права, змогли з'явитися паростки нового підходу, при якому слідування літері закону змогло відійти на другий план, поступивши місцем духу Права, але не беззаконню.

У другій половині періоду Республіки інтенсивний розвиток сільського господарства, ремесел, пожвавлення торгівлі лихварства призвів до значного зростання майнових спорів, що вимагали швидкого та ефективного розгляду.

Легісакційний процес з його формалізмом уже не задовольняв потреб економічної практики. Потрібні були радикальні зміни. Законом Ебуція між 149 і 126 рр. і двома законами Юлія (час прийняття невідомий) до цивільного судочинства були внесені істотні зміни, які ґрунтовно змінили легісакційний процес. Вони в основному зводилися до того, що позивач звільнявся від обов'язку формулювати свої вимоги у чітко встановленій формі. Обов'язок юридично грамотно, відповідно до закону формулювати позовні вимоги перекладався на претора. Позивач мав тепер право викладати претору свої позовні вимоги вільно, без дотримання формальностей і ритуалів. Вислухавши пояснення сторін, їхні докази й заперечення, претор самостійно формулював юридичну сутність позову. Зміст спору він викладає в спеціальній записці судді, яка отримала назву «формула». Так виникла й назва нової процедури судочинства – формулярний процес.

Формулярний процес, як і легісакційний, поділявся на дві стадії. Він не тільки реформував застаріле римське судочинство, але й закріпився у другій половині періоду республіки настільки, що й надалі обслуговував цивільний обіг весь наступний період – принципат – аж до встановлення абсолютної монархії (домінату). Зокрема, саме формулярний процес дав змогу перетворити застаріле *jus civile* з вузько національного у всесвітньо визнане, абстраговане від своєї основи приватне право. Саме формулярний процес і вдале його поєднання з діяльністю преторів сприяв досягненню римським приватним правом неперевершених висот досконалості.

Відмінною ознакою формулярного процесу є заміна ритуальних дій на першій стадії формулою, що була основою процесу – метою провадження на першій стадії і юридичною підставою для провадження на другій.

У формулі містився виклад юридичної сутності спору. Вона завжди починалася призначенням судді, якому доручалося розглянути справу. Потім послідовно йшли: 1) інтенція – виклад вимог позивача, сутності спору; 2) кондемнація – доручення судді звинуватити чи виправдати відповідача залежно від підтвердження чи спростування інтенції.

У більш складних випадках у формулі стисло викладалися факти й обставини, якими позивач обґрунтовував свої вимоги. Тоді у формулі перед інтенцією вставлялася «демонстрація» («проскрипція»), що конкретизували її зміст.

Окрім звичайних складових частин формули до неї інколи вводилися додаткові: екцепція – заперечення відповідача проти вимог позивача тощо.

Отже, формула полягала не тільки у формулюванні юридичної сутності спору, а й інструкція судді, як треба вирішувати справу за конкретних обставин, певні обов'язкові межі, в яких суддя має вирішити спір.

Разом із тим, істотним моментом формулярного процесу є те, що претор вже не просто фіксує дії сторін, як це було у легісакційному процесі, а набуває активної ролі: тепер він фактично формує основи правової політики у країні, забезпечуючи оновлення *jus civile* у дусі реалізації концепту приватного права.

Перетворення застарілого *jus civile* у нову систему права здійснюється у двох напрямках:

1) Претор отримує право надавати (або не надавати) судовий захист спірним відносинам. Виходячи з принципу *aquitas* (справедливості), він може відхилити позов у випадку, коли за *jus civile* такий позов має бути наданий, і, навпаки, надати захист відносинам, які відповідно до норм *jus civile* судовому захисту не підлягали. Право на позов претор виводить не з наявності правової норми, а зі свого розуміння *aquitas*.

Система норм *jus civile* замінюється системою позовів – з факту надання позову виводилась наявність матеріального права, а не навпаки. Вирішуючи питання про спрямування чи не спрямування справи до суду, претор не зв'язаний нормами *jus civile* і керується лише пануючим у суспільстві уявленням про справедливість. Якщо відносини, на думку претора, підлягало судовому захисту, позов надавався, якщо ні – то ні. Юрисдикція претора давала йому можливість, змінюючи систему позовів, фактично забезпечувати реалізацію концепту приватного права.

2) Претор керує судовою практикою. Він не тільки надає чи не надає судовий захист, але й слідкує, щоб судова практика розвивалася у потрібному напрямі. У формулі, яку він видає судді, претор вказує, за наявності яких обставин позов слід задовольнити, а за відсутності яких у задоволенні позову відмовити. Суддя, залежний від формули претора, не міг від неї відступити.

Таким чином, судова практика формувалася не нормами старого *jus civile*, а концептом приватного права та потребами цивільного обігу, інтерпретованими преторськими едиктами у світлі зазначеного концепту.

Із встановленням абсолютної монархії інститут претури, як демократичне утворення республіканського Риму, відмирає. Імператори не довіряли ні виборним преторам, ні виборним суддям. Державна перебудова потягла й перебудову судової системи.

Ще в період принципату в деяких випадках почали практикувати розгляд окремих майнових спорів особисто магістратами без передачі їх судді. Тим часом для римлян, що протягом багатьох століть звикли до двостадійного

процесу, розгляд справ одноособово суддею був таким незвичайним явищем, що і порядок розв'язання спорів вони почали називати надзвичайним екстраординарним. Деякий час новий процес існував паралельно зі звичайним формулярним процесом. Новий порядок розгляду спорів був менш демократичним, але одна стадія забезпечувала більш оперативний розгляд справи. Поступово екстраординарний процес витісняє формулярний і в період абсолютної монархії стає панівним.

У період пізнього доміну з'являється ще один різновид спрощеного судового процесу – лібелярний (*libella* – скарга) або ж рескриптний (*rescriptum, rescriptio* – письмовий висновок), характерною рисою якого є подальше посилення адміністративних засад і скорочення строків розгляду справ.

Підсумовуючи викладене, можна зробити висновок, що саме завдяки особливостям римського процесу (передусім, формулярного) стала можливою реалізація концепту приватного права. Визначаючи цю важливу обставину, Римське приватне право не даремно характеризують як «систему позовів», що мають підвалинами судові рішення в ім'я справедливості.

Булеца Сібілла Богданівна,

доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри цивільного права та процесу Ужгородського національного університету

Тегза Антоніна Василівна,

*студентка юридичного факультету
Ужгородського національного університету*

ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ РОЗДРІБНОЇ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ

Безумовно, пандемія коронавірусу (COVID-19) продовжує надавати значний вплив на електронну комерцію і поведінку осіб в Інтернеті, зокрема споживачів по всьому світу. Оскільки на початку 2020 року мільйони людей залишилися вдома, щоб стримати поширення вірусу, цифрові канали стали найпопулярнішою альтернативою переповненим магазинам і особистим покупкам. Зокрема, за даними міжнародної компанії, що спеціалізується на ринкових та споживчих даних Statista ми спостерігаємо, що в 2021 році 72,9 відсотка всієї роздрібно-електронної торгівлі генерується через мобільну комерцію, в порівнянні з 58,9 відсотка в 2017 році. За даними Digital Commerce у червні 2020 року світовий роздрібний трафік електронної комерції досяг

рекордних 22 мільярдів відвідувань в місяць, причому виключно високий попит на повсякденні товари, такі як продукти харчування, одяг, а також роздрібні технічні товари. Очікується, що до кінця 2021 року обсяг роздрібних продажів у всьому світі досягне \$4,9 трлн, коли онлайн-продажі складуть більше 18% світового ринку, а до 2040 року на електронну торгівлю може припасти 95% усіх покупок [1].

У зв'язку з цим, ми можемо спостерігати, що роль і значення електронної комерції взагалі та електронної торгівлі, а також самих відносин з дистанційної купівлі-продажу товарів зокрема зростає буквально з кожним днем. Особливо гостро це відчувається зараз, під час карантинного періоду у зв'язку з поширенням інфекційної хвороби COVID-19. Оскільки електронна комерція є поняттям більш ширшим, яке охоплює всю сферу товарно-грошових відносин за допомогою електронних пристроїв, метою нашого дослідження є аналіз більш вузької її складової – електронної торгівлі, так як саме остання регулює питання роздрібною купівлі-продажу товарів дистанційним способом, що є немаловажливим в умовах цифровізації та діджиталізації усіх сфер суспільних відносин. Однак очевидно, що Інтернет-споживачі стикаються з багатьма неминучими викликами Інтернету, більше, ніж офлайн-споживачі, зокрема це порушення їх прав споживачів.

Дистанційна торгівля характеризується, як негативними, так і позитивними ознаками. Її перевагами є те, що споживачі, купуючи товари за договором роздрібною купівлі-продажу через Інтернет, значно економлять свій час, можуть порівняти товари в різних інтернет-магазинах та обрати товар за більш сприятливою ціною, а також замовити товари з іншого міста або країни. Щодо недоліків, то кількість їх теж чимала, з тієї причини, що зазначений вид торгівлі є порівняно новим явищем для наших громадян та держави в цілому. Крім того, порушуються право споживачів на інформацію, на належну якість товару та інші права споживачів.

Важливим для нашої держави у сфері ефективного правового регулювання даної проблеми є досвід ЄС. Тому аналізуючи особливості законодавчої регламентації ЄС, можна зазначити, що основою правового регулювання, щодо захисту прав споживачів в Інтернет-торгівлі є Директиви про захист прав споживачів від 25 жовтня 2011 року. Крім цього широкого обороту набуває розвиток саморегулювання діяльності онлайн-платформ, що надають послуги споживачам, які спрямовані на забезпечення довіри до електронної комерції європейських споживачів та альтернативне вирішення спорів в сфері захисту прав Інтернет-споживачів, зокрема за допомогою процесів медіації та консіліація. Для вирішення цивільно-правових спорів з

іноземним елементом може використовуватися так звана процедура European Small Claims Procedure [2]. Ця процедура застосовується в суперечках, що не перевищують 5000 євро і доступна для всіх країн Євросоюзу за винятком Данії. Як правило, процедура проводиться в заочному порядку, якщо тільки суд не вирішить, що очне слухання необхідно.

У 2012 році Єврокомісією був затверджений Code of EU Online Rights [3], який надав змогу споживачам подавати позов у справах, пов'язаних із споживчим договором, у суді за місцем проживання споживача. Наразі наявний позитивний досвід із запровадження онлайн-судів для України це поступове впровадження Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи.

Доцільно звернути увагу, що найбільш передовою країною в даному питанні є Китай, де у 2018 році були створені Інтернет-суди, які при розгляді справ в порядку онлайн, використовуються такі технології, як штучний інтелект та технології блокчейн. Верховний Суд Китайської Народної Республіки опублікував правила для учасників спору онлайн-платформи для судових розглядів [4]. Громадяни КНР не тільки користуються послугами з судовим розглядом онлайн, включаючи реєстрацію справ і слухання, але також можуть одночасно отримувати послуги посередництва або арбітражу. У 2019 році більше 3200 китайських судів відкрили онлайн-посередницькі офіси, що допомогло вирішити майже 3 мільйони суперечок до судового розгляду [5].

Однак на нашу думку більш перспективним стає досвід запровадження спеціальних позасудових процедур, зокрема різновид альтернативного вирішення спору – online dispute resolution.

До прикладу, національний секретаріат з питань захисту прав споживачів Бразилії в 2014 році створив онлайн нову погоджувальну процедуру між споживачами і постачальниками послуг, які зареєстровані в системі для врегулювання суперечок в режимі онлайн. В даний час таким чином вирішуються 80% скарг, а час задоволення скарг споживачів складає в середньому 7 днів. Скористатися цим механізмом можуть лише ті компанії, які добровільно і офіційно зареєструвалися в системі. Схожа система наявна також у Мексиці, де в 2008 році було запущено механізм онлайн нового врегулювання суперечок під егідою Канцелярії Федерального прокурора у справах споживачів, що надає споживачам, які придбали товари або послуги в режимі онлайн або звичайним способом, подавати і врегулювати скарги через віртуальну інтернет-платформу [6].

Для забезпечення регіонального співробітництва, існує мережа європейських споживчих центрів з 30 відділень в 28 державах – членах Європейського союзу, Ісландії та Норвегії. Вона надає безкоштовну допомогу

та консультації споживачам з питань транскордонних покупок, яка поширюється також на покупки в Інтернеті. Мережа повідомляє споживачам про їхні права, надає їм допомогу в розгляді скарг на продавців, що базуються в інших країнах, і перенаправляє споживачів до відповідного органу [7].

Якщо аналізувати досвід України у вирішенні споживчих спорів, то необхідно зазначити, що у нас відсутня процедура з альтернативних способів вирішення спорів в мережі Інтернет, які виникають між продавцями (чи власниками Інтернет-магазину) та споживачами.

Сьогодні в Україні дедалі гострішою стає проблема захисту прав споживачів електронної торгівлі. Без сумніву, велике значення має прийняття Верховною Радою України 3 вересня 2015 року Закону «Про електронну комерцію» [8]. Цей закон врегулював визначення термінів «електронна комерція», «електронна торгівля», «електронний правочин» та «інтернет-магазин». Уваги заслуговує, стаття 7 Закону зобов'язує продавця надати необхідну особисту інформацію спростило процедуру регулювання правовідносин у сфері електронної торгівлі, але, попри це, права споживачів у сфері електронної комерції надалі порушуються.

Україна в процесі наближення національного законодавства до стандартів ЄС повинна враховувати Рекомендації Європейської комісії щодо досудового вирішення спорів або знаходження їх альтернативного вирішення.

Тож, для забезпечення ефективного захисту прав споживачів у дистанційній торгівлі ми пропонуємо:

Доповнити ЗУ «Про електронну комерцію» окремими розділами «Правовий статус Інтернет-магазину» та «Гарантії повернення товарів чи коштів». У першому розділі повинний чітко регламентуватися процес створення Інтернет-магазинів та визначатися його правовий статус, а саме виділити дві основні стадії створення інтернет магазину:

- заснування суб'єкта підприємницької діяльності, який вчиняє торгівлю дистанційним шляхом. На цій стадії повинна врегульовуватися форма оподаткування, організаційна структура, збір обов'язкових документів для його створення та офіційне працевлаштування інтернет-працівників магазину

- розробка веб сайту інтернет магазину повинна передбачати обов'язкову реєстрацію назви інтернет-магазину

У другому розділі потрібно зазначити, що сама процедура повернення товару/коштів повинна обов'язково бути на сайті інтернет-магазину та бути доступною для споживачів. Якщо вже товар, оплата за який була здійснена повністю чи частково не був відправлений покупцю, то продавець нестиме відповідальність передбачену законодавством України (тут в залежності від

ціни товару дії можуть розглядатися як шахрайство). Однак, даний механізм не буде ефективним до продавців в соціальних мережах, поки не буде встановлено відповідну процедуру їх ідентифікації при їх реєстрації.

На початковому етапі вдосконалення позасудового захисту , відповідно до Концепції розвитку цифрової економіки, нами пропонується внести державний тендр на розробку та впровадження спеціалізованої національної безоплатної позасудової мережі захисту прав споживачів для вирішення споживчих спорів, що дозволила б вирішити суперечку швидше з найменшими витратами для сторін та значно зменшила кількість відповідних позовів.

Також необхідно створити електронну базу з відповідними відгуками від реальних покупців та достовірною інформацією про конкретного інтернет-продавця, що вже зарекомендували себе на ринку, яка б діяла у вільному доступі для всіх користувачів мережі Інтернет , а також створити у межах сайту графу з формуляром претензій та зобов'язати інтернет-магазини надавати відповіді в межах 7 днів.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Світовий E-commerce і M-commerce – статистика і факти електронної комерції 2020. URL: <https://marketer.ua/ua/e-commerce-worldwide-statistics-facts>
2. Regulation (EU) 2015/2421 of the European Parliament and of the Council. December, 16 2015. Official Journal of the European Union. 2015. L 341/1. URL : <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/ALL/?uri=CELEX%3A32015R2421>
3. Code of EU Online Rights. European Commission. 2012. URL: <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/code-eu-online-rights>
4. The Supreme People's Court of The People's Republic of China. URL: <http://www.court.gov.cn/zixun-xiangqing-116981.html>
5. Online mediation mitigates court processes. China Daily. 2020. URL: http://english.court.gov.cn/2020-09/09/content_37539364.htm
6. Sistema Nacional de Defesa do Consumidor – SNDC . URL: consumidor.gov.br
7. Ecommerce in Europe. Ecommerce News. URL: <https://ecommercenews.eu/ecommerce-in-europe-e621-billion-in>
7. Про електронну комерцію: Закон України від 03.09.2015. № 675-VIII. Відомості Верховної Ради України. 2015. № 45. Ст. 410.

Коструба Анатолій Володимирович

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника*

КОНКУБІНАТ ЦИВІЛЬНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ЩОДО СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Останнім часом не вщухає дискусія щодо подальшої долі Господарського кодексу України. Міноритарна група цивілістів ліворадикального толку виступають за його безапеляційну ліквідацію та нормативну консолідацію всієї сукупності приватноправових відносин в межах одного кодифікованого акту. Зазначимо що ідея запровадження «єдиного цивільного кодексу приватного життя» немає під собою будь-якого теоретичного підґрунтя. Крім того її реалізація призведе до деформації сталих принципи юридичної техніки, серед яких простота та придатність правового акту до застосування. Сьогодні ми стаємо свідками детальної структуризації приватноправових відносин, їх автономної нормативної регламентації. Прикладом є відносини в сфері ІТ - права, медичного права і спортивного права тощо. Секуляризація Господарського кодексу України не той шлях, яким слід вирішувати проблему колізії правових актів. Тому підтвердженням є світовий досвід, зокрема досвід Франції.

Для правової системи Франції характерний дуалізм приватного права, якому присутня відокремленість правових норм в регулюванні торгівельної (комерційної) діяльності від норм цивільного права. Це форма внутрішнього розподілу, яка не порушує галузеву цілісність та дозволяє враховувати особливості правового регулювання комерційних відносин.

В такому разі, відповідні комерційні правовідносини не противляться цивільним, навпаки підкреслюють певний рівень їх системної диференціації в межах єдиного цивільного права.

Сформована в середині 16 століття правова традиція окремого правового регулювання відносин комерційного характеру, що обумовлено характером суспільно-економічної формації того часу зберегла свої риси й на сучасному етапі розвитку приватного права Франції. Природа та характер цивільних відносин і комерційних (підприємницьких) відносин об'єктивно має певну специфіку їх правового регулювання, що обумовлює використання окремих правових засобів регулювання таких відносин. Але, наведене не стільки відокремлює комерційне (підприємницьке) право від цивільного, скільки специфікує його в межах такого. Така специфікація всередині системи

цивільного права Франції обумовлена однорідністю комерційного (підприємницького) права на відміну від цивільного права Франції. Комерційне право Франції регулює достатньо вузьку сферу суспільних відносин, які мають власне нормативно-правове підґрунтя, яке опосередковує таку сферу. Перш за все це відносини із спеціальним учасником – особою, яка здійснює комерційну діяльність на професійній основі. По-друге, такі відносини визначають діяльність у сфері суспільного виробництва, спрямованого на виготовлення та реалізацію продукції, виконання робіт чи надання послуг з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку. Незважаючи на це, комерційне (підприємницьке право) не може існувати поза межами цивільного. Базові фундаментальні правові категорії цивільного права Франції визначають основні засади комерційного (підприємницького) права. Основні положення речового права, зобов'язального права комерційне право Франції черпає з цивільного. В цьому полягає діалектична єдність цивільного права Франції із комерційним правом.

Позитивним моментом, що має стати прикладом нормопроєктування для вітчизняного законодавця є відхід від декларативного нормування комерційних відносин в бік системного поєднання розрізнених нормативно-правових актів спеціально-правового характеру. В той час коли ми йдемо шляхом нормативної декодифікації господарських правовідносин, Франція навпаки, посилює рівень «кодифікаційності» комерційних відносин.

Зазначимо, що такий етап в розвитку законодавства Франції мав своє місце. Так, прийнятий 15 вересня 1807 року Комерційний кодекс Франції, який містив в собі 648 статей та поєднав в собі всі діючі на той час нормативні положення, що регулюють торгівлю поступово вичерпав себе. В ситуації нормативної невизначеності почався процес активної декодифікації комерційного права Франції, в результаті чого певні титули були вилучені з кодексу та отримали самостійне правове регулювання в правовій системі Франції. Питання підприємницької діяльності, які вимагали свого впорядкування отримала правове регулювання вже не шляхом удосконалення існуючого кодифікованого акту, а шляхом прийняття з цього приводу автономних актів законодавства. Цей процес тривав майже 50 років (з 1909 року по 1953 рік). До 2000 року діюча частина його нормативних положень не перевищувала 150 статей. В такої схожості Комерційний кодекс Франції 1807 року нагадує Господарський кодекс України – 2021. Нарешті Комерційний кодекс Франції у 2000 році втратив чинність.

На сьогодні в державі діє Комерційний кодекс 2000 року (*Code de commerce*). Структурно він складається із *законодавчої* та *регуляторної*

частини, яка уточнює, розвиває та доповнює законодавчу частину як форма забезпечення її належного застосування (введена в дію Декретом уряду від 25 березня 2007 року №2007-431). Крім того, Комерційний кодекс Франції містить в собі узагальнення правових норм, дія яких зупинена. Сумарно сьогодні цей кодифікований акт включають в себе 9 книг які об'єднують 960 статей. Ці статті розподілені за титулами і главами відповідно до предмету правового регулювання того чи іншого виду суспільних відносин, які виникають в комерційній діяльності і які регулюються Комерційним кодексом Франції. Не зважаючи на це, діалектична єдність комерційного (підприємницького) права і цивільного права Франції синергетична пов'язує два кодифікованих правових акта (Цивільний кодекс Франції станом на 2021 рік складає 2534 статі).

В першій книзі Комерційного кодексу Франції «Про комерцію в цілому» розкриваються основні положення про комерційну діяльність, визначається правовий статус комерсанта, наводяться їх права та обов'язки. В законі розкривається поняття комерційного акту, під яким розуміється будь-яка купівля рухомого чи нерухомого майна з метою його перепродажу, підприємницькі операції по виробництву товарів, його постачанню, наданню агентських послуг, валютних банківських чи брокерських операцій тощо. Комерсантом визначається особа, яка здійснює комерційні акти в порядку звичайної професійної діяльності. При цьому, нею може бути як фізична особа так й комерційні товариства, інші юридичні особи, а також іноземці.

Друга книга «Про комерційні товариства» присвячена комерційним юридичним особам. В книзі надається загальна характеристика комерційним юридичним особам. Розглядаються відповідні організаційно-правові форми, поширеними серед яких є повне товариство, прості командитні товариства, товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні організації (акціонерне товариства, акціонерне командитне товариства та спрощене акціонерне товариство).

В цілому структура титулу аутентична структурі норм національного законодавства України, а саме Закону України «Про акціонерні товариства», Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Підприємницький характер відносин, які регулюються Комерційним кодексом Франції передбачає кодифікацію антимонопольного законодавства та законодавства про економічну концентрацію, чому присвячена четверта книга кодексу. Відповідний розділ містить в собі регламентацію антиконкурентних дій, умови економічної концентрації, закріплює положення антимонопольної

ради, її правове положення та процедуру розгляду відповідних справ та оскарження рішень антимонопольної ради.

В національній правовій системі України питанню захисту конкуренції у підприємницької діяльності та у сфері державних закупівель присвячена низка законодавчих актів, серед яких Закон України «Про Антимонопольний комітет України» від 26 листопада 1993 року №3659-XII, Закон України «Про захист економічної конкуренції» від 11 січня 2001 року №2210-III, Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 07 червня 1996 року №236/96-ВР та Закон України «Про природні монополії» від 20 квітня 2000 року №1682-III та Господарський кодекс України. Отже, як бачимо наведене питання не отримало свого систематизованого вирішення у відповідній кодифікованій формі. Так Господарський кодекс України містить в собі певні декларативні норми щодо обмеження монополізму та захист суб'єктів господарювання і споживачів від недобросовісної конкуренції. Їм присвячено 17 статей кодексу із 418, в той час, як сумарна кількість статей наведених спеціальних законодавчих актів перевищує 150. Головні засади забезпечення конкурентних відносин регламентовані численними нормативно-правовими актами. Тому досвід законодавчої техніки Франції в цьому аспекті є показовим.

Комерційний кодекс Франції містить в собі положення, які визначають види антиконкурентних дій, характер операцій, які призводять до концентрації, дії які обмежують конкуренцію, інші заборонені дії, а також заходи забезпечення прозорості діяльності.

Шоста книга Комерційного кодексу Франції присвячена правовому регулюванню відновлення платоспроможності товариства та конкурсному процесу. Спочатку шоста книга кодексу «Про труднощі підприємств» була результатом кодифікації двох законодавчих актів: Закон від 01 березня 1984 року №84-148 про попередження і дружнє врегулювання фінансово-економічних труднощів підприємства та Закон від 25 січня 1985 року №85-98 про відновлення платоспроможності та ліквідацію майна в судовому порядку. В подальшому, Законом від 26 липня 2005 року №2005-845 шоста книга викладена в новій редакції, що дозволило, за посередництвом процедури кодифікації, включити до Комерційного кодексу Франції нові правила, пов'язані із відновленням платоспроможності боржника.

Варто зазначити наступне, Ордонансом від 08 червня 2006 року №2006-673 до Комерційного кодексу Франції включена сьома книга, яка присвячена організації діяльності торговельно-промислових палат та діяльності комерційних судів. Книгою вдосконалено порядок організацій діяльності торговельно-промислових палат. В цій книзі також встановлюється

компетенція таких комерційних судів, порядок їх формування, обрання керівного складу. Визначається підсудність комерційних судів, встановлюються адміністративні засади його діяльності.

Наведе яскраво свідчить що сучасна правова система Франції перебуває під впливом тектонічних зломів які відбуваються в Європі. Приватне право Франції не є замкнутою системою. Отже економічна інтеграція не може успішно розвиватися без належної правової основи, чим стає комунітарне право Європейського союзу. Не зважаючи на те, що в складі Європейського союзу налічує 28 держав, доцентровою силою, яка формує інституціональні скрепи комунітарної правової системи є Франція і Німеччина. Наведене зумовлює активізацію процесів реформування законодавства цієї країни. Синергетичний вплив обох держав на розвиток сучасного європейського праворозуміння вимагає поступового зближення двох інституціональних систем правового регулювання суспільних відносин. Вказаний процес об'єктивно вимагає реформування законодавства двох країн, приведення їх до потреб тих процесів економічної інтеграції, що відбуваються в Європейському товаристві. Сфера комерційного права Франції позбувається інертності.

З іншого боку, слід визнати що дуалізм приватного права Франції не є руйнуючою силою ні для цивільного права ні для комерційного. Розумна інтегративність положень Комерційного кодексу та Цивільного кодексу Франції дозволяє ефективно регулювати відповідні відносини не створюючи штучних перешкод в їх розвитку.

На переконання більшості представників науки цивільного права наведені правові традиції Франції мають бути сприйняті авторами Концепції модернізації господарського (економічного) законодавства України під час реалізації.

Сафончик Оксана Іванівна,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО-ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ

В Україні шлюбні правовідносини регулюються не лише положеннями конституційного та сімейного права, а й положеннями цивільного законодавства, зокрема договірним правом. Договірне регулювання шлюбних правовідносин має за мету диспозитивне регулювання шлюбних правовідносин.

Аналізом літератури та сімейного законодавства встановлено, що шлюбні правовідносини можуть регулюватися укладеними правочинами між членами сім'ї, спорідненими між собою, зокрема в разі шлюбних правовідносин, правочинами та/або договорами між батьками і дітьми та між дружиною і чоловіком (ст. 9 СК України) [2].

Зазначене вказує на те, що між цими учасниками шлюбних правовідносин можуть виникати сімейно-правові та шлюбно-правові договори. Однак у науковій літературі існує лише визначення поняття «сімейно-правові договори», до складу яких вважають належними: поіменовані договори; непоіменовані договори; договори подружжя; договори між батьками і дітьми; договори між батьками щодо виховання дитини; договори між особами, які проживають разом однією сім'єю; тощо [7, с. 46-47].

Науковці визначають, що сімейно-правовими договорами є договори щодо встановлення, зміни та припинення сімейних прав і обов'язків, укладені фізичними особами – членами сім'ї, які пов'язані між собою сімейними відносинами. Деякі науковці, зокрема Т. В. Боднар, В. С. Гопанчук, О. В. Дзера, О. В. Кохановська, Р. А. Майданик, З. В. Ромовська та ін., вважають, що до сімейно-правових договорів не слід уважати належними всі передбачені СК України договори. Свою позицію вчені пояснюють відмінністю суб'єктного складу та правової природи договорів.

Погоджуючись із визначенням, слід звернути увагу на те, що дійсно низка договорів, які укладаються між членами сім'ї та юридичними особами, а також органами опіки та піклування, хоч і спрямовані на захист та забезпечення інтересів сім'ї, у тому числі дітей, не можна вважати сімейно-правовими договорами, бо в разі укладення договорів з органами опіки й піклування щодо утримання та виховання дитини, з юридичними особами щодо захисту прав дитини, подружжя, батьків, братів і сестер тощо органи опіки й піклування та юридичні особи не набувають сімейних прав і обов'язків.

Т. В. Боднар, О. В. Дзера та низка інших науковців, надаючи аналітичну оцінку положенням СК України в частині врегулювання договірних відносин між особами – членами сім'ї, звертають увагу на деякі помилки та неузгодженості у СК України, а саме: невідповідність назви ст. 89 СК України її змісту, бо у змісті йдеться про договір між членами сім'ї, зокрема між чоловіком та дружиною, тобто подружжям, а у назві визначено, що ця стаття регулює відносини подружжя на підставі домовленості. Також науковці звертають увагу на зміст ст. 9 СК України, де в ч. 2 визначено, що договір між членами сім'ї є правочином, укладеним у письмовій формі й обов'язковим до виконання, а от у ч. 1 цієї статті обов'язковість виконання договорів не

передбачена, з чим науковці не погоджуються, бо обов'язковість виконання договорів передбачена законодавчими актами [7, с. 46-47].

Погоджуючись з позицією вчених, звернемо увагу на те, що за положеннями нормативно-правових актів, які спрямовані на регулювання договірних відносин, кожний договір є обов'язковим до виконання.

Також слід зауважити, що договір – як сімейно-правовий, так і шлюбно-правовий – можна назвати правочином, бо правочин – є правомірна, тобто не заборонена законом, вольова дія суб'єкта цивільних правовідносин, що спрямована на встановлення, зміну чи припинення цивільних прав та обов'язків. Те саме стосується й сімейних правовідносин при укладенні договору, який також передбачає встановлення прав та обов'язків, однак – сімейних.

У науковій літературі надається класифікація сімейно-правових договорів за критерієм відносин, урегульованих договорами. Так, договори розділяються на дві групи: договори, спрямовані на регулювання сімейних відносини та закріплені у СК України, та договори, які спрямовані на регулювання сімейних відносин, однак не закріплені у СК України. Отже, якщо відносини між членами сім'ї, які укладають договір, не врегульовані СК України, то вони можуть відійти від закріплених законодавством правил та укласти договір регулювання сімейних відносин, не врегульованих положеннями законодавства. Як приклад, до зазначених договорів можна вважати належними: договір про надання утримання незалежно від працездатності одного з членів сім'ї, у тому числі подружжя (ст. 75 СК України) [2]; договір між нареченими щодо місця проведення шлюбної церемонії; договір між подружжям щодо забезпечення одночасного виходу у відпустку, організації спільної поїздки на відпочинок до іншої держави тощо.

Також сімейно-правові договори в науковій літературі класифікуються за законодавчим визначенням. До таких договорів належать: поіменовані та непоіменовані договори. До поіменованих договорів правники вважають належними всі договори між членами сім'ї, які передбачені СК України, а до непоіменованих – усі договори, які укладаються в інтересах кожного з членів сім'ї та не суперечать положенням законодавства України, зокрема спрямованого на врегулювання сімейних правовідносин. Разом з тим, сімейно - правові договори в науковій літературі класифікуються за законодавчим визначенням. До таких договорів належать: поіменовані та непоіменовані договори. До поіменованих договорів правники вважають належними всі договори між членами сім'ї, які передбачені СК України, а до непоіменованих – усі договори, які укладаються в інтересах кожного з членів сім'ї та не

суперечать положенням законодавства України, зокрема спрямованого на врегулювання сімейних правовідносин [8].

У науковій літературі також існує класифікація сімейно-правових договорів між членами сім'ї за суб'єктним складом сім'ї. За вказаною класифікацією правники акцентують увагу на тому, що сімейно-правові договори можна розділити на такі групи: договори подружжя; договори осіб, які проживають однією сім'єю; договори батьків щодо виховання та утримання дитини; договори між батьками та дітьми; договори родичів [7].

Підсумовуючи викладене, слід врахувати також і існування спільного проживання особами однієї статі, яких фактично можна вважати належними до осіб, які проживають разом як цивільні партнери, що за своєю суттю схоже на наявність правовідносин між суб'єктами правовідносин подібних до шлюбних, зокрема фактичних шлюбних відносин, тобто особами, які перебувають у конкубінаті.

Аналізом літератури встановлено, що для законодавчого врегулювання сімейно-правових договорів слід дотримуватись низки вимог, а саме: при укладенні сімейно-правових договорів їхній зміст не має суперечити положенням законодавства; суб'єкти – сторони сімейно-правового договору – мусять мати певну цивільну дієздатність; наявність свого волевиявлення кожною із сторін сімейно-правового договору; вчинення правочину у встановленій положеннями законодавства формі; спрямованість правочину на обумовлені ним правові наслідки; договори укладаються батьками або опікунами в інтересах дитини.

Наступною позицією, яку визначили законодавство та науковці, є визнання сімейно-правових правочинів недійсними в разі порушення вимог укладених договорів та в разі, якщо укладенні договори суперечать вимогам законодавчих актів. Так, сімейно-правові договори можуть бути нікчемними та оспорюваними. Нікчемними договори визнаються положеннями законодавства (ч. 2 ст. 215 ЦК України) [3], а оспорюваними визнаються договори, недійсність яких не встановлена законодавчими актами (ч. 3 ст. 215 ЦК України), а, отже, нікчемність (недійсність) таких договорів установлює суд. Цивільне законодавство визначає загальні правові наслідки визнання правочину недійсним, які також належать і до сімейно-правових договорів. До таких наслідків належать: повернення всього одержаного за недійсним договором, відшкодування завданих недійсним договором збитків, а також можливість компенсації, виниклої в разі вчинення нікчемного правочину, моральної шкоди.

Викладене вище, за аналогією, можна застосовувати до шлюбно-правових договорів, бо останні подібні до сімейно-правових договорів за законодавчим

визначенням, частково за суб'єктивним складом та за умовами і порядком укладення і настання правових наслідків, у тому числі й настання правових наслідків у разі визнання правочину нікчемним (недійсним).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: станом на 1 верес. 2016 р.: відповідає офіц. тексту. Харків: Право, 2016. 82 с.
2. Сімейний Кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 45–46. Ст. 356.
4. Цивільний процесуальний кодекс України від 18.03.2004 р. *Відомості Верховної Ради України*. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492.
5. Про затвердження Національної стратегії у сфері прав людини: Указ Президента України від 24.03.2021 року № 119/2021. URL: <https://www.president.gov.ua/documents/1192021-37537>
6. Сучасний стан і перспективи розвитку сімейного права України в умовах адаптації до європейського права: матер. Всеукр. Кругл. Столу (м. Одеса, 26.05.2017 рік). За заг. Ред.. д.ю.н., проф.. Є.О. Харитонova. Одеса: Фенікс, 2017. 76 с. (С. 30 – 34).
7. Сімейне право України: підручник / Т. В. Боднар та ін.; за заг. ред.: Т. В. Боднар, О. В. Дзера. Київ: Юрінком Інтер, 2016. С. 46–47.
8. Сафончик О.І. Шлюбні правовідносини в Україні: проблеми теорії і практики: монографія. Одеса: Фенікс, 2018. 397 с.

Шишка Роман Богданович,

*доктор юридичних наук, професор, професор кафедри інтелектуальної
власності та цивільно-правових дисциплін Київського інституту
інтелектуальної власності та права Національного університету «Одеська
юридична академія»*

СТРУКТУРИЗАЦІЯ НОРМ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ДОСВІД ТА ДЕТЕРМІНІЗМ

При оновленні цивільного законодавства і рекодифікації Цивільного кодексу України виникло ряд проблема структуризації норм як норм дефініції та у і норм-регуляторів. При тому, що вони повинні бути функціональні, зручними у користуванні, інформативними, відповідати соціальним та економічним закономірностям, наразі вони повинні бути прийнятними для ботів. Останнє, зі зростанням використання для аналізу і кваліфікації значимих у праві юридичних фактів, як вимоги швидкого вирішення нагальних справ, наразі заслуговує особливої уваги. Такий напрям розвитку застосування права

зростатиме стрімко і надалі і створить серйозну конкуренцію на ринку юридичної професії. Тут намагання проектувати складні правові конструкції з багатьма винятками частинами та пунктами є не кращим

При тому, що вже сформувалась системи позитивного права та його норм як регуляторів суспільних відносин, вони продовжують вдосконалюватися і водночас проявляти неузгодженості чи неповноту за об'єктивних, а ще більше за суб'єктивних причин. Із розвитком цивільних відносин в суспільстві виникла проблема та необхідність цільового підходу до даної проблематики, на основі встановлення закономірностей розвитку, історичних етапів формування цих відносин, їх правового регулювання і передусім дуалізму приватного права. Здоровим і ґносеологічно виправданим підґрунтям є вироблена римськими юристами стійка вимога щодо простоти та лаконічності норм права. Вона пережила не одне тисячоліття і збережеться надалі.

Принаймні запозичення такого підходу при створенні Французького цивільного кодексу, частково Німецького цивільного уложення себе виправдали і навіть є причиною відомого консерватизму норм приватного права в країнах ЄС, які розроблені з їх використанням підходів цих кодексів.

З переформатуванням юридичних наукових спеціальностей до прогнозованих семи спеціалізацій де самим більшим за обсягом буде приватне право, виникла потреба забезпечити його консолідацію, де слід зважати на певні детермінанти: 1) наразі у світі домінують об'єднальні рухи, що супроводжується міжнародними актами, які передбачають правові стандарти прав людини та щодо їх здійснення на геополітичному просторі; 2) в сучасному суспільстві чистих галузево спрямованих правовідносин не буває, право конвергує, що його взаємозбагачує та слугує врахуванню при здійсненні своїх прав та виконанні обов'язків; 3) держава та міждержавні спільноти намагаються універсалізувати правовий порядок і забезпечити контроль над ним, а, відтак, стандартизувати інститути правопорядку у приватній сфері; 4) в певних сферах приватного життя та інтересів в силу релігійної чи іншої культури та ментальності зберігатимуть свої особливості надалі і вони потребують певних ніш до їх подолання чи розуміння проявів; 5) в силу надмірного інформаційного навантаження, масованого натиску на свідомість, нейропрограмування індивідуальна та професійна правосвідомість може здавати збої, особливо якщо правопорядок забезпечений надто складними правовими конструкціями при припущенні «дозволене все те, що не заборонене законом».

Тому, при формуванні норм останнього ми повинні виходити з вимог чіткості та лаконічності його норм, структури їх складових, співвідношення загального, спеціального та окремого в приватному праві :

Науковий опис структури такого права як системи полягає у встановленні її складових та взаємозв'язків між ними з урахуванням детермінантів. Структуризація здійснюється послідовним поділом досліджуваної системи на її елементи для забезпечення зручності використання норм у правозастосовній, правоохоронній та правозахисній діяльності. Тут є галузі та підгалузі, типи відносин, види (інститути) та субінститути. При тому не слід забувати, що в механізмі приватноправового регулювання наразі активно застосовуються заборони та обмеження.

Структуризація надає можливість формально визначити основні елементи та частини загального, спеціального та окремого, виділити особливості, що притаманні їх складовим, та водночас виокремити характерні особливості кожного елементу.

В доктрині досліджень відзначено, що структуризація системи є необхідною умовою її вивчення, а дозволяє виділити, а потім описати її суттєві ознаки, визначити спільні характерні особливості, що притаманні всім елементам правової науки та встановити характерні лише для інформаційного права особливості правового регулювання. За великим рахунком йдеться про системність приватного права, його цілісність та несуперечність. Принаймні, це б звузило б маніпулюванням права та судове свавілля. Неприпустимо в одних випадках надавати пріоритети суб'єктивним правам та інтересам одних сторін позову, а в інших, за аналогічних ситуацій, – іншим. Наразі таких можливостей в матеріальному та процесуальному праві чимало. Очевидно, що структуризація приватного права при рекодифікації ЦК України є практично значима на основі визначених ознак та виправданих підходів з урахуванням розширення використання сучасних інформаційних технологій.

З урахуванням наведеного:

- слід уникати норм права, які складаються і багатьох частин, абзаців та пунктів. Краще їх виділити та визначити, ніж тільки означити і віддати на тлумачення та розсуд;

- не використовувати дублювання та повторів, непотрібних на кшталт «одна сторона», «друга сторона», оскільки подальше найменування такої сторони має сенсове навантаження, що визначає їх правове становище;

- структурувати інститути приватного права, зокрема зобов'язального, де виділити особисте надання і включити туди договір дарування, виділити надання медичних послуг, освітніх послуг тощо.

*Адамова Олена Семенівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЦИВІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» І «ОБОВ’ЯЗОК СТРАХОВИКА ПО ВИПЛАТІ СТРАХОВОГО ВІДШКОДУВАННЯ»

Характеризуючи страхові правовідносини, в тому числі договір страхування, важливими є питання щодо виплати страхового відшкодування. В літературі можна зустріти деяку плутанину щодо розмежування таких категорій, як цивільна відповідальність і обов’язок страховика по виплаті страхового відшкодування [1, с. 50; 2, с. 41]. Тому актуальним є дещо уточнити позицію цивілістів з даного питання.

Зрозуміло, що ці категорії пов’язані між собою, адже саме при невиконанні чи неналежному виконанні свого обов’язку страховиком по сплаті страхового відшкодування (або страхувальником по сплаті страхових платежів) настає цивільно-правова відповідальність страховика (страхувальника). Разом з тим, треба мати на увазі, що застосування майнової санкції є правом, а не обов’язком суб’єктів цивільно-правової відповідальності.

Юридичною підставою цивільно-правової відповідальності є закон, а фактично – склад правопорушення. Така відповідальність настає за наявності наступних умов: протиправної поведінки (дії чи бездіяльності) особи; шкідливого результату такої поведінки (шкоди); причинного зв’язку між протиправною поведінкою і шкодою; вини особи, яка заподіяла шкоду [3, с. 112-113]. Не заперечуючи існування названих умов, деякі автори висувують інші точки зору щодо підстав виникнення договірної відповідальності. В.В. Вітрянський вважає, що єдиною і загальною підставою цивільно-правової відповідальності є порушення суб’єктивних прав. І при застосуванні договірної відповідальності не мають правового значення шкідливі наслідки з точки зору негативного впливу допущеного порушення цивільних прав на суспільні інтереси, об’єктивна і суб’єктивна сторона цивільного правопорушення. А класичні умови є компонентами такої загальної підстави [4, с. 705].

Протиправність поведінки полягає у порушенні договірного зобов’язання. Протиправними можуть бути як дія, так і бездіяльність суб’єктів страхових правовідносин. Протиправною в договорі страхування є дія, якщо вона прямо заборонена в Законі чи договорі. Так, передбачені у ч. 1 ст. 26 Закону України «Про страхування» [5] підстави для відмови у страховому відшкодуванні є одночасно протиправними діями. Дії, передбачені ст. 26

Закону, а також деякі інші містять недоліки страхового інтересу. Тобто особа може і володіти страховим інтересом, але не всіма його елементами. Такі недоліки, за законодавством України, не є підставою для визнання договору морського страхування недійсним, але страховик-кредитор має право притягнути страхувальника до договірної відповідальності. Страховик може застосувати до страхувальника в таких випадках як оперативні санкції, так і майнові санкції цивільно-правової відповідальності, наприклад, у вигляді відшкодування збитків, якщо таким діями вони були заподіяні.

Неправомірність здійснених дій може бути виявлена на основі договірних умов, виконання яких покладається на кожную із сторін правовідношення з морського страхування. Крім того, вимоги, що ставляться щодо виконання зобов'язань сторонами, можуть виходити не тільки із нормативно-правових актів і умов договору, але й із звичаїв ділового обороту.

За загальним правилом, встановленим ст. 526 ЦК України, зобов'язання має виконуватися належним чином відповідно до звичаїв ділового обороту або інших умов, що зазвичай ставляться. У зв'язку з цим невиконання або виконання з порушенням умов, визначених змістом зобов'язання (неналежне виконання), є порушенням зобов'язання (ст. 610 ЦК).

Протиправною поведінкою страхувальника при виконанні договору морського страхування можуть бути визнані протиправні дії, які суперечать законодавству України, умовам договору та звичаям ділового обороту і містять недоліки щодо страхового інтересу, а також протиправна бездіяльність, пов'язана з порушенням ч. 1 ст. 21 Закону України «Про страхування», а також пов'язані із дотриманням обов'язків, передбачених ч. 1 ст. 20 Закону України «Про страхування», а також з іншими обов'язками страховика, які можуть бути прямо передбачені в договорі морського страхування чи законодавстві України. Протиправною бездіяльністю може бути пасивна поведінка страховика за наявності вимоги в договорі чи законодавстві України про активну поведінку в даній ситуації. Крім того, негативний фінансовий стан страховика не є підставою для відмови у виплаті страхового відшкодування страхувальникові, тому при такій відмові останній може претендувати на відшкодування збитків.

Страховик може не виконувати свій обов'язок щодо виплати страхового відшкодування, якщо в договорі морського страхування не були чітко зазначені умови настання страхового випадку. У зв'язку з цим вимоги страхувальника щодо виконання ним свого зобов'язання, тим більше покладення на нього договірної відповідальності є безпідставними. Тобто, обов'язок страхової компанії не є безумовним, оскільки страхове відшкодування виплачується при настанні страхового випадку або у страховому відшкодуванні може бути

відмовлено, якщо випадок не визнаний як страховий.

На практиці зустрічаються випадки, коли протиправною є поведінка не тільки боржника, але й кредитора. Так, основним обов'язком кредитора є прийняття виконаного належним чином зобов'язання боржника. У зв'язку з неприйняттям такого зобов'язання, тобто наявністю неправомірної бездіяльності, а при відмові – неправомірної дії, така поведінка кредитора може привести до негативних наслідків для боржника. Так, наприклад, неприйняття у страхувальника страхових платежів чи неналежне прийняття відомостей про настання страхового випадку у строк, вказаний в договорі страхування, може привести до того, що фактично дії страхувальника можуть підпасти під дію ст. 26 Закону України «Про страхування», але *de jure* неправомірною буде поведінка саме кредитора. В такому випадку, відповідно до ст. 613 ЦК України [6], кредитор вважається таким, що прострочив, якщо він відмовився прийняти належне виконання, запропоноване боржником, або не вчинив дій, що встановлені договором, актами цивільного законодавства чи впливають із суті зобов'язання або звичаїв ділового обороту, до вчинення яких боржник не міг виконати свого обов'язку. Відтак, для страховика стають актуальними наслідки, визначені у ст. 611 Кодексу: 1) припинення зобов'язання внаслідок односторонньої відмови від зобов'язання, якщо це встановлено договором або законом, або розірвання договору; 2) зміна умов зобов'язання; 3) сплата неустойки; 4) відшкодування збитків та моральної шкоди. Втім, якщо страховик не вчинив дії, до вчинення якої страхувальник не міг виконати свій обов'язок, виконання зобов'язання може бути відстрочене на час прострочення кредитора. Боржник не має права на відшкодування збитків, завданих простроченням кредитора, якщо кредитор доведе, що прострочення не є наслідком його вини або осіб, на яких за законом чи дорученням кредитора було покладено прийняття виконання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Граве К.А., Лунц Л.А. Страхование. М.: Госюриздат, 1960. 175 с.
2. Коньшин Ф. Государственное страхование в СССР. М., 1968. 288с.
3. Зобов'язальне право; За ред. О.Дзери. К.: Юрінком Інтер, 1998. 912 с.
4. Брагинский М.И., Витрянский В.В. Договорное право. Общие положения. М.:Статут, 2001. 848 с.
5. Про страхування: Закону України від 07.03.1996 № 85/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/85/96-вр>
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15>

Адаховська Надія Сергіївна,
кандидат юридичних наук, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

Кривенко Юлія Василівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЦИНІ

Роль «цифровізації» для медицини очевидна. Це не просто тренд, а життєва необхідність її розвитку та ефективного надання послуг. Відповідно до програми Європейського Союзу «Європейська стратегія здоров'я 2020» в Україні необхідно розробити та забезпечити виконання Загальнодержавної програми «Здоров'я – 2020: український вимір», що сприятиме вдосконаленню підходів до методів розв'язання актуальних проблем у галузі охорони здоров'я. «Цифрова» медицина повинна забезпечувати взаємодію між пацієнтами, медичними працівниками та установами за допомогою «цифрових» технологій. Перехід медичного документообігу України у цифровий формат – ключова мета «цифрової» медицини.

Поняття «телемедицина» не є новим. У преамбулі Статуту Міжнародного товариства телемедицини (International Society for Telemedicine – ISFT) термін «телемедицина» визначений як «використання електронних інформаційних та комунікаційних технологій в цілях забезпечення і підтримки охорони здоров'я у випадках, коли учасники знаходяться на відстані один від одного» [1].

Зауважимо, що галузевим нормативно-правовим документом для забезпечення впровадження телемедицини в охорону здоров'я є наказ Міністерства охорони здоров'я [2], де зазначається, що телемедичні центри у складі закладів охорони здоров'я забезпечують виконання покладених на них функцій із метою надання якісної, своєчасної медичної допомоги з використанням телемедичних технологій.

Правове регулювання телемедицини в Україні бачимо у наказі Міністерства охорони здоров'я України «Порядок організації медичної допомоги на первинному, вторинному (спеціалізованому), третинному (високоспеціалізованому) рівнях із застосуванням телемедицини» [3], де телемедицина визначена як комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються при наданні медичної допомоги, з використанням засобів дистанційного зв'язку у вигляді обміну електронними повідомленнями. Стаття

З Закону України «Основи законодавства про охорону здоров'я в Україні» визначає, що телемедицина – комплекс дій, технологій та заходів, що застосовуються під час надання медичної допомоги з використанням засобів дистанційного зв'язку для обміну інформацією в електронній формі [5].

Для застосування телемедицини створюється кабінет телемедицини закладу охорони здоров'я з метою забезпечення надання медичної допомоги пацієнтам із застосуванням телемедицини, коли відстань є критичним чинником. Завданням кабінету є впровадження новітніх технологій у діяльність закладів охорони здоров'я та ведення медичної, статистичної та облікової документації в електронній формі й у формі документів на папері, яка використовується при наданні медичної допомоги із застосуванням телемедицини [4].

Під час проведення телемедичного консультування застосовують уніфіковані клінічні протоколи, стандарти медичної допомоги, затверджені наказами Міністерства охорони здоров'я України, вимоги законодавства, деонтологічні рекомендації щодо згоди пацієнта та його права на таємницю про стан здоров'я.

Завданнями сучасної охорони здоров'я, як зазначається в прогностичному Огляді компанії Deloitte 2018 року [6], стають забезпечення якості, результативності та цінності медичних послуг. В даний час учасники галузі по всьому світу розробляють інноваційні, економічно рентабельні моделі обслуговування на базі сучасних технологій, причому як в медичних установах, так і за їх межами на основі принципів seek to deliver high-quality, cost-efficient, and smart health care. Відбувається переорієнтація з обсягу медичних послуг на їх цінність для споживача. Для цього проводяться програми з підвищення операційної ефективності, впровадження сучасних технологій, управління здоров'ям населення, заохочення здорового способу життя та контролю за соціальними детермінантами здоров'я. Окрім цього, організації галузі вивчають нові джерела отримання доходів, включаючи максимальне використання можливостей інтелектуальної власності.

Як зазначається в Огляді, по всьому світу політика і регулювання діяльності в галузі охорони здоров'я переслідують схожі цілі: забезпечення якості обслуговування і безпеки пацієнтів, боротьба з шахрайством і кіберзагрозами. Цифрові рішення в галузі охорони здоров'я, покликані підвищити точність діагностики захворювань і персоналізувати кошти їх терапії, створюють складнощі, пов'язані із захистом даних.

В даний час найбільш актуальні з точки зору управління даними і забезпечення їх безпеки є такі напрямки, як когнітивні обчислення, сумісні хмарні системи електронних медичних записів та Інтернет речей (IoT).

У центрі уваги як і раніше знаходяться кібербезпека і управління ризиками, пов'язаними з особистими і медичними даними пацієнтів. Експоненціальний розвиток ряду технологій істотно змінює вигляд сфери охорони здоров'я завдяки розвитку таких напрямків, як синтетична біологія, 3D-друк, нанотехнології, супутня діагностика та ін. В перспективі робота лікувальних закладів буде вибудовуватися за рахунок перегляду моделей медичного обслуговування, впровадження цифрових технологій і штучного інтелекту, а також комплексного розвитку кадрових ресурсів.

Комплексна цифровізація системи охорони здоров'я, спрямована на підвищення якості охорони здоров'я, пов'язана, перш за все, зі створенням баз електронних медичних даних, впровадженням рішень в області інтернет-медицини, мобільної медицини, забезпеченням технічної сумісності систем, використання великих масивів даних і т. д. Якісний рівень медпослуг може бути підвищений завдяки ступеня персоналізації послуг, ефективності взаємодії зі споживачами та якості обслуговування, пропонуючи пацієнтам цифрові рішення для омніканального доступу, такі як мобільні додатки, портали, персоналізовані комплекти цифрової інформації. З метою поліпшення взаємодії між постачальниками і споживачами послуг передбачається розширення використання таких цифрових інструментів, як аналіз даних соціальних мереж, телемедицина, віртуальна реальність.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Кравець Р.Ю. Телемедицина як спосіб надання медичних послуг: що потрібно знати. URL: https://protocol.ua/ru/telemeditsina_yak_sposib_nadannya_medichnih_poslug_shcho_potribno_znati/
2. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 жовтня 2015 р. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1400-15>
3. Про затвердження нормативних документів щодо застосування телемедицини у сфері охорони здоров'я: Наказ Міністерства охорони здоров'я України, 2015. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
4. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України від 19 листопада 1992 р. № 2801-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>
5. Положення про кабінет телемедицини закладу охорони здоров'я: наказ Міністерства охорони здоров'я України від 19 жовтня 2015 р. № 681. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1401-15>

6. Global health care outlook. The evolution of smart health care. Deloitte, 2018. URL: <https://www2.deloitte.com/ru/ru/pages/life-sciences-and-healthcare/articles/global-health-caresector-outlook.html#>

Бабич Ірина Григорівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО НА ОСОБИСТІ ПАПЕРИ ТА ПРИНЦИП НЕПРИПУСТИМОСТІ СВАВІЛЬНОГО ВТРУЧАННЯ У ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ

Відповідно до щорічної доповіді уповноваженого Верховної Ради України з прав людини про стан дотримання та захисту прав і свобод людини і громадянина в Україні, пандемія Covid-19 прискорила цифровізацію в Україні і суттєво вплинуло на регулювання в порядку втручання в особисте життя людини і громадянина. У 2020 році до Уповноваженого надійшло 2 031 повідомлення про порушення прав людини на захист персональних даних, що порівняно з 2019 роком (1061) майже вдвічі більше. Незаконне поширення персональних даних продовжує збільшуватись. Порушення відбувається і шляхом поширення приватними особами, а також і державними органами на закладах на офіційних веб-сайтах.

Тому значної актуальності набуває питання правового регулювання права на особисті папери у приватно-правовій сфері.

У Цивільному кодексу право на особисті папери знайшли своє правове регулювання у вигляді продовження норми, закріпленої в Конституції України. Сила забезпечення виконання права на особисті папери забезпечується верховною силою Конституції України.

Для правильного регулювання права на особисті папери необхідно визначити поняття і правову природу даного права.

Особливу актуальність розвитку права на особисті папери та таємницю кореспонденції набувають в Україні у період конституційного реформування, а саме – у період 1991-1996 роках. В цей час були визнані та конституційно закріплені основні права та свободи людини і громадянина. Статтею 31 Конституції України було закріплено, що кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Вказано, що винятки можуть бути встановлені лише судом у випадках, передбачених законом, з метою запобігти злочинів чи з'ясувати істину під час розслідування

кримінальної справи, якщо іншими способами отримати інформацію неможливо.

Право на особисті папери та таємницю кореспонденції тісно пов'язане із правом на недоторканість особистого життя, але у Конституції України окремо врегульоване. Тим самим підкреслюється, що право на особисті папери та таємницю кореспонденції пов'язане із іншими сферами права, не тільки із приватним життям людини.

Норма статті 31 Конституції України була деталізована та розвинена у статті 364 Цивільного кодексу України. У поняття «кореспонденція» включається письмова кореспонденція (прості, та рекомендовані листи, поштові картки, бандеролі, а також дрібні пакети), та всі інші види кореспонденції (телеграми, телефонні розмови, телеграфні повідомлення, повідомлення електронною поштою, пейджером, SMS та MMS повідомлення тощо).

Основне регулювання, а саме визначення права на особисті папери було здійснено, звичайно, у Європейській конвенції прав людини і основних свобод від 4 листопада 1950 р.

Стаття 8 Конвенції проголошує чотири види прав, що регулюють сферу приватного життя, сімейне життя, житло та кореспонденцію. Вказується принцип свободи кореспонденції, що стосується відправлення приватних особистих, або сімейних листів, телеграм, а також предметів, що можуть належати до категорії кореспонденції.

У Конвенції немає визначення поняття особистого життя. А Європейський суд з прав людини стосовно приватного життя дійшов висновку, що поняття приватного права, є широким і не може бути визначений вичерпано.

Таким чином, право на особисті папери є частиною комплексного поняття «приватне життя», і відноситься до регулювання різними сферами.

Право на особисті папери та таємницю кореспонденції відноситься до основних прав, що закріплюються та регулюються Конституцією України. Відповідно до статті 31 держава бере на себе обов'язок гарантувати таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції. Винятки можуть бути встановлені лише судом, у випадках, передбачених законом.

Право на таємницю кореспонденції визначає такий аспект конституційної організації як статус особистої свободи особи, що визначає правопорядок у суспільстві.

Щодо визначення теоретичного статусу даного права у науковій літературі існують різні підходи. З одного боку право на таємницю

кореспонденції відноситься до самостійного виду об'єктів дослідження. Такої точки зору дотримуються Є.О. Панасенко, П.С. Скопец та ін. Інші вчені розуміють вказане право в аспекті зв'язку із таким основоположним правом як право на недоторканість особистого та сімейного життя (Д.В. Бушков, Ю.О. Говенко, Н.В. Федотова, Г.В. Шагара та ін.)

На нашу думку обидва підходи мають своє обґрунтування, та дозволяють всебічно розглянути дане право.

Право на таємницю кореспонденції історично було визначено у правовому полі, виходячи із особливості правового статусу приватного життя. Історично право на особисте життя було врегульовано у Декларації прав людини (таємниця кореспонденції, та особисте життя врегульовано однією нормою) та у Європейській конвенції прав людини і основних свобод. Основні дослідження таємниці кореспонденції пов'язані із дослідженням права на особисте життя.

З іншого боку відповідно до українського законодавства право на таємницю кореспонденції відокремлюється в окремі норми. Безпосередньо у Конституції України охорона таємниці кореспонденції виокремлена у окрему норму, що підкреслює зв'язок даного права з різними сферами життя, не тільки особистого.

Право на особисті папери та таємницю кореспонденції окремо врегульовано Цивільним кодексом, а також окремими нормами Кримінального процесуального кодексу України.

Таким чином право на таємницю кореспонденції є широким, і охоплює не тільки сферу особистого життя, але може відноситись і до службової діяльності, а також до сфери державного регулювання.

Право на особисті папери та таємницю кореспонденції є близьким до права на особисте життя, але регулюється окремими нормами (ст. 303 ЦК України).

Право на особисте життя Р.О. Стефанчук називає «суміжним правом на особисте життя» [1, с 159]. Це право, яке відноситься до особистих немайнових прав, що визначають соціальне буття людини. Особисті папери містять інформацію, яка носить приватний, особистий характер. Це право, яке належить людині від природи. Таким чином, право на особисті папери та таємницю кореспонденції притаманне людині від народження, але в суб'єктивному значенні право на особисті папери виникає з моменту створення такого особистого паперу. З огляду на психологічну та фізіологічну незрілість дітей це право може бути обмежене батьками, чи особами, які їх замінюють. [2, с. 11]

Права на особисті папір є невідчужуваними, але водночас матеріальний об'єкт може передаватися іншим особам.

Як і будь-яке нематеріальне право, право на особисті папери не мають економічного змісту, воно спрямоване на забезпечення задоволення особистих потреб особистості, а саме забезпечення приватності.

Право на особисті папери та таємницю кореспонденції можна розглядати як в об'єктивному розумінні як сукупність норм, та як суб'єктивне право, яке належить конкретній особі.

Характеризуючи право на таємницю кореспонденції можна помітити яскраву ознаку і прояв такого права на рівні загальних засад Цивільного законодавства України.

Цивільний кодекс закріпив принцип неприпустимості свавільного втручання в сферу особистого життя людини (п.1. ч.1 ст. 3 Цивільного кодексу). Важливість закріплення цього принципу обумовлюється тим, що, як відмічається в літературі, він спрямований на ствердження ідеї цивільного права як приватного. [3, с. 14]

Принципи права – це керівні ідеї права, які застосовуються усіма суб'єктами права, і самими учасниками і законотворцем – у різних формах. Застосування відбувається шляхом безпосереднього регулювання і для тлумачення. Закріплюючи у законі ці принципи. Законодавець наголошує на обов'язковості їх застосування.

В даному дослідженні зроблено визначення основних напрямів подальшого розгляду принципу неприпустимості свавільного втручання в особисте життя людини, його роль і значення з точки зору його ролі серед інших принципів права.

На нашу думку, принцип права знаходяться у певній правовій системі, що надає їм додаткового значення. Принципи права були предметом багатьох досліджень, а також практичного застосування. Тому необхідне подальший розгляд принципу неприпустимості свавільного втручання в особисте життя людини у співвідношенні із іншими принципами права, особливо із такими визначальними, як принцип справедливості, добросовісності і розумності.

Актуальність даного питання пов'язана з активним використанням принципу справедливості у цивільно-правовій в практиці. Принцип справедливості безпосередньо застосовувався і застосовується у регулюванні зобов'язальних відносин між самими суб'єктами цивільного права в процесі укладання ними договорів. Особливо часто використовується принцип справедливості у непоіменованих договорах. Також ж застосовується

безпосередньо принцип справедливості для окремих договорів, які закріплені цивільному законодавстві.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2-х т. За заг. ред. Я. М. Шевченко. Т. 1. Загальна частина. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре», 2003. С. 159.

2. Резнік Г.В. Особисті немайнові права дитини (цивільно-правовий та сімейно правовий аспекти) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук : спец. 12.00.03 «Цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право». К., 2014. С.11-12

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: У 2 т. За відп. Ред. О.В. Дзери (кер. Авт. Кол.), Н.С. Кузнецової, В.В. Луця. К.: Юрінком Інтер, 2005. Т.1. С. 14.

Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ

Пандемія COVID-19 привела до найбільшого за всю історію збою у функціонуванні систем освіти, яка торкнулася майже 1,5 мільярда учнів в більш ніж 180 країнах і на всіх континентах. Закриття шкіл та інших освітніх установ торкнулося 90 відсотків світового контингенту учнів, причому в країнах з низьким рівнем доходу із рівнем доходу нижче середнього цей показник становить 99 відсотків.

Криза посилює існуючу і раніше проблему нерівності в сфері освіти, не дозволяючи значній частці, що знаходяться в найбільш уразливий становище дітей, молодих людей і дорослих – тих, хто живе в бідних або сільських районах, дівчаток, біженців, інвалідів і насильно переміщених осіб – продовжувати навчання. Крім того, освітні втрати загрожують охопити і майбутні покоління і ліквідувати досягнений десятиліттями прогрес, що не в останню чергу стосується сприяння доступу дівчаток і молодих жінок до освіти і продовження ними навчання [1].

Аналіз вузівських практик показує, що в період віддаленої роботи склалося кілька режимів організації освітньої діяльності:

- асинхронний або заочний (студенти вивчають матеріал у зручний для них час, відповідно до встановленими викладачем термінами)
- синхронний (одночасна участь в занятті, наприклад, в форматі вебінару чи зум конференції)

- змішаний (поєднання синхронного и асинхронного)

Досвід роботи ВНЗ (вищих навчальних закладів) «на віддаленій системі» також показав не тільки можливості цифрових технологій, але і певні їх обмеження. По перше, стало зрозуміло, що ефективне використання цих технологій вимагає особливих компетенцій від викладачів, управлінців, студентів, а також зручних технологічних рішень, спеціальних програм, особливої організації освітнього процесу.

По-друге, ситуація з дистанційною освітою підтвердила, що ряд найважливіших процесів університетського життя не завжди піддається цифровізації, переносу у віртуальний простір [2].

На практиці було показано, що повна реалізація програм вищої освіти в дистанційному форматі неможлива. Особливо це стосується випускних класів та курсів, які повинні складати ЗНО.

Ще однією проблемою у сфері вищої освіти є те, що деякі університети призупиняли свою роботу на невизначений термін через відсутність інфраструктури інформаційних технологій як для студентів, так і для викладачів.

Таким чином ми бачимо, що дистанційне навчання, в більшості випадків, набуло форми трансляції записаних лекцій та роботи з онлайн платформами. А також відповіді потребує питання про те, як упорядковувати програми роботи на семестр та на навчальний рік, оскільки деякі дисципліни можна вдало викладати в віддаленому форматі, в той час як для інших предметів це є неможливим.

Підсумовуючи, необхідно зазначити, що це лише частка проблем з якими стикаються як навчальні заклади, так батьки, учні шкіл та студенти. Саме тому, необхідно розуміти, що майбутнє за широким використанням цифрових технологій та дистанційного формату в поєднанні зі спільною діяльністю викладачів та студентів в загальному фізичному просторі.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Концептуальная записка: Образование в эпоху COVID-19 и в последующий период. URL: https://www.un.org/sites/un2.un.org/files/policy_brief_-_education_during_covid-19_and_beyond_russian.pdf
2. Уроки «Стресс-теста» вузы в условиях пандемии и после нее. URL: http://fgosvo.ru/uploadfiles/lesson_stress_test.pdf
3. Организация труда в условиях пандемии COVID-19: руководство для работодателей. URL: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_dialogue/---act_emp/documents/publication/wcms_741557.pdf

Гончаренко Влада Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДОВІРЧЕ УПРАВЛІННЯ У СПАДКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Наукові пошуки щодо можливості запровадження спадкового трасту [1, с. 450] в Україні повною мірою актуалізуються у контексті розпочатого процесу рекодифікації (оновлення) національного цивільного законодавства України.

Досвід застосування ЦК України виявив суттєві недоліки в регулюванні певних правових понять та конструкцій спадкового права, що вимагає їх критичного наукового аналізу та переосмислення, зокрема, договорів довірчого управління (фідуції, трасту) у сфері спадкового права.

У ЦК України у якості концептуальної засади використовується диспозитивний підхід законодавця до правового регулювання спадкових правовідносин. Суб'єкти спадкового права наділені правом самостійно вступати у договірні відносини щодо охорони та, зокрема, управління спадковим майном. Однак, позиція законодавця стосовно можливості укладення договору управління майном за ініціативою спадкоємців є негативною. Так, відповідно до ч.1 ст. 1285 ЦК України укладення договору на управління спадщиною можливе, якщо під час вжиття заходів щодо охорони спадкового майна з'ясується, що у складі спадщини є майно, що потребує утримання, догляду, вчинення інших фактичних та юридичних дій для підтримання його в належному стані. Договір на управління спадщиною укладається у разі подання до нотаріуса (посадової особи органу місцевого самоврядування) зацікавленою особою заяви про необхідність вжиття заходів щодо управління спадщиною, за умови відсутності спадкоємців або виконавця заповіту [2, с. 157].

Текст договору викладається без застосування спеціальних бланків нотаріальних документів згідно з актом опису спадкового майна, який є невід'ємною частиною договору (перелік цього майна може викладатися в тексті договору). Договір на управління спадщиною не реєструється в реєстрі для реєстрації нотаріальних дій. Інформація про укладення договору на управління спадщиною заноситься до Книги обліку договорів на управління спадщиною.

При укладанні зазначеного договору нотаріус зобов'язаний пересвідчитись у тому, що це майно було власністю спадкодавця на момент

відкриття спадщини, про що зазначається в тексті договору з посиланням на реквізити відповідного документа за його наявності.

Договір на управління спадщиною носить самостійний характер. Суб'єктний склад договору становлять установник управління і управитель. Договір на управління спадщиною укладається на користь третьої особи – спадкоємця. Предметом договору виступає спадщина як особливий об'єкт цивільних прав, що має яскраво виражену специфіку, зумовлену спадковими правовідносинами. Управління спадщиною включає надзвичайно широке коло дій управителя, який фактично буде заміщати померлого власника майна, заступати його місце, вчиняючи будь які необхідні дії, спрямовані на утримання, збереження, догляд, забезпечення дохідності об'єктів спадкового правонаступництва. У зв'язку з цим дії з управління спадщиною мають бути вчинені з належною дбайливістю, не суперечити закону і мати своєю метою зберігання та примноження вартості переданого в управління майна, здійсненні без невиправданого ризику можливих витрат так, як вчинив би на місці управителя сам установник за аналогічних обставин (довірче управління) [3].

ЛІТЕРАТУРА:

1. George P. Costigan Jr. The Classification of Trusts as Express, Resulting and Constructive. 27 Harvard Law Review 437. p. 450.
2. Некіт К.Г. Управління спадковим майном: українські та європейські реалії. Часопис Цивілістики. 2016. Вип. 20. С. 157-161.
3. Marius J. De Waal. Comparative Succession Law. The Oxford Handbook of Comparative Law (2nd edn). URL: <https://proxylibrary.hse.ru:4334/view/10.1093/oxfordhb/9780198810230.001.0001/oxfordhb-9780198810230-e-34?rskey=PGKBwt&result=2#oxfordhb-9780198810230-e-34-note-4381>

Еннан Руслан Євгенович,
*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри права інтелектуальної
власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА «ВІРТУАЛІЗАЦІЯ» СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Термін «соціальна мережа» у 1954 р. ввів англійський соціолог Джеймс Барнс у збірці робіт «Людські стосунки». Цим терміном він висловив думку про те, що суспільство – це складне переплетення стосунків. Дж. Барнс досліджував взаємозв'язки між людьми за допомогою візуальних діаграм, в яких окремі особи зображено крапками, а зв'язки між ними – лініями. Соціальна мережа – соціальна структура, утворена індивідами або організаціями. Вона відображає різноманітні зв'язки між ними через різні соціальні взаємовідносини, починаючи з випадкових знайомств і закінчуючи тісними родинними зв'язками.

У 1959 р. принципами формування соціальних мереж зацікавилися угорські математики Пол Ердос (Paul Erdos) і Альфред Реній (Alfred Renyi). Вони написали цілу низку статей на основі своїх досліджень. Дункан Уоттс (Duncan J. Watts) і Стівен Строгац (Steven H. Strogatz) розвинули теорію соціальних мереж і першими запропонували поняття коефіцієнта кластеризації, тобто ступеня близькості між неоднорідними групами (коли людина розширює мережу своїх зв'язків за рахунок осіб, яких вона не знає особисто, але знають її знайомі).

Соціальна мережа – це спільнота людей, об'єднаних однаковими інтересами, уподобаннями або тих, хто має інші причини для безпосереднього спілкування між собою. Першим кроком до появи Інтернету в цілому та соціальних мереж як одного з видів Інтернет-сайта можна вважати створену у 1971 р. американськими військовими спеціалізовану електронну мережу ARPA Net. У 1988 р. фінським студентом було створено технологію IRC, яка дозволяла її користувачам зі всього світу обмінюватись повідомленнями у реальному часі. 1995 р. ознаменувався появою американського веб-ресурсу Classmates.com, який допомагав знайти користувачам своїх співучнів та мав зручний для того часу пошуковий фільтр.

Перші мережні сервіси хоч і надавали користувачам початкові можливості для спілкування (eGroups/OneList, ICQ, Evite), але, як правило, вони не розглядаються вченими як соціальні мережі; ці сервіси є тим самим фундаментом, на якому надалі розвивалися онлайн-можливості спілкування й

взаємодії користувачів. Інтернет-ресурси, подібні Friendster, Tribe, Orkut, LinkedIn, Spoke дозволили створювати соціальні мережі для відпочинку і роботи. Іншими словами, у той час творці соціальних мереж працювали скоріше заради самих мереж й їх розвитку, а не заради використання можливостей, які надають ці мережі. Першою ж повноцінною соціальною мережею можна вважати Інтернет-ресурс SixDegrees.com, який надавав своїм користувачам небачених до того часу можливостей для спілкування. Основною ж рисою цього сервісу, яка відносить його саме до соціальних мереж, була онлайн-анкета, яку заповнював користувач, використовуючи своє справжнє ім'я.

Соціальна мережа як Інтернет-ресурс – це особливий вид веб-сайтів, який надає можливість створити профіль користувача в мережі, безкоштовно публікувати інформацію та ділитися нею з іншими користувачами цього Інтернет-порталу. Ресурс представляє собою автоматизоване соціальне середовище, яке дозволяє спілкуватися групі користувачів, об'єднаних спільним інтересом. З точки зору вчених-соціологів, у якості соціальної мережі можна розглядати будь-яку онлайн-спільноту. Соціальна мережа утворюється читачами тематичного співтовариства, створеного на будь-якому сервісі блогів. Багато професійних співтовариств перетворилися на інструмент пошуку людей і пошуку роботи.

Сьогодні активізація спілкування за допомогою електронних інформаційних технологій набула в суспільстві такої щільності й інтенсивності, що стало можливим формування технологічно організованих соціальних мереж. У 2007 р. американські дослідники сформулювали основні риси справжньої соціальної мережі, що зводяться до того, що користувачі можуть конструювати публічний або напівпублічний профіль, зазначивши список користувачів, з якими хочуть налагодити зв'язок та переглядати й передавати свій список контактів та списки інших користувачів системи. Прагматичні американські підходи стосовно розвитку соціальних мереж базувалися виключно на задоволенні актуальних соціальних потреб. Серед цих потреб дедалі більше актуалізувалася потреба керування множиною контактів, що зростала з розширенням кількості користувачів Інтернету. І тому Інтернет-компанія Ріахо вперше в США на початку нового тисячоліття розробила сервіс керування контактами, що гармонійно ввійшов пізніше і до Facebook.

Реалізація ще одного важливого суспільного запиту в США була пов'язана зі сферою бізнесу. У 2003 р. була заснована LinkedIn – перша соціальна мережа для ділових людей. Розвиток технологій керування контактами привів до розробки технологій, при яких користувачі могли

об'єднуватись у «племена» довкола спільного зацікавлення. Таким чином, компанія Tribe представила заявку на патент, у якій характеризується мережа, «що оперує базою даних, дає змогу створити особистий акаунт і запрошує інших реєструватися за допомогою електронних листів. Якщо інша людина приймає запрошення й підтверджує дружбу, сервіс створює двосторонній комунікаційний ланцюг».

Нині людство вступило в третю епоху соціальних мереж. Після ейфорії так званої «участі заради участі», сучасні соціальні мережі стають необхідним робочим інструментом для людської діяльності, будь то бізнес або творчість. Деякі вчені також відмічають, що за рахунок їх особливостей, соціальні мережі можна розглядати навіть як інструмент інформаційного впливу та маніпулювання масовою свідомістю. Значна кількість вчених, що займалися питанням класифікації Інтернет-сайтів, відносили до електронних соціальних мереж велике число ресурсів, що мають схожі функції, дозволяючи відвідувачам задовольнити свою потребу у спілкуванні. Загальновизнаним є таке визначення: електронна соціальна мережа – веб-сайт, обслуговуючий процес віддаленої взаємодії між користувачами та об'єднуючий їх за конкретними ознаками. Дійсно, під це визначення підпадає багато ресурсів, що так чи інакше надають користувачам змогу спілкуватись між собою: форуми, блоги, мікроблоги, інтерактивні бесіди, Інтернет-майданчики – всі з названих видів Інтернет-сайтів допомагають відвідувачам тим чи іншим чином об'єднатись у віртуальні спільноти та комунікувати між собою.

Проте, віднесення вищезазначених типів ресурсів до соціальних мереж не є повністю коректним через те, що електронні соціальні мережі мають низку певних ознак, якими, в свою чергу, ці ресурси не володіють. Електронна соціальна мережа надає можливість зробити свою унікальну сторінку, яку можна вважати своєрідним «Інтернет-образом». Користувач заповнює розгорнуту анкету, у якій, за своїм бажанням, вказує свої інтереси, місце народження та проживання, контактні дані, місце навчання або роботи, сімейний статус та ін.. Таким чином користувач має змогу надати певні відомості про себе та самостійно визначити об'єм наданої інформації. Зручні пошукові фільтри дають можливість знайти інших користувачів за вказаними критеріями. У системі, подібній до найвідоміших соціальних мереж Facebook, Vkontakte, Одноклассники.ru та аналогічним, користувачі не просто спілкуються між собою, а, як правило, об'єднані між собою певними зв'язками у реальному житті, чого не можна сказати, наприклад, про блоги. Нерідко ці зв'язки є непрямими (наприклад, знайомий знайомого), але так чи інакше вони відносяться до реальних, а не тільки віртуальних комунікацій.

Однією з особливостей електронних соціальних мереж є їх розширений, порівняно з іншими суміжними Інтернет-ресурсами, функціонал. Функціональний потенціал електронних соціальних мереж дає можливість користувачам завантажити на свою Інтернет-сторінку аудіо- та відеофайли, фотографії, зображення, флеш-анімацію тощо. Наявність інтегрованого у сторінку мікроблогу, так званої «стіни», який дозволяє користувачу залишати записи різного характеру: як безпосередньо текстову, так і мультимедійну інформацію.

Можливість об'єднатися в спільноти, які також називаються групами або пабліками. На просторах соціальних мереж існує безліч груп, які об'єднують користувачів за багатьма критеріями. Багато з них є відкритими, тобто будь-який бажаючий може туди вступити, інші ж – закритими, тобто приєднатися до спільноти можна тільки за запрошенням адміністратора групи. З оглядом на специфіку цієї тематики, щодо соціальних мереж доцільно буде застосувати таку дефініцію: електронна соціальна мережа – це інтерактивний веб-сайт з великої кількості відвідувачів, що надає особливі можливості для взаємодії між користувачами, контент якого наповнюється його учасниками. З вищенаведеного випливає, що електронна соціальна мережа, як вид Інтернет-сайту, за своїми характеристиками дещо відрізняється від інших Інтернет-ресурсів, метою існування яких є побудування зв'язків між його користувачами.

Розробка будь-якого сайту в мережі Інтернет є досить ресурснозатратним процесом. Створюючи Інтернет-сайт, розробники наділяють його різними за функціональним змістом можливостями взаємодії користувачів з сайтом, сайта з іншими сайтами, та, згодом, користувача з іншими користувачами. Задля того, аби залучити якомога широкую аудиторію відвідувачів ресурсу, розробники намагаються зробити Інтернет-сайт якомога більш привабливим з точки зору простоти використання та кількості функцій. Це повної мірою відноситься і до соціальних мереж. Попри це, не всі популярні соціальні мережі мають однаковий, з точки зору функціоналу, обсяг можливостей. Зумовлено це, в першу чергу, різною направленістю даних соц. мереж. Своєю чергою, різний функціонал соціальних мереж, надаючи неоднакові можливості з використання об'єктів авторського права, відрізняються і ступенем ризику потенційного скоєння правопорушень, пов'язаних з обігом вказаних об'єктів. Тож доцільним є відокремити такі *види соціальних мереж*.

Освітні/наукові/академічні соціальні мережі. Ці електронні соціальні мережі покликані, в першу чергу, задовольнити потребу студентів та науковців поширювати свої теоретичні напрацювання та ідеї у різних галузях освіти та

науки. Наприклад, Інтернет-сайт Connotea Collaborative Research має наметі об'єднати та надихнути користувачів спільно робити нові наукові відкриття та вирішувати існуючі проблеми науки. Зміст інформації, якою діляться користувачі освітніх, наукових та академічних соціальних мереж, як правило, модерується у реальному часі адміністрацією цих сайтів, а обсяг можливостей з використання об'єктів авторського права є досить вузьким, тому даний вид соц. мереж рідко стає місцем скоєння правопорушень у сфері авторського та суміжних прав.

Професійні соціальні мережі. Цей вид соціальних мереж покликаний об'єднати користувачів за професійним критерієм. Наприклад, соціальна мережа Nurse Connect створена спеціально для медсестер; за допомогою цього Інтернет-ресурсу вони мають змогу ділитися досвідом по догляду за хворими. Як правило, цей вид соціальних мереж надає користувачеві тільки базові можливості для комунікації, такі як: приватна переписка, мікроблог з відсутніми мультимедіа-функціями та можливість обрати головну фотографію профілю. З оглядом на запропоновані розробником функціями та склад аудиторії користувачів цих мереж (найбільшою групою користувачів є особи з вищою освітою та віком від 30 років), можна стверджувати, що подібно до освітніх та наукових соціальних мереж, професійні соціальні мережі теж не є потенційно небезпечними з точки зору правоволоділців.

Мультимедіа мережі. До них належать такі: YouTube, Flickr., Instagram, Picasa, Last.fm та ін. Цей вид соціальних мереж отримав свою популярність відносно недавно, але за статистикою, аудиторію сайту YouTube.com є більше мільярда осіб. Функціональні можливості цих ресурсів зосереджені на використанні якогось одного виду контенту (наприклад, YouTube – відеофайли, Last.fm – музичні твори, Instagram – фотографії), його поширенні та коментуванні. Тобто, якщо основною функцією даного виду соціальних мереж являється відтворення певного виду авторських творів, то з'являються і передумови для скоєння злочинів, пов'язаних з їх неправомірним використанням. Проте, не зайвим є зазначити, що адміністрації найбільших мультимедіа мереж швидко реагують на запити правоволоділців щодо неправомірного використання об'єктів авторських прав, які належать їм на законних підставах.

Соціальні мережі для спілкування. До представників цієї категорії соціальних мереж відносять: Facebook, V Kontakte, Однокласники.ru, Weibo, Bebo та ін. Соціологи відмічають, що соціальні мережі для спілкування вже стали своєрідним «Інтернет-притулком» для мільярдів користувачів зі всього світу. Наприклад, найпопулярнішу на просторах СНД соціальну мережу

Vkontakte щоденно відвідує близько 180 мільйонів осіб. Однією з причин, яка обумовлює це явище, є саме найширший з-поміж зазначених видів соціальних мереж функціонал. Користувач має змогу завантажити зображення, аудіо- та відеофайли, переглянути або прослухати файли, завантажені іншими користувачами, поділитися записом або заміткою або, навіть, завантажити файли у різних форматах, які будуть знаходитись на серверах соціальної мережі. При цьому, обіг та поширення зазначених творів, потенційно охоронюваних авторським правом, має здебільше неконтрольований характер. Адміністрація сайту не може бути обізнана про законну належність твору саме до користувача, який завантажує його на свою особисту сторінку, а автоматизовані засоби аналізу, які поступово впроваджуються у соціальні мережі, не завжди ефективно виконують свої функції. Отже, саме соціальні мережі для спілкування, надаючи в розпорядження користувача вагомий функціонал, найчастіше стають місцем скоєння різних видів правопорушень у сфері авторського та суміжних прав та потребують найбільшої уваги при розробленні нових способів захисту прав.

Завальнюк Сергій Володимирович,

*кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

КВАЛІФІКОВАНІ ДЕФЕКТИ ЯК ВИД ПРОГАЛИН У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Різновид прогалин, пов'язаний з наявністю вад в законах, які унеможливають їх застосування і ведуть до їх повної бездіяльності, виділяє Л.С. Явіч, які він характеризує як «кваліфіковані дефекти» (також, в подальшій літературі можна зустріти таку назву як «злісні вади») [3, с. 24]. Уранський Ф.Р., також виділяє такий вид прогалин, але називає його «кваліфікованою прогалиною» [2, с. 56].

Крім того, згадка про прогалини, які доцільно врегулювати новим законом, змушують нас поставити питання щодо можливості існування прогалин в законодавстві, які б було неможливо заповнити в ході правозастосування. На наш погляд, такі прогалини існують. Наведемо конкретний приклад з практики реорганізації акціонерного товариства. Болючим питанням для акціонерних товариств, створених у результаті реорганізації у формі виділення, як і для юридичних осіб будь-яких інших організаційно-правових форм, що виникли в результаті реорганізації, є

неможливість здійснювати в перші дні діяльність, що підлягає ліцензуванню відповідно до чинного законодавства. У тому випадку, коли виділеним товариствам за розподільчим балансом передаються підприємства, ці товариства стикаються з необхідністю продовження виробничого процесу без ліцензії, оскільки чинне законодавство про ліцензування встановлює імперативні вимоги щодо необхідності отримання ліцензії на певні види діяльності. Дана проблема, на наш погляд, не може бути ліквідована в судовому порядку, тобто існуюча прогалина в праві не може бути заповнена за аналогією. Отже, в цьому випадку ми маємо справу з ще одним різновидом прогалини – наявністю в чинному законодавстві норми, формальна присутність якої створює перешкоду на шляху звичайної юридичної практики і яка не може бути нейтралізована на підставі судового рішення. Визнаючи велику ступінь відносності зарахування подібної ситуації до прогалин через дії конкретної правової норми, зауважимо все ж, що дія цієї норми при розумному підході може бути скориговано в процесі законодавчої діяльності; тобто усунення даної прогалини, дійсно, можливо тільки в законодавчому порядку[2, с. 57-58]. На наш погляд, саме таку ситуацію і слід вважати кваліфікованою прогалиною.

У такому випадку виникає питання щодо можливості застосування закону при наявності прогалини у позитивному праві. Виявляється, хоча й окремі науковці розглядають застосування аналогії закону та аналогії права як нетипові способи подолання прогалин, слід зазначити, що законодавцем аналогія передбачена у вигляді елементу механізму правового регулювання, тому варто говорити про типові, а не нетипові способи подолання прогалин [1, с. 109].

Наведене вказує на необхідність дослідження кваліфікованих дефектів як виду прогалин у цивільному законодавстві, що сприятиме в подальшому вивченні явища прогалин у цивільному законодавстві та їх подолання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Клім С.І. Класифікаційна характеристика прогалин у цивільному праві України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція : зб. наук. праць*. 2012. Вип. 4. С. 106-111.
2. Уранский Ф. Р. Пробелы в праве и способы их восполнения в правоприменительной деятельности : диссертация. ... кандидата юридических наук : 12.00.01. Москва, 2005. 192 с.
3. Явич Л. С. Проблемы правового регулирования советских общественных отношений. М. : Госюриздат, 1961. 172 с.

Матійко Микола Володимирович,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Вплив останніх суспільних тенденцій на правову сферу актуалізує проблему належного відображення відповідних змін у свідомості людини, яка має своєчасно реагувати на зміни правової реальності.

Багатофакторність процесу формування правосвідомості у сучасному світі, зумовлена в тому числі процесами інформатизації та фрагментації суспільного життя, підсилює необхідність звернення уваги на процеси виховання в правовій сфері.

Разом із зазначеним необхідність розкриття соціальної цінності цивільного права, подальшого посилення захисту прав людини, підвищення ролі цивільного права у сучасному суспільстві зумовлюють науковий інтерес до дослідження функцій цивільного права. Тенденції персоналізації, глобалізації, інформатизації та фрагментації суспільного життя підвищують роль як окремих специфічних функцій цивільного права, так і окремих загальноправових функцій права, які проявляють себе і на цивілістичному рівні.

Слово «функція» походить від латинського *functio* – виконання [1, с. 138]. Термін «функція» має багато значень і не є власне юридичним поняттям. Саме слово «функція» вперше було використано німецьким математиком Г. Лейбніцем у 1673 р. в листі до Гюйгенса (під функцією він розумів відрізок, довжина якого змінюється за якимось певним законом) [2, с. 127].

Теоретичні розробки стосовно поняття та структури функцій права та функцій галузей права можуть бути застосовані й до цивільного права, у зв'язку з чим функція цивільного права може бути визначена як напрямок впливу цивільного права на суспільні відносини та соціальне призначення цивільного права, а структуру функції цивільного права становлять зміст функції цивільного права (спосіб впливу цивільного права на суспільні відносини у певному напрямку, в якому проявляються сутність, ознаки та основні властивості цивільного права), об'єкт функції цивільного права (суспільні відносини, на які цивільне право здійснює вплив), суб'єкт функції цивільного права (суб'єкт завдяки якому здійснюється вплив на суспільні відносини в певному напрямку) та засоби реалізації функції цивільного права (засоби забезпечення впливу цивільного права в певному напрямку [3, с. 8].

«Аналіз правового впливу на суспільні відносини дозволяє розрізняти основні функції права, – пише Т. Н. Радько, – тобто функції, властиві всім галузям, та функції менш загального значення. Функції першого виду здійснює кожна галузь права – одна більш наочно, інша менш, але так чи інакше кожна конкретна галузь права» [4, с. 59-60].

Під більш широким кутом зору до питання диференціації функцій права підходить М.Н. Марченко, на думку якого можна виділити п'ять груп функцій права, утворюючих їхню систему: загальноправові (властиві всім галузям права); міжгалузові (властиві двом і більше, але не всім галузям права); галузові (властиві одній галузі права); правових інститутів (властиві конкретному інституту права); норм права (властиві конкретним нормам права) [5, с. 56].

Враховуючи зазначені теоретичні розробки, зробимо висновок про те, що при характеристиці функцій цивільного права доцільно розрізняти ті з них, які є спільними для права взагалі (загальноправові на рівні цивільного права, серед яких – регулятивна функція, захисна функція, інформаційно-орієнтаційна функція, виховна функція), і ті, що є специфічними саме для цієї галузі (специфічні цивілістичні функції, серед яких – уповноважувальна функція та компенсаційна функція).

Серед зазначених загальноправових, що проявляють себе на рівні цивільного права виділяється виховна функція.

В загальнотеоретичних дослідженнях виховну функцію цивільного права визначають як «правовий вплив на духовну сферу, націлений на виховання поваги до права» [6, с. 248], «результат здатності права виражати ідеологію певних класів та соціальних сил и його здатність здійснювати вплив на думки та відчуття людей» [5, с. 64], «загальноправовий вплив на духовну сферу, виховання поваги до права» [7, с. 245].

В свою чергу виховна функція цивільного права полягає у «вихованні поваги до права взагалі, цивільних прав інших осіб, правопорядку і т. ін.» [8, с. 44], «формує у учасників цивільно-правових відносин цивілістичну культуру, повагу до прав та законних інтересів інших осіб, правову свідомість, впевненість, що за умови дотримання встановленого порядку й форми вступу у ці відносини їх права будуть гарантовані» [9, с. 22].

Цивільне право розглядається як «найбільш повне втілення ідей і положень приватного права на національному рівні» [8, с. 9]. Виконуючи регулятивну функцію, воно упорядковує цивільні відносини, наділяючи правами та обов'язками учасникам цих відносин, встановлюючи правила поведінки суб'єктів цивільного права. Виконуючи захисну функцію цивільне право «виконує завдання захисту цивільних прав і інтересів від порушень.

Досягається ця мета шляхом визначення правових засобів належного виконання цивільних прав і обов'язків, встановлення мір захисту і відповідальності за цивільні правопорушення і т. ін.» [8, с. 44].

При цьому для того щоб зазначені механізми цивільного права досягли соціальних результатів, правові норми мають бути сприйняті суб'єктами відносин та виконуватися ними. Рішення цього завдання забезпечується в тому числі і виховною функцією цивільного права.

В цьому аспекті важливим вважається не просто знання цивільного права, а й його сприйняття.

«Особливістю цивільного права у порівнянні з іншими галузями права є максимальна можливість для суб'єкта самостійної оцінки цінності правової інформації. Інформаційна цінність принципів цивільного права є вищою у порівнянні з конкретними нормами цивільного права» [3, с. 16]. У зв'язку із зазначеним особливу важливість в посиленні виховної функції цивільного права набуває сприйняття принципів цивільного права.

Таким чином з огляду на наведе вище відчувається необхідність надання у ст. 3 Цивільного кодексу України визначень понять загальних засад цивільного законодавства з метою посилення виховної функції цивільного права та визначення у розділі 1 книги I Цивільного кодексу України понять соціальних та юридичних цілей цивільно-правового регулювання, правових цінностей, які захищаються цивільним правом, механізму дії кодексу, що також сприятиме посиленню виховного впливу цивільного права на учасників суспільних відносин.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Большая Советская Энциклопедия. Ред. кол. : С. И. Вавилов (гл. ред.) и др. 2-е изд. М. : Большая Советская Энциклопедия, 1978. Т. 28. 664 с.
2. Лейбниц Г. В. Сочинения в четырех томах. М. : «Мысль», 1983. Т. 2. 685 с.
3. Матійко М.В. Інформаційна функція цивільного права: Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. – Одеська національна юридична академія, Одеса, 2009, 20с.
4. Радько Т. Н. Методологические вопросы познания функций права. Волгоград : НИИ РИО, 1974. 150 с.
5. Общая теория государства и права. Академический курс : в 3-х томах. Отв. ред. М. Н. Марченко. 2-е изд., перераб. и доп. М. : Зерцало-М, 2001. Т. 2. 528 с.
6. Крестовська Н.М., Матвеева Л.Г. Теорія держави і права. Підручник. Практикум. Тести: підручник. К.: Юрінком Інтер, 2015. 584 с. С.248.
7. Скаун О.Ф. Теория государства и права: Учебник. Харьков: Консум; Ун-т внутр. дел, 2000. 704 с.

8. Цивільне право України: Підручник: У 3 кн. Кн.1 За ред. Є.О. Харитонова, А.І. Дришлюка. Одеса: Юридична література, 2005. 528 с.

9. Цивільне право в Україні: Курс лекцій: У 6 – ти томах. Т.1. За ред. Р.Б.Шишки та В.А.Кройтора. Харків: Національний університет внутрішніх справ. 2004. 417 с.

Чванкін Сергій Анатолійович,

*кандидат юридичних наук, доцент, голова Київського районного суду м. Одеси,
голова Асоціації слідчих суддів України*

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Принципи цивільного судочинства закріплені у Конституції України (ст. 129), Законі України «Про судоустрій і статус суддів» (ст.ст. 6-14) та ЦПК. Нові технології з одного боку сприяють реалізації деяких принципів, з іншого – впливають негативно. Найбільш відчутний вплив інформаційних технологій на *принцип гласності у судовому процесі*, які значно розширюють зміст цього принципу.

Інформаційні технології звичайно значно полегшують отримання інформації про хід розгляду справ. На офіційному веб-порталі Судова влада України, забезпечено можливість отримання інформації щодо стану розгляду судових справ. Те що раніше можливо було тільки шляхом особистого відвідування суду чи дзвінка до суду, що деколи було досить важко здійснити, та відволікало працівників суду, тепер – зручний сервіс.

Щодо отримання віддаленого доступу до матеріалів справи учасниками процесу – це питання поки не знайшло свого повноцінного втілення, але передбачається самою концепцією побудування ЄСІТС, тому сподіваємося на її реалізацією. Сьогодні в підсистемі «Електронний суд» цей функціонал дуже обмежений.

На офіційному веб-порталі Судова влада України можна ознайомитися із судовою статистикою. Також забезпечена можливість отримання інформації стосовно перебування суб'єктів підприємницької діяльності (контрагентів, боржників, поручителів тощо) у процедурі банкрутства, забезпечено оприлюднення відомостей у справах про відшкодування збитків, заподіяних юридичній особі її посадовою особою. Згідно Закону України «Про доступ до судових рішень» від 22.12.2005 року кожен має право на доступ до судових рішень у порядку, визначеному цим Законом. Судові рішення, внесені до

Реєстру, є відкритими для безоплатного цілодобового доступу на офіційному веб-порталі судової влади України.

Вся вище перелічена інформація необхідна не тільки учасникам справи, а й іншим особам, наприклад, практикуючим юристам, вченим, студентам, журналістам, особам зацікавленим в узагальненні судової практики, прогнозуванні власних судових перспектив тощо.

Вразливим моментом впровадження інформаційних технологій у судову діяльність є більш широкі можливості до отримання персональних даних осіб, що потребує аналізу в рамках окремого дослідження.

«Онлайн трансляції судових засідань» – окрема сторінка порталу Судова влада України, на якій можна ознайомитися із запланованими, поточними трансляціями. Функціонує окремий канал в YouTube. Для таких трансляцій використовуються відеокамери, що розміщені у залах судових засідань. Згідно Листа Державної судової адміністрації України №15-1924/16 від 14 березня 2016 року «Про можливість онлайн трансляції судових засідань по справах, які мають значний суспільний інтерес» здійснювати онлайн трансляцію судового засідання можливо за умови дотримання певних правил. У клопотанні про трансляцію судового засідання необхідно обґрунтувати в чому складається суспільний інтерес для забезпечення онлайн трансляції судового засідання.

Необхідно відзначити позитивні результати від такого проекту – покращується відкритість і гласність судочинства. Пряма трансляція судового засідання – це перехід на якісно новий рівень висвітлення діяльності судів. Можливість обговорити в наукових і практичних колах, в тому числі на правових інтернет-форумах, в соціальних мережах подробиці судової діяльності у конкретних справах, має позитивно впливати на загальну поінформованість про судові процеси, правову просвіту суспільства, звісно, якщо йдеться про конструктивні дискусії. Маємо пам'ятати, що можливість трансляцій судових засідань має ґрунтуватися на принципах дотримання прав осіб на недоторканність приватного життя, особисту і сімейну таємницю, прав і законних інтересів учасників судового процесу, їх безпеку та дотримання балансу приватних і публічних інтересів, а також інтересів правосуддя.

Крім того, далеко не за всіма справами активно стежать та обговорюють, про що можна пересвідчитись при оцінці кількості переглядів відео: від 13-15 переглядів – звичайно при такій замалій кількості переглядів можна поставити під сумнів доцільність витрачання людського та технічного ресурсу, в тому числі обсяг сховищ даних для такого невеликого попиту у відео, інші ж справи, навпаки, продивляються декілька сотень чи тисяч глядачів. Тому транслявання всіх судових засідань недоцільно, важливо відслідковувати запити суспільства.

Проявом принципу гласності є можливість публікувати звіти і повідомлення про судові процеси в пресі, інформувати про них по радіо, телебаченню та з використанням інших ЗМІ. Для цих дій інформаційні технології є очевидним плюсом.

Співвідношення принципу гласності процесу з правом на таємницю особистого життя особи, а також забезпеченням суспільних і державних інтересів – чутливе питання для більшості людей. Багато людей взагалі не готові до того, що інші особи можуть отримали доступ матеріалів справи шляхом відеотрансляції судового засідання, до обговорення їх життя іншими особами. Не потрібно забувати, що не завжди суспільним інтересом керуються представники ЗМІ чи пересічні громадяни. Схильність до критики, висміювання, дріб'язкового обговорення – не непоодинокий випадок для осіб, що розповсюджують інформацію про судовий процес. Зловживання у цій сфері доволі розповсюджене явище.

Часто доводиться чути від підприємців про те, що розгляд справи в державному суді неминуче веде до певного розголошення інформації про юридичну особу, впливає на ділову репутацію, тому краще звертатися до третейського суду.

Нажаль, проникнення Інтернету у майже всі сфери життя конкретної особи вже дозволяє говорити про відсутність взагалі такої категорій як приватність. Це проблема сучасного світу. Все менше місця залишається для особистого та все більше стає доступна інформація про конкретну особу, навіть якщо вона ніколи цілеспрямовано не розміщує інформацію про себе в Інтернеті. Відеокамери в громадських місцях, державні реєстри, так звані великі дані, обробка яких стає все доступнішою із розвитком штучного інтелекту, та багато інших цифрових інструментів дають змогу втручання у приватне життя.

Варто підкреслити, що важко навести приклад країни де б передбачались такі широкі засоби реалізації принципу гласності у судовому процесі як в Україні. В багатьох розвинутих країнах взагалі не допускається аудіо- і відеозапис судових засідань. В літературі відмічається, що не завжди можна підтримати таку тенденцію українського законодавства, оскільки переважна більшість справ розглядається у відкритих судових засіданнях, але учасники процесу часто почувають себе некомфортно у присутності представників засобів масової інформації, не бажають розголошення інформації про себе, про участь в процесі тощо. Але навіть якщо учасники процесу висловлюють свою незгоду з проведенням відеозапису, головуючий по справі не має права заборонити відеофіксацію, регулюючи лише розташування у залі осіб, які її проводять. Тенденція до підвищення гласності судових процесів посилюється

під впливом практики ЄСПЛ (Див. рішення ЄСПЧ від 22.03.2016 р. у справі «*PintoCoelho v. Portugal*») [1].

Суспільство і ЗМІ ніким не можуть бути позбавлені права обговорювати хід і підготовку судових процесів, самі судові рішення. Судді не проти критики, але така критика має бути об'єктивною та не має чинити тиск на суд, що, на жаль, сьогодні має місце в ЗМІ.

В деяких країнах така критика взагалі заборонена. Наприклад, в Сінгапурі встановлено відповідальність за образу, вірніше, «скандалізування» суду [2]. Не пропонуючи подібних заходів в Україні, все ж таки зауважимо, що представники ЗМІ мають відчувати свою соціальну роль у наданні об'єктивної та неупередженої інформації. Мають бути носієм правової та загальнолюдської культури. Неприпустимо підміняти законні форми громадянського контролю за судовою системою недобросовісним впливом на неї.

Судді у всьому світі не мають права обговорювати не тільки свої рішення, а й рішення своїх колег. І в цьому, на нашу думку, немає ніякого «юридичного снобізму», адже направлена така норма на недопущення впливу на рішення суду, який буде переглядати відповідне рішення у наступній судовій інстанції. Суддя фактично позбавлений засобів захисту від несправедливих обвинувачень. Маємо перетворити суд в суспільній свідомості в інстанцію, де можна цивілізовано вирішувати свої проблеми. Для цього необхідно налагодити комунікацію суспільства і судової системи за допомогою ЗМІ [3].

Таким чином, принцип гласності напряду пов'язаний з впровадженням інформаційних технологій. Подання документів в суд в електронному вигляді, СМС-повідомлення, сповіщення електронною поштою про час і місце судового розгляду в рамках пілотних проєктів електронного судочинства (із запровадженням модулю «Електронний суд» – засобами кабінету користувача); можливість отримання інформації про хід справи і прийнятих по ньому актах, інших матеріалах в електронному вигляді; відеоконференції -зв'язок для участі в судовому засіданні; аудіо- і відеозапис, інтернет-трансляції для фіксації ходу судового розгляду як самим судом, так і учасниками процесу; розміщення рішень судів та інших актів – це ті технічні засоби, які вже мають значне поширення чи активно запроваджуються зараз.

При реалізації принципу гласності електронні технології привели до виникнення нових процесуальних правил. Наприклад, ч. 5 ст. 7 ЦПК передбачає правила трансляції судового засідання, ч. 5 ст. 7 ЦПК забороняє використання систем відеоконференції-зв'язку та транслявання перебігу судового засідання в мережі Інтернет у закритому судовому засіданні, ч. 14 ст.

7 ЦПК зобов'язує суд під час розгляду справи в судовому засіданні здійснювати повне фіксування його перебігу за допомогою відео- та (або) звукозаписувального технічного засобу, ч. 18 ст. 7 ЦПК дозволяє без дозволу суду транслювати проголошення рішення суду, яке відбувається прилюдно. Згідно ч. 3 ст. 8 ЦПК інформація щодо суду, який розглядає справу, учасників справи та предмета позову, дати надходження позовної заяви (скарги) чи будь-якої іншої заяви або клопотання у справі, у тому числі особи, яка подала таку заяву, вжитих заходів забезпечення позову та (або) доказів, стадії розгляду справи, місця, дати і часу судового засідання, руху справи з одного суду до іншого є відкритою та підлягає невідкладному оприлюдненню на офіційному веб-порталі судової влади України в порядку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Науково-практичний коментар. Цивільний процесуальний кодекс України. За заг. ред. Н.Ю. Голубевої. Київ: Юрінком Інтер, 2021. 840 с.
2. Сингапурський суд як бизнес-проект. URL: <https://pravo.ru/interpravo/practice/view/83653/>
3. Чванкін С. А. Гласність і відкритість цивільного процесу (представники ЗМІ в залі суду). Вісник асоціації слідчих суддів України. 2016. № 1. С. 54-57.

Гніденко Вікторія Ігорівна,

асистентка кафедри правознавства

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Мезеря Олександр Анатолійович,

к.і.н., доцент, доцент кафедри правознавства

Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ДО ПИТАННЯ РОЛІ РИМСЬКОГО ПРАВА У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СУЧАСНОСТІ

Як відомо, римське право, є одним із найдавніших пам'ятників юридичної практики, який проіснував від часу заснування міста в 753 р. до н.е. до падіння Західної Імперії у 5 ст. н.е. Як правова система, римське право вплинуло на розвиток права в більшості західних цивілізацій, а також у частині країн Сходу. Воно складає основу для законодавчих кодексів більшості країн континентальної Європи та інших похідних правових систем сучасності.

Слід зазначити, що розвиток римського права охоплює понад тисячу років юриспруденції, яка розвивалася на різних етапах. Високим досягненням у

римській юриспруденції був *Corpus Juris Civilis* (529-34 рр. н. е.), Складений під безпосереднім керівництвом імператора Юстиніана I (близько 482-565 рр. н. е.) *Corpus Juris Civilis* є чудовою спадщиною в юридичній історії.

Римське право отримало оновлення в епоху відродження навчання в Європі приблизно з 11 століття. Це іноді описується як «рецепція» римського права. Пол Виноградов у своїй прославленій праці «Римське право в середньовічній Європі» поставив питання про те, чому так звана «рецепція» римського права набула такої значущості в період з XI по XVIII століття. Він зазначив, що «у всій історії не існує жодної важливішої та загадкової проблеми, ніж проблема, пов'язана з долею римського права після падіння Римської держави. Як це так, що система, сформована для задоволення певних умов, не лише пережила ці умови, але зберегла свою життєздатність навіть до сьогодні, коли політичне та соціальне оточення повністю змінено? Чому початківцям юристам досі вважається необхідним читати посібники, складені для римських студентів, які жили понад 1500 років тому? Як так сталося, що німці, замість того, щоб випрацювати свою правову систему відповідно до національних прецедентів та з вимогами власної країни, відірвалися від своєї історичної юриспруденції, підкорившись ярму минулих доктрин чужої імперії?» [1].

Одне з пояснень «рецепції» римського права, на думку професора Алана Ватсона, пов'язане з поняттям «легальних запозичень» – «юридичної трансплантації» [2]. Мається на увазі, що коли адвокати та суди шукають рішення, а жодне не доступне в їх власній системі, мислячий юрист може знайти прецедент в іншому місці. Також спочатку були викладачі права у відомих університетах Північної Італії, які вивчали юридичні праці римської епохи та наповнювали покоління юристів та високопоставлених адміністраторів повагою до римського права. Це сприяло поступовому засвоєнню римського права до місцевого звичаєвого права.

На наш погляд, римське право було новаторським з кількох причин:

- Однаковість. Оскільки римляни завойовували більше території, вони створили більш уніфікований метод боротьби з різними союзами, державами, провінціями тощо. Ця одноманітність чітко дала зрозуміти, де особа знаходиться на законних підставах та як можете отримати підвищення або пониження в посаді та які наслідки зазначених підвищення чи пониження.

- Законне громадянство. Це ґрунтовне поняття, з цього практично випливає наша сучасна концепція національного громадянства. Такий юридичний статус чітко давав зрозуміти, які права та обов'язки має громадянин в межах Імперії.

• **Правова послідовність.** Через єдину систему юридичного статусу, в якій особа могла перебувати, що також гарантувало підтримку зазначених законів відповідно до статусу. Звідси впливає принцип «усі рівні перед законом», який використовується у сучасних демократіях. Звичайно, як і в демократичних країнах, Римська імперія мала з цього винятки, але загалом концепція послідовного застосування та виконання закону була важливим нововведенням.

• Римське право дуже базувалося на практичних випадках і досить добре пристосовувалось до нових ситуацій чи реалій.

Підсумовуючи зазначимо, що римське право у своєму генезисі не обмежувалося лише Римом чи Італійським півостровом, його можна вважати компіляцією геніїв юридичної думки з багатьох країн, і воно залишило велику спадщину у правових системах світу. Кодифікована система римського права вплинула на більшість цивільних законів у всьому світі. Концепції, притаманні правовому порядку, що міститься у *ius naturale* та *ius gentium*, призначені для виходу за межі національних кордонів, сьогодні є наріжними каменями права людини та міжнародного права у всьому світі. Маючи такі інноваційні на той час положення такі, як однаковість, єдине громадянство, правова послідовність та практична адаптивність воно змогло швидко розвиватися та трансформуватися в нову ефективну правову систему. Вплив римського права на розвиток загального права так само лишається незаперечний.

ЛІТЕРАТУРА:

1. P. Vinogradoff. *Roman Law in Medieval Europe*. 3rd. Oxford. (1961). p.11.
2. A. Watson. *The Evolution of Law*. Baltimore. (1985). p.73.

Біцюк Андрій Володимирович,

аспірант кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КОНФІСКАЦІЇ НЕОБГРУНТОВАНИХ АКТИВІВ

Конфіскація необгрунтованих активів являє собою процес, не пов'язаний з будь-яким кримінальним судочинством, коли підставою для конфіскації майна є доказ, що воно має відношення до неправомірної діяльності (отримано в результаті необгрунтованого збагачення чи привласнення державних активів).

Конфіскація необгрунтованих активів – ефективний спосіб повернення активів в самих різних ситуаціях, особливо коли конфіскація в кримінальному

порядку неможлива або її не можна застосувати.

В юридичній літературі термін «конфіскація» немає єдиного тлумачення, що пов'язано перш за все з його багатогранністю, оскільки його можна визначати в різних площинах. Слово «конфіскація» походить від латинського «confiscation» і зазвичай визначається як «примусове і безоплатне вилучення майна, грошей, необґрунтованих активів тощо, у власність держави відповідно до судового рішення».

У цивільному законодавстві конфіскація розглядається в якості одного з підстав примусового припинення права власності (ст. 354, п. 12 ч. 1 ст. 346 ЦК України) [3]. Згідно ЦК України конфіскація полягає в тому, що у випадках, передбачених законом, майно може бути безоплатно вилучено у власника за рішенням суду у вигляді санкції за вчинення злочину або іншого правопорушення (ч. 1 ст. 354 ЦК України).

При розгляді позовів про конфіскацію необґрунтованих активів в ході цивільного процесу, зазвичай використовуються стандартні судові процедури. Конфіскація необґрунтованих активів особливо ефективна в тих випадках, коли мова йде про вилучення неправомірних доходів які були отримані завдяки вчиненню корупційних дій [1], з метою повернення викрадених коштів державі. Хоча конфіскація цього типу не повинна підміняти собою кримінальне переслідування, у багатьох випадках (особливо в контексті корупції державних посадових осіб) це єдиний спосіб вилучити неправомірні активи і здійснити правосуддя.

Часто через широкі повноважень, якими володіє корумпований посадовець, або з інших причин кримінальне переслідування абсолютно неможливо аж до смерті посадової особи або його втечі з країни. Нерідко державні діячі, займаються хабарництвом, мають імунітет від судового переслідування. Оскільки процедура конфіскації необґрунтованих активів в рамках цивільного законодавства не пов'язана з кримінальним переслідуванням, її можна здійснювати незалежно від того, чи помер правопорушник, чи залишив він країну або отримав імунітет від судового переслідування.

Слід зазначити, що конфіскація необґрунтованих активів в рамках цивільного процесу застосовується в багатьох зарубіжних країнах. При цьому, зазначена конфіскація в багатьох країнах ЄС набула визначення як спеціальна конфіскація необґрунтованих активів (тобто незаконних доходів).

В Україні застосування в якості конфіскації на користь держави необґрунтованих активів саме цивільної конфіскації носить дискусійний характер серед науковців. Тут враховується те, що більшість підозрюваних у

корупційних правопорушеннях ховалися та ховаються від органів слідства, в тому числі за її межами України, а тому процес доведення провини не дає потрібних результатів. Зазначене призвело до відсутності обвинувальних вироків і до фактичної неспроможності повернути необґрунтовані активи на користь держави.

Таким чином, незаперечним залишався факт про необхідність удосконалення механізмів повернення активів, отриманих злочинним шляхом.

Першим вагомим кроком трансформування інституту «цивільної конфіскації» стало прийняття Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, що містяться в шостому доповіді Європейської комісії про виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, щодо удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації» від 18.02.2016 року [2].

Згідно з новою редакцією ст. 96-1 КК України «спеціальної конфіскацією є примусове, безоплатне вилучення за рішенням суду у власність держави грошей, цінностей та іншого майна, яке пов'язане з вчиненням злочину» [4].

Загальні положення про конфіскацію майна, в тому числі й незаконних активів, містяться в декількох конвенціях ООН і ряді багатосторонніх угод, але тільки Конвенція ООН проти корупції містить спеціальні положення про конфіскацію майна поза кримінального провадження (цивільну або спеціальну конфіскацію) і передбачає ряд найважливіших зобов'язань в галузі міжнародного співробітництва в питаннях кримінального переслідування, фінансової і технічної взаємодопомоги [5].

Для європейських держав особливо важливу роль в боротьбі з відмиванням необґрунтованих доходів грає нормативна база ЄС, яка досить велика і включає у себе документи, розроблені і прийняті Європейським Парламентом, Радою ЄС, Єврокомісією.

Великий вплив на формування законодавства цих країн в сфері протидії відмиванню, а також на розвиток інституту конфіскації неправомірних доходів надали рамкові рішення 2001 – 2006 років [6].

Згідно з Директивою 2014/42 / ЄС Європейського парламенту та Ради [7] конфіскація необґрунтовано отриманих активів може проводитися на підставі остаточного обвинувального вироку суду, а також без такого, якщо є неспростовні докази скоєння протиправних дій і неможливості кримінального переслідування підозрюваного. Необґрунтовані активи можуть бути конфісковані, навіть якщо вони вже були передані третім особам (або в порядку реституції, або якщо активи були передано безоплатно або за ціну, набагато

менше ринкової).

Легітимність законів про конфіскацію активів в кримінальному порядку і в цивільно-правовому порядку не раз ставиться під сумнів. Їх інтерпретацією займалися суди. При цьому розглядати законодавство про конфіскацію необґрунтованих активів в рамках цивільного процесу в контексті правової взаємодопомоги доводилося навіть судам тих юрисдикцій, в яких не підтримується принцип конфіскації поза кримінального провадження. Конституційність законів оскаржувалася в цілому ряді країн і територій, а у 2020 році було оскаржено й в Україні [8].

При цьому, слід звернути увагу на те, що ще в 1986 році Європейська комісія з прав людини оголосила, що конфіскація необґрунтованих активів поза кримінального провадження не суперечить презумпції невинуватості і не порушує основні майнові права. Разом з тим, будь-яка конфіскація, на думку членів комісії, повинна бути оскаржена в суді, а також обґрунтована і пропорційна. Суди ряду країн і Європейський суд з прав людини вивчали питання про те, чи відповідають принципи конфіскації активів в рамках цивільного процесу Європейській конвенції із захисту прав людини та основних свобод.

Таким чином, можна запропонувати наступне визначення «конфіскації необґрунтованих активів» як примусового спеціального (в рамках цивільного процесу) вилучення, поза кримінального провадження, активів набутих за рахунок корупційних або інших неправомірних доходів, за рішенням суду на користь держави.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Про запобігання корупції. Закон України від 14 жовтня 2014 року № 1700-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1700-18#Text>
2. Про внесення змін до Кримінального та Кримінального процесуального кодексів України щодо виконання рекомендацій, які містяться у шостій доповіді Європейської комісії про стан виконання Україною Плану дій щодо лібералізації Європейським Союзом візового режиму для України, стосовно удосконалення процедури арешту майна та інституту спеціальної конфіскації. Закон України від 18 лютого 2016 року № 1019-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1019-19#Text>
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 45–46. Ст. 356.
4. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції (Прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 51-му пленарному засіданні 58-ї сесії Генеральної Асамблеї ООН 31 жовтня 2003 року в м. Нью-Йорк США, Резолюцією № 58/4). URL: http://www.consultant.ru/document/cons_doc_LAW_121140/

6. Рамкове рішення Ради «Про відмивання грошей, ідентифікації, виявлення, заморожування або арешт та конфіскацію знарядь вчинення злочину і доходів, одержаних злочинним шляхом» 2001 г. (Council Framework Decision 2001/500 / JHA of 26 June 2001 on money laundering, the identification, tracing, freezing, seizing and confiscation of instrumentalities and the proceeds of crime // OJ. L 182 of 05.07. 2001. P. 1.).

7. Directive 2014/42/EU of the European Parliament and of the Council of 3 April 2014 on the freezing and confiscation of instrumentalities and proceeds of crime in the European Union. URL: <http://data.europa.eu/eli/dir/2014/42/oj>

8. Рішення Конституційного Суду України від 27.10.2020 р № 13-р/2020 по справі за конституційним поданням 47 народних депутатів України щодо відповідності Конституції України (конституційності) окремих положень Закону України «Про запобігання корупції», Кримінального кодексу України, справа № 1-24/2020(393/20). URL: http://search.ligazakon.ua/l_doc2.nsf/link1/KS20038.html

Блохін Максим Юрійович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАГАЛЬНОГО ЗАКОНУ ПРО ЗАХИСТ ДАНИХ (LGPD)

Слідом за правилами, які регулюють використання і захист персональних даних громадян Євросоюзу (GDPR), які вступили в силу в травні 2018 року, і Каліфорнійським законом про захист прав споживачів (CCPA), прийнятим в січні 2020 року, з'явився ще один закон, який регулює правовий режим поводження з персональними даними. На цей раз «першовідкривачами» стала Бразилія. Так 4 серпня 2018 року, після восьми років дебатів та складання законопроекту, президент Бразилії санкціонував введення Загального закону про захист даних № 13709/2018 (португальською – Lei Geral de Proteção de Dados Pessoais, або ж LGPD), який набув чинності 18 вересня 2020 року, за одним винятком – його правозастосовність була відкладена до 16 серпня 2020 року, а санкції відповідно до норм цього закону застосовуватимуться лише з 1 серпня 2021 року. Також, для забезпечення дії вищезгаданого закону був створений спеціальний державний орган, який є відповідальним за забезпечення виконання LGPD – це Організація національного захист даних (португальською – Autoridade Nacional de Proteção de Dados, або ж ANPD).

Основним завданням LGPD, так само як його прообразу GDPR, є встановлення принципів захисту даних, визначення правової бази для обробки персональних даних, встановлення обмежень і забезпечення безпеки обробки даних, а також визначення відповідальності в разі можливих порушень [4].

Щодо його структури, то LGPD містить шістдесят п'ять статей та визначає нові юридичні поняття в бразильському законодавстві, такі як особисті дані та конфіденційні особисті дані. Закон встановлює права суб'єктів персональних даних та за яких умов ці дані можуть збиратися, оброблятися, зберігатися та ділитися ними. Він також визначає зобов'язання суб'єкта, який обробляє ці дані, та винятки із закону.

Незважаючи на те, що він набагато менший за своїм об'ємом, ніж GDPR (приблизно 30 сторінок порівняно з GDPR, який має 80 сторінок), LGPD дуже нагадує норми ЄС, але він також має деякі цікаві національні особливості.

Якщо аналізувати ключові елементи даного закону, то хотілось би виділити наступні основні положення:

1. *Транскордонна юрисдикція.* Подібно до GDPR, закон застосовується не лише до організацій зі штаб-квартирою в Бразилії (резидентів) та до компаній, які обробляють персональні дані в Бразилії, а й до транскордонної обробки персональних даних жителів Бразилії.

2. *Знайомі принципи конфіденційності та підхід, заснований на оцінці ризику.* У законі чітко простежується схожа з GDPR концепція, яка визначає деякі основні принципи обробки даних, зокрема законність, справедливість, підзвітність, недискримінацію, обмеження цілей та прозорість використання персональних даних. Він також визначає необхідність мінімізації даних, точності, обмеження зберігання та безпеки, включаючи цілісність та конфіденційність – усі ці принципи вже знайомі читачам GDPR.

3. *Нові права для фізичних осіб.* LGPD запровадила нові права для своїх мешканців, включаючи право на перенесення даних (багато що обговорюється в контексті ЄС), а також права на стирання та право на доступ до персональних даних, що в бразильському контексті встановлює коротші терміни для дотримання контролерами із запитом суб'єктів даних (15 днів замість 30 днів, встановлених GDPR).

4. *Більше правових основ для обробки персональних даних.* Бразильський закон надає контролерам близько 10 правових основ законно обробляти особисті дані фізичних осіб. Для порівняння GDPR пропонує лише 6 правових основ. Серед них є декілька специфічних основ для Бразилії, таких як захист кредитних даних або охорона даних про здоров'я в процесі лікування, що здійснюється медичними закладами. Більшість додаткових правових засад підпадають під законну обробку GDPR.

5. *Картування даних та DPIA (Data Protection Impact Assessment).* Для організацій, які вже пройшли картографування даних та підготовку DPIA, вимоги LGPD не будуть надто обтяжливими. В іншому правила дуже подібні

до вимог GDPR: і контролер, і обробник зобов'язані вести записи обробки даних та проводити аналіз впливу на конфіденційність для діяльності з обробки, яка може становити більший ризик для особистих даних фізичних осіб.

6. *Обов'язкове повідомлення про порушення та DPO (Data Protection Officer)*. Адміністратори даних будуть нещодавно зобов'язані повідомляти про порушення персональних даних державний орган (ANPD) із захисту даних та постраждалих осіб. Крім того, контролерам тепер доведеться призначити посадову особу з питань захисту даних, обов'язки якої передбачають нагляд за діяльністю організації з обробки даних та полегшення запитів суб'єктів даних – схожість з роллю DPO GDPR очевидна. Помітна відмінність полягає в тому, що до цих пір обов'язок призначати DPO покладається на всіх контролерів даних. LGPD не передбачає жодних винятків для малого бізнесу чи дрібної обробки, однак очікується, що орган захисту даних (після призначення) може встановити певні винятки з цього дуже широкомасштабного та потенційно обтяжливого зобов'язання.

7. *Міжнародна передача даних*. Новий закон накладає обмеження на транскордонну передачу персональних даних. Такі передачі дозволяються країнам до країн, які, на думку органу захисту даних, забезпечують належний рівень захисту даних, або якщо вони здійснюються із застосуванням стандартних контрактних положень або інших механізмів, затверджених органом захисту даних.

В цілому, новий Закон про захист даних переслідує над необхідні для цифрового суспільства цілі – дати людям більший контроль над обробкою їх особистих даних, об'єм якої збільшується із року в рік.

Але, закон створює певні незручності для користувачів, яким доводиться вчитуватися в клієнтську політику і правила використання файлів «cookie» на кожному відвідуваному сайті, або залишати його, не надавши своєї згоди.

ЛІТЕРАТУРА:

1. General Personal Data Protection Act (LGPD). Law No. 13,709, of August 14. URL: <https://lgpd-brazil.info>.
2. What is the LGPD? Brazil's version of the GDPR. URL: <https://gdpr.eu/gdpr-vs-lgpd/>.
3. Privacy and Data Protection in Brazil. Journal of Law & Cyber Warfare # 5. URL: <https://www.jstor.org/stable/26441275>.
4. LGPD: Что такое Общий закон о защите данных Бразилии, и как не нарушить его. URL: <https://esputnik.com/blog/lgpd-cto-takoe-obshij-zakon-o-zashite-dannyh-brazilii-i-kak-ne-narushit-ego>.

*Ващак Владислав Анатолійович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЗНАЧЕННЯ NFT (НЕВЗАЄМОЗАМІННИХ ТОКЕНІВ) ДЛЯ ЕВОЛЮЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

У зв'язку із розвитком та популяризацією технології блокчейн з'являються нові та креативні способи її використання. Одним із таких напрямків, який став популярним у галузі мистецтва та розваг, є створення та продаж невзаємозамінних токенів або NFT. Технологія блокчейн дозволяє аутентифікувати та продавати унікальні фрагменти цифрового вмісту, іноді за мільйони доларів. NFT є порівняно новим явищем, яке вже вимагає вирішення нових юридичних проблем.

NFT (non-fungible tokens) – невзаємозамінними токен (віртуальна цифрова одиниця) в блокчейн-мережі. По суті, це цифровий сертифікат, який підтверджує право на володіння цифровим активом: зображенням, відеороликом або аудіо.

Купуючи токен, особа закріплює право на володіння певним об'єктом. Ці об'єкти можна було купити і до появи NFT, але ніде не фіксувалося те, що саме ця особа є єдиним власником. Тепер же інформація про це і історія операцій відкрито зберігається на блокчейн-платформах. Ніхто не зможе продати цифрової артефакт без згоди власника, навіть його творець, але в коді токена буде відображатися інформація про творця NFT [1].

Кожен, хто планує створювати, купувати або продавати NFT, повинен розуміти можливі вигоди та ризики таких операцій, зважаючи на прогалини правового регулювання правочинів, які укладаються щодо цих об'єктів. Отже, покупці отримують право на розпорядження токеном, але авторство все одно залишається за творцем. Умови покупки дорогих активів можуть відрізнятися за згодою покупця і продавця.

Варто зазначити, що на даний момент цінність NFT для позначення саме права власності є доволі спірною, сам факт купівлі невзаємозамінного токена, як вже зазначалося вище, не спричиняє таких же правових наслідків як договір купівлі-продажу, адже до власника переходить не право на сам об'єкт, а цифровий сертифікат, який прив'язаний до цього об'єкта. Можна припустити, що внаслідок розвитку правового регулювання у майбутньому технологія блокчейну стане основним інструментом для позначення будь-яких прав. NFT дозволяє не просто посвідчити певне право, а зробити запис про

нього унікальним, незамінним, унеможлиблює підробку, зміну запису одним користувачем.

NFT з правової точки зору можна розглядати наступним чином. Є об'єкт, зазвичай це цифрові об'єкти (файли з зображенням, музикою), але теоретично можуть бути і об'єкти матеріального світу, облік прав на які ведеться за допомогою записів в децентралізованому блокчейні. Правовий статус такого запису – *неофіційний суспільний консенсус*. Безліч користувачів у всьому світі вирішило для себе, що NFT – це хороший спосіб враховувати права на цифрові активи: можна простежувати, хто зараз володіє правами (токеном), хто отримав виняткові або невиключні права, кому вони були перепродані [2].

В майбутньому розвиток технології блокчейну через формат NFT можна вважати заміною традиційного нотаріального та іншого посвідчення як діяльності штучного інтелекту, яка останнім часом набуває загальнодержавного значення, зокрема шляхом прийняття Кабінетом Міністрів України плану заходів щодо реалізації Концепції розвитку штучного інтелекту (ІІ) в Україні на 2021-2024 роки [3].

Вже зараз на платформі OpenLaw запущено систему, на основі блокчейн, для допомоги художникам в безпечному контролі і отриманні прибутку від інтелектуальної власності, шляхом поєднання технологій укладення смарт-контрактів та NFT. OpenLaw представляють попереднє, первинне бачення майбутнього правового регулювання у сфері права інтелектуальної власності, що показує, як художники можуть підтвердити своє право власності, видати ліцензії на контент, розділити і продати права власності, а також автоматично отримувати платежі роялті з використанням смарт-контрактів – і все це законно та автоматизовано [4].

Отже, зважаючи на вищенаписане, можна впевнено говорити про перспективи розвитку NFT як ефективного інструменту цивільно-правового регулювання для заміни традиційних засобів посвідчення правочинів та розвитку саморегулювання. На жаль, на даний момент облік авторських прав за допомогою NFT, яким зараз починає користуватися прогресивне людство, для нашого законодавства не існує. Існують самі авторські права, які потрібно передавати не за допомогою блокчейну, а шляхом договірних відносин в рамках Цивільного кодексу України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гид по NFT: как продавать свой и покупать чужой цифровой артефакт. URL: <https://tjournal.ru/internet/352273-gid-po-nft-kak-prodavat-svoy-i-pokupat-chuzhoy-cifrovoy-arteфакт>

2. Криптовалюта, NFT, цифровые активы: учет и налогообложение. URL: <https://www.audit-it.ru/articles/account/assets/a1032583/1032591.html>

3. Кабмин утвердил план реализации концепции развития искусственного интеллекта в Украине. URL: <https://tech.liga.net/technology/novosti/kabmin-utverdil-plan-realizatsii-kontseptsii-razvitiya-iskusstvennogo-intellekta-v-ukraine>

4. Реалии XXI века – защита авторских прав с помощью AI...To be continued. URL: https://protocol.ua/ua/realii_hhi_veka_zashchita_avtorskih_prav_s_pomoshchyu_ai_to_be_continued/

Колода Григорій Євгенійович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ІНСТИТУТ M&A: АНАЛІЗ РИНКУ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Злиття і поглинання (*англ.* mergers and acquisitions, M&A) є однією з найбільш популярних стратегій зростання для будь-якої компанії. Злиття і поглинання – це велика частина світу корпоративних фінансів. Інвестиційні банкіри з Нью-Йоркської фондової біржі регулярно організовують угоди по злиттю і поглинанню, об'єднуючи окремі компанії для формування більших що стало доволі вже звичайною практикою.

Концептуально Поглинання – це купівля однією компанією чи групою компаній іншої компанії. Конкретні цілі придбання можна визначити за допомогою безлічі можливостей, включаючи дослідження ринку, виставлення експозиції та ін. Така покупка в результаті може становити 100% або майже 100% активів або власного капіталу придбаного суб'єкта господарювання.

Так Злиття – це об'єднання двох корпорацій в якому «виживає» тільки одна з них, а друга припиняє своє існування. Розрізняють декілька видів злиття *statutory merger* та *subsidiary merger*. Так *statutory merger* являє собою процедуру при якій поглинаюча компанія приймає активи та обов'язки компанії, що поглинається. При операції *subsidiary merger* компанія, що поглинається становиться дочірньою. Обов'язково слід відрізняти злиття від консолідації. Так консолідація (*англ.* consolidation) являє собою поєднання двох або більше товариств при якому утворюється нова компанія. Так, різницю можна простежити на такому прикладі: $A + B = A$: компанія «В» зливається з компанією «А». При консолідації $A + B = C$, де C є абсолютно новою компанією. Незважаючи на відмінності між ними, терміни злиття та консолідація, як, втім, і багатьох інших терміни в області злиттів і поглинань, іноді використовуються як взаємозамінні. Так, коли об'єднуються дві

рівнозначні компанії, більш доцільним є використання терміну консолідація, а коли дві компанії вже значно розрізняються за своїм «розміром», більш доречним є використання терміну злиття. На практиці, однак, ця різниця часто є розмитою, і термін злиття більш широко застосовується до комбінацій, які включають Компанії, як одного розміру так і різних.

Існують кілька можливих мотивів, або причин для М&А трансакцій. Одним із найбільш поширених мотивів є розширення. Придбання іншої компанії саме в тій сфері бізнесу або тій географічній зоні, де хоче «експансувати» компанія-покупець, таке розширення може бути більш швидким ніж розширення самої материнської компанії. Поглинання конкретної компанії може дати певні синергетичні вигоди набувача, наприклад, коли два види економічної діяльності доповнюють один одного. Однак поглинання може бути і частиною програми диверсифікації, яка дозволяє компанії перейти до інших видів економічної діяльності. Прагнучи до розширення, компанії, залучені в злиття і поглинання, посиляються на бажання отримати відповідний синергетичний вииграш, що є однією з причин вступу у таку угоду.

Деякі злиття і поглинання керуються суто фінансовими факторами. Так, зростання вартості компанії після об'єднання відбувається на основі оптимістичних очікувань гравців ринку, що приводить до зростання цін на акції. Крім того, вартість компанії може зрости через збільшення чистого грошового потоку (англ. *cashflow*). Економія на податкових платежах можлива за рахунок використання податкових пільг учасників інтеграції, не здатних раніше самостійно їх застосувати, а також за рахунок зниження податкової бази на основі об'єднання амортизаційних відрахувань і збитків минулих років. Крім того, інтеграція дає змогу оптимізувати систему податкових платежів. Зниження витрат на фінансування можливо в результаті зміни джерел фінансування, а також за рахунок збільшення розмірів забезпечення позик внаслідок об'єднання матеріальних і фінансових ресурсів інтегрованих компаній та зниження вартості залучення капіталу. Збільшення фінансових можливостей дає змогу компанії оптимізувати фінансові потоки. Мобілізація фінансових ресурсів може бути мотивом інтеграції в умовах дефіциту мобільних активів. Не менш значущим мотивом інтеграції є прагнення до отримання великих контрактів, позаяк об'єднання допомагає успішніше конкурувати за нові контракти. І, нарешті, за рахунок формування нового портфеля активів з різними рівнями коливань попиту на продукцію можлива стабілізація грошових потоків інтегрованої компанії.

Для України ринок М&А не є новим і не дивлячись на те, що спостерігається скорочення обсягу прямих іноземних інвестицій, український

ринок угод про злиття та поглинання зберігає позитивну тенденцію зростання, в порівнянні з 2016 роком – на 33%. Згідно з базою даних M&A Ukraine [1], в 2017 році виконано 60 угод про злиття та поглинання з 11 країнами-інвесторами. Основним інвестором стали резиденти країни (41 угода), РФ на другому ступені (4 угоди), на третьому місці – Республіка Кіпр (3 угоди).

Економічний вплив пандемії COVID-19 зупинив зростання M&A угод в Україні, яке тривало упродовж трьох років поспіль. Таким є висновок дослідження KPMG «M&A Radar 2020: Україна»[2]. Вартість M&A угод зменшилася на 62% до 0,9 млрд доларів США. Обсяг активності знизився до рівня 2017 року: протягом 2020 року було оголошено 69 транзакцій, що на 15% менше у порівнянні з 2019 роком.

Водночас слід звернути увагу на те, що такі угоди вчиняються не за Українським правом, не є секретом, що «українські холдингові компанії» в Україні керуються за її межами і там відбуваються усі операції з корпоративними правами, адже на відміну від європейських країн дане питання регулюється нашим законодавством доволі «хаотично». Більшість практиків та науковців розглядають поняття M&A в Україні у широкому розумінні, включаючи до угод M&A договори купівлі-продажу цінних паперів компанії, часток чи частин часток у статутному капіталі товариства з обмеженою відповідальністю, активів товариства.

Так у 2014 році Україна вийшла на старт з реформами по безлічі напрямків. В «Стратегії-2020», підготовленій в 2014 році, було позначено 60 ключових реформ. Частину з яких вдалося реалізувати. Наприклад, в 2017 – 2018 роках вийшло якісно оновити корпоративне законодавство країни були прийняті, як нові нормативно-правові акти, так і відновлені вже існуючі з яких можна виділити: Закон України «Про державне регулювання ринку цінних паперів в Україні», Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок», рішення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо порядку функціонування фондових бірж, порядку укладання договорів, предметом яких є корпоративні права, Закон України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю», Закон України Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо корпоративних договорів, тощо.

Законодавчі зміни, здійснені українським урядом та законодавцями протягом зазначеного вище періоду, проклали шлях для здійснення інвестицій в український бізнес.

ЛІТЕРАТУРА:

1. M&A Ukraine. URL: www.mergers.com.ua
2. KPMG «M&A Radar 2020: Ukraine. URL: www.home.kpmg/ua

*Котенко Олена Миколаївна,
аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Цивільне право є тією сферою правового регулювання, що стосується будь-якої людини, будь-якої юридичної особи чи публічного утворення. І не тільки будь-кого, а й усіх і завжди, через те, що правове регулювання власності, договорів, відшкодування завданої шкоди та інших аспектів життя що має попит у всіх.

Але з розвитком ринкових відносин в умовах глобалізації економічних зв'язків, безумовно, виявляються закономірності економічного розвитку, які мають знайти відбиток у цивільному законодавстві.

Потреба в Кодексі – це потреба в правовій визначеності. Вважається, що Цивільний кодекс України, прийнятий у 2003 році, є кодексом, заснованим на виваженій і послідовно втіленій концепції науковців. Недоліків застосування норм цивільного кодексу щодо вказаної концепції за роки дії кодексу не виявлено. Також частих змін, як інші кодекси (Кримінальний, Податковий та ін.), Цивільний кодекс не зазнавав. Між тим постала потреба в удосконаленні правових механізмів Цивільного кодексу. Причинами цього є прийняття або внесення змін до законів, які так чи інакше стосуються цивільних правовідносин.

Ідея реформування Цивільного кодексу України була запропонована на початку 2019 року професором Інституту міжнародних відносин Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, доктором юридичних наук, професором, членом-кореспондентом НАПрН України Анатолієм Довгертом [1], а вже 17 липня 2019 року Кабінет Міністрів України прийняв постанову №650 «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України» та затверджено Положення про її діяльність [2].

Члени робочої групи на своїх пленарних засіданнях у 2019-2020 рр. розробили та погодили Концепцію оновлення Цивільного кодексу України.

Розробники Концепції виходять з того, що системних змін і суттєвих структурних новацій потребують усі книги чинного Цивільного кодексу.

Зміст Концепції формувався, зважаючи на беззастережну ліквідацію Господарського кодексу України. Скасування цього акта визначено передумовою подальших рекодифікаційних робіт. Вважається, що на сьогодні прийнято достатню кількість нормативних актів, які регулюють господарські відносини й Господарський кодекс є лише оболонкою. Крім того, наявність Цивільного кодексу і Господарського кодексу створює проблеми у судах щодо застосування їх норм при вирішенні справ. Адже через неточність у законодавстві одну і ту ж ситуацію можливо тлумачити по-різному та приймати різні рішення.

При ліквідації Господарського кодексу залишається господарське право як наука, господарські суди як частина судової системи [3].

При реалізації розробленої Концепції оновлення Цивільного кодексу України вдасться зберегти всі досягнення чинного Цивільного кодексу. А з іншого боку – адаптувати оновлений Цивільний кодекс до сьогоднішніх реалій, у тому числі до реалій, які диктуються сучасними європейськими підходами і рівнем цивільного і ділового обороту.

Рекодифікація Цивільного кодексу дасть відповіді на низку проблемних питань. Зокрема це загроза втручання в особисте життя фізичної особи, яке обумовлене розвитком сучасних технологій (заборона евгеніки, зміна статі, захист права на персональні дані та ін.).

Важливим результатом рекодифікації стане оновлення законодавства з охорони права інтелектуальної власності в Україні:

- відповідність положенням Угоди про асоціацію та законодавства ЄС, міжнародним договорам, учасником яких є Україна;
- узгодження норм Цивільного кодексу та спеціальних законів;
- вирішенням проблем, виявлених під час застосування законодавства.

Оновлення Цивільного законодавства з урахуванням сучасних та світових тенденцій створить в Україні належні умови для надійного захисту цивільних прав та інтересів усіх учасників цивільних правовідносин, забезпечить активний розвиток громадянського суспільства і створить сприятливі умови для інтеграції економіки нашої держави в європейську спільноту.

У результаті оновлення норми цивільного законодавства України будуть здатні більш ефективно забезпечувати досягнення тих важливих цілей правового порядку, на які спрямованні зусилля всієї європейської правової спільноти, основні з яких – досягнення єдності, чіткості та ясності цивільних правовідносин на усьому континенті.

Українське право стане не тільки відповідати сучасним реаліям, а й більш простим, зрозумілим та доступним як для громадян України, так і для громадян інших держав.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Довгерт А. Рекодифікація Цивільного кодексу України: основні чинники і передумови для старту. Право України. 2019. № 1. С. 27–41.
2. Постанова Кабінету міністрів України «Про утворення робочої групи щодо рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України». URL: <https://www.kmu.gov.ua/npas/pro-utvorennya-robochoyi-grupi-shchodo-rekodifikatsiyi-onovlennya-civilnogo-zakonodavstva-ukrayini-s-650-170719>.
3. Кузнєцова Н. Рекодифікація Цивільного кодексу: на які зміни очікувати правовій спільноті. Юридична газета. 2021.

*Кучерявенко Вікторія Сергіївна,
аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Презумпція невинуватості є основоположним принципом, і водночас правом людини, елементом права на справедливий суд. Встановлення права на повагу до принципу презумпції невинуватості спрямоване на запобігання необґрунтованим звинуваченням у вчиненні протиправних діянь, убезпечення особи від настання несприятливих репутаційних та соціальних наслідків, безпідставного ствердження щодо протиправних проявів її поведінки.

В той же час, досить часто ми можемо спостерігати як в засобах масової інформації, на просторах соціальних мереж або ж будь-яких інших інформаційних джерелах, здійснюється поширення стверджувальної інформації стосовно причетності певних осіб до вчинення протиправних, кримінально-караних діянь. Що в свою чергу, обумовлює питання щодо сфери дії принципу презумпції невинуватості.

Наразі, чинне цивільне законодавство не оперує категорією «право на повагу до презумпції невинуватості». В практичній площині питання щодо сфери дії принципу презумпції невинуватості вирішується неоднозначно. Узагальнюючи аналіз матеріалів судової практики, можемо вести мову про утвердження двох підходів до трактування сфери дії принципу, зокрема вузького та широкого. Відповідно до вузького підходу, дія принципу презумпції невинуватості обмежується виключно кримінально-правовою

сферою, а поширення інформації про причетність особи до протиправної діяльності нездатне виявити деструктивний вплив на право особи вважатися невинуватою, поки її вину не буде доведено у встановленому законом порядку. Натомість, відповідно до широкого підходу, принцип презумпції невинуватості охоплює як загально-правовий, так і процесуальний аспекти, а поширення інформації про кримінально-правові, протиправні прояви поведінки особи за відсутності обвинувального вироку, на думку прихильників підходу, обумовлює порушення права особи на презумпцію невинуватості та настанню несприятливих репутаційних та соціальних наслідків.

Усунути існуючі протиріччя в трактуванні сфери дії принципу презумпції невинуватості, в цивілістичній площині, покликані висловленні в межах Концепції оновлення цивільного законодавства ініціативи щодо об'єктивації презумпції невинуватості. Власне, в межах § 2.16 Концепції висловлена ініціатива щодо закріплення презумпції невинуватості на рівні ЦК України та встановлення цивільно-правових способів захисту (в т.ч. припинення порушення та компенсація моральної шкоди) за поширення інформації, яка порушує презумпцію невинуватості.

Наочним орієнтиром для об'єктивізації принципу в межах ЦК України має послугувати ст. 9-1 Французького цивільного кодексу, відповідно до положень якої кожен наділяється правом на повагу до презумпції невинуватості. Публічне оголошення особи винною у фактах, що є предметом розслідування або судового розгляду, до моменту винесення обвинувального вироку, обумовлює право суду в порядку спрощеного провадження, без негативних наслідків для компенсації завданої шкоди, вжити заходи спрямовані на припинення порушення презумпції невинуватості (наприклад, внесення виправлення або поширення прес-релізу за рахунок відповідача).

Аналіз положень ст.9-1 ФЦК та практики їх застосування свідчить, що право на повагу до презумпції невинуватості закріплено за кожним, хто наділений відповідним процесуальним статусом в рамках кримінального провадження (затриманий, підозрюваний, обвинувачений, підсудний); обов'язок вияву поваги до принципу презумпції невинуватості покладається не лише на представників правоохоронних та судових органів, а й охоплює широкий загаль; констатувати факт порушення зазначеного вище суб'єктивного права, можливо у разі публічного висловлювання на адресу особи, наділеної відповідним процесуальним статусом, звинувачення у вчиненні кримінально-караних діянь та фактичному представленні особи широкому загалу як винної особи у діяннях, які на момент поширення відповідної інформації є предметом розслідування або судового розгляду.

Підсумовуючи вищезазначене, слід зауважити, що об'єктивізація презумпції невинуватості є позитивним кроком на шляху до усунення існуючих в правозастосовчій діяльності суперечностей в трактуванні сфери дії принципу презумпції невинуватості та не менш суттєвим кроком на шляху до забезпечення ефективного захисту «доброго імені» особи до встановлення її вини компетентним органом.

*Маковецький Андрій Миколайович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Невід'ємною економічною основою місцевого самоврядування є комунальна власність, особлива, самостійна форма власності, яка поєднує у собі декілька елементів, одним із яких є об'єкти власності. Потрібно чітко розмежовувати об'єкти права комунальної власності від інших форм власності, що має особливе значення для реалізації права комунальної власності. Крім того всі об'єкти потребують окремої класифікації та визначення з метою їх ефективного практичного використання та управління ними. Досліджуючи особливості об'єктів правовідносин у сфері управління комунальною власністю не слід забувати про специфіку їх правового режиму.

Відповідно до чинного законодавства права власника від імені територіальної громади здійснюють органи місцевого самоврядування та їх структури. Належність територіальній громаді на праві власності є спільною рисою усіх видів комунальної власності, попри різні правові режими, що зумовлені функціональним призначенням.

Склад об'єктів комунальної власності формується органами місцевого самоврядування, на засіданнях відповідних рад затверджується перелік майна, яке належить до комунальної власності. Набувати право комунальної власності територіальні громади можуть такими способами: передача територіальним громадам комунальної власності з державної власності; створення майна за рахунок коштів місцевих бюджетів, а також інших ресурсів. Органи місцевого самоврядування наділяються правом визначати перелік об'єктів, майна, яке входить до складу комунальної власності, при цьому їх рішення можуть бути оскаржені в судовому порядку.[1, с.131].

На думку Музики Л.А., залежно від цільового призначення все комунальне майно можна поділити на такі основні категорії: майно, що забезпечує діяльність безпосередньо територіальної громади села, селища, міста, району в місті; майно, що забезпечує діяльність органів місцевого самоуправління (відповідні ради, їх виконавчі комітети тощо); майно, що утворене внаслідок рішення рад відповідних рівнів про його об'єднання (спільна власність територіальних громад); майно, що закріплені за відповідними підприємствами, установами, організаціями як самостійними юридичними особами [2, с. 38-40].

Через те що члени громади організаційно не сформовані в якусь конкретну управлінську структуру, вони не можуть безпосередньо розпоряджатися майном, яке належить територіальній громаді. У зв'язку з цим їм потрібно формувати відповідні органи, які б забезпечували в межах адміністративно-територіальних одиниць – села, селища або міста управління об'єктами комунальної власності [3, с. 41-42]. Відповідно до Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» [4] представниками територіальної громади є органи місцевого самоврядування, які здійснюють управління комунальною власністю. Тому, за своєю суттю комунальна власність є унікальною, бо володіють та користуються нею члени територіальної громади, а розпоряджаються її представницькі структури – органи місцевого самоврядування, яким делеговані права територіальної громади.

Особливістю об'єктів комунальної власності є в те, що вони призначені виконувати роль забезпечення різноманітних потреб мешканців територіальної громади, і залежно від виду потреб, які забезпечує той чи інший об'єкт комунальної власності, залежать функції управління такою власністю. Управлінська діяльність проявляється через здійснення різного роду взаємопов'язаних управлінських функцій, об'єктивно необхідних для забезпечення об'єкта управління [3, с. 43-44].

Найважливішою властивістю об'єктів комунальної власності є їх спрямування на задоволення інтересів територіальної громади, спільні інтереси на районному та обласному рівнях, інтереси спільноти, що проживає в певному мікрорайоні і навіть окремих членів територіальної громади.

Об'єкти комунальної власності з позиції права та економічної теорії потрібно розглядати як блага, що територіальна громада використовує у своїй життєдіяльності, по суті, первинні майнові цінності (самоцінності). Майно, що перебуває в комунальній власності, складає сукупність усіх належних територіальній громаді речей, чи окрему річ, чи майнову цінність [5, с. 108].

Розглядаючи питання об'єктів комунальної власності слід звернути увагу на те, що багато науковців, досліджуючи управлінські правовідносини з приводу комунальної власності, пропонують визначити не тільки критерії об'єктів комунальної власності, а й критерії класифікації об'єктів комунальної власності.

Відповідно до цивільного законодавства об'єкти комунальної власності можна поділити на: нерухомі та рухомі; подільні та неподільні; об'єкти, визначені індивідуальними або родовими ознаками; споживні й неспоживні; серед таких об'єктів є головні речі і їх приналежності, складні речі. Крім того, особливими об'єктами комунальної власності є тварини, валютні цінності, цінні папери, об'єкти права інтелектуальної власності. Проведене опитування серед керівників органів місцевого самоврядування свідчить проте, що найголовнішим ресурсом стратегічного розвитку в сучасній практиці господарювання є фінансові ресурси, на другому місці – рухоме та нерухоме майно, на третьому – природні ресурси; абсолютно ніякої цінності не мають в очах практиків нематеріальні активи.

Перелік об'єктів, що можуть перебувати виключно в комунальній власності відповідно до чинного законодавства, досить обмежений. Виключно територіальним громадам належить право власності на земельні ділянки, де розташовані місця поховання, а також на об'єкти, розташовані на території місць поховання (крім надмогильних споруд і склепів тощо) [5].

Проаналізувавши поняття та види об'єктів комунальної власності та об'єктів управління комунальною власністю, можна дійти висновку про наявність певної специфіки комунальної власності, яка полягає в тому, що об'єкти комунальної власності мають особливий цільовий характер, тому що слугують інструментом вирішення основних завдань місцевого значення, таких як задоволення житлово-комунальних, соціально-культурних, побутових та інших потреб населення територіальної громади.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Право комунальної власності: сучасний погляд та перспективи розвитку: монографія / під заг. ред. В.А. Устименка. Донецьк: Юго-Восток, 2013. 524 с.
2. Музика Л.А. Деякі питання правового режиму об'єктів права комунальної власності. Підприємництво, господарство і право. 2002. № 12. С. 38-40.
3. Денчук Р.О. Адміністративно-правова охорона комунальної власності: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 188 с.
4. Про місцеве самоврядування в Україні. Закон України від 21.05.1997 року. Відомості Верховної Ради України. 1997. № 24. Ст. 170.
5. Про право власності на окремі види майна: постанова Верховної Ради України від 17.06. 1992 року. Відомості Верховної Ради України. 1992. № 35. Ст. 517

Орзіх Вікторія Марківна,
аспірантка кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»,
приватний нотаріус Одеського міського нотаріального округу

ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ НОТАРІУСОМ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Правозастосування являє собою особливу форму реалізації права, яка об'єднує інші форми задля досягнення конкретного результату – врегулювання правової ситуації, яка склалася між учасниками правовідносин. Беззаперечно правозастосування – це складний процес, ключову роль в якому займає відповідний суб'єкт – уповноважений орган чи посадова особа, які діють в межах наданої законом компетенції. Варто зауважити, що повноваження суб'єктів правозастосування, в більшості, детально регламентовані, що зобов'язує їх діяти лише на підставі та в спосіб, чітко передбачений нормативно-правовими актами.

Завдання законодавця полягає в тому, щоб точно та якісно формалізувати правила поведінки, які б врегульовували якомога більше правових ситуацій. А вже потім, суб'єкт правозастосування на підставі відповідних законодавчих норм матиме можливість врегулювати конкретну ситуацію.

Відповідно до статті 3 Закону України «Про нотаріат» нотаріус є уповноважена державою фізична особа, яка здійснює нотаріальну діяльність у державній нотаріальній конторі, державному нотаріальному архіві або незалежну професійну нотаріальну діяльність, зокрема посвідчує права, а також факти, що мають юридичне значення, та вчиняє інші нотаріальні дії, передбачені законом, з метою надання їм юридичної вірогідності [1].

Відповідно до частини другої статті 42 Закону України «Про нотаріат» вчинення нотаріальної дії може бути відкладено в разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб або надсилання документів на експертизу, а також якщо відповідно до закону нотаріус повинен впевнитись у відсутності у заінтересованих осіб заперечень проти вчинення цієї дії. Вчинення нотаріальної дії може бути відкладено в разі необхідності витребування додаткових відомостей або документів від фізичних та юридичних осіб або надсилання документів на експертизу, а також якщо відповідно до закону нотаріус повинен впевнитись у відсутності у заінтересованих осіб заперечень проти вчинення цієї дії [1].

Отже, оскільки нотаріус наділений державою визначеним переліком повноважень на вчинення відповідних дій та вирішення конкретних ситуацій, а

крім того, законом надано право нотаріусу на вчинення додаткових дій щодо отримання відомостей, документів тощо, необхідних для вчинення нотаріальної дії, що свідчить про наявність свободи розсуду при здійсненні повноважень та правильного вирішення ситуації, приходимо до висновку, що діяльність нотаріуса прямо пов'язана з процесом правозастосування.

Різноманіття правовідносин, масив законодавчої бази, стрімкий розвиток суспільних відносин та процесів в своїй сукупності свідчать про те, що неможливо досягнути такого стану правозастосування, за якого все буде врегульовано, будуть відсутні будь-які колізійності та прогалини.

Прогалиною вважається відсутність конкретної законодавчої норми, необхідної для врегулювання колізійної ситуації. Прогалиною, також, можна вважати ситуацію, за якої норма права не охоплює відповідні обставини, що не дозволяє вирішити спір в рамках існуючої нормативної бази.

Інститут аналогії є оперативним засобом подолання прогалин у праві. Його головне призначення полягає в своєчасному реагуванні на зміну і появу нових суспільних відносин, що потребують правової оцінки та вирішення.

Невід'ємною частиною діяльності нотаріуса є здійснення охоронної функції прав та законних інтересів, яка полягає в превенції порушень законодавчих положень (заходи з охорони спадкового майна, посвідчення угоди про сплату аліментів тощо).

Якщо говорити про діяльність нотаріуса в контексті застосування аналогії, то необхідно розглянути конкретну практичну ситуацію.

Наприклад, А., знаходячись в шлюбі з Б., бажає здійснити відчуження нерухомого майна В. Зазначене майно А. придбала на грошові кошти, які отримала у спадок в період перебування в шлюбі з Б. Вказані обставини та джерело набуття нерухомого майна А. не описуються в договорі купівлі-продажу майна. Сімейним кодексом України встановлена презумпція, за якою майно, набуте в шлюбі є спільною власністю подружжя. Укладення договорів одним з подружжя, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, здійснюється за обов'язковою згодою другого з подружжя, яка має бути нотаріально посвідчена. Разом з тим, як було вище зазначено, вказане майно А. придбала за особисті грошові кошти. Як вчинити нотаріусу в цій ситуації?

За положеннями статті 60 СК України майно, набуте подружжям за час шлюбу, належить дружині та чоловікові на праві спільної сумісної власності незалежно від того, що один з них не мав з поважної причини (навчання, ведення домашнього господарства, догляд за дітьми, хвороба тощо) самостійного заробітку (доходу) [2]. Вважається, що кожна річ, набута за час

шлюбу, крім речей індивідуального користування, є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя.

Разом з тим, згідно з п.п. 2-3 частини 1 статті 57 СК України особистою приватною власністю дружини, чоловіка є, серед іншого, майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але на підставі договору дарування або в порядку спадкування, а також майно, набуте нею, ним за час шлюбу, але за кошти, які належали їй, йому особисто [2].

Отже, в контексті обставин вище наведеної ситуації, нерухоме майно, придбане А. за грошові кошти, отримані нею в спадок, є приватною власністю А., а тому на вказане майно, придбане під час перебування в шлюбі, режим спільної власності не розповсюджується.

Варто зауважити, що презумпція спільної сумісної власності на майно, яке придбане під час шлюбу, міцно встановлена діючим законодавством та не ставиться під сумнів судовою практикою. У випадку виникнення спорів тягар доказування існування приватної власності на майно покладається на власника, що створює безліч незручностей та перешкод в здійсненні особою права власності. Задля запобігання такого роду порушенням та можливим судовим спорам є доцільним вирішити це питання ще на стадії укладення договору купівлі-продажу нерухомого майна, за результатами якого один з подружжя отримає грошові кошти, які будуть його приватною власністю з наведених вище обставин.

Так, виявляється необхідним застосувати за аналогією механізм, передбачений статтею 65 СК України. Відповідно до частини третьої статті 65 СК України для укладення одним із подружжя договорів, які потребують нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, а також договорів стосовно цінного майна, згода другого з подружжя має бути подана письмово. Згода на укладення договору, який потребує нотаріального посвідчення і (або) державної реєстрації, має бути нотаріально засвідчена [2].

Отже, вирішення вище наведеної ситуації можливо шляхом подання заяви про підтвердження другим з подружжя належності дружині нерухомого майна на праві особистої приватної власності у зв'язку з тим, що воно було придбане на кошти, що були успадковані нею. Така заява, за аналогією із згодою, про яку йдеться у абз. 2 частини 3 ст. 65 СК України, повинна бути нотаріально засвідчена [2].

Такі дії стануть, так би мовити, гарантією відсутності в другого з подружжя претензій на об'єкт нерухомості та уникнення потенційних спорів в майбутньому.

Таким чином, хоча й законом чітко не передбачено право нотаріуса на застосування аналогії, однак умови правової реальності, в тому числі й судова практика, свідчать про необхідність застосування аналогії нотаріусом як суб'єктом правозастосування в своїй діяльності задля ефективного та належного захисту, а також недопущення порушення прав та законних інтересів осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. *Про нотаріат*. (1993). Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3425-12/ed20201201#n717>
2. *Сімейний кодекс України*. (2002). Офіційний веб-портал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#n292>

*Приленський Ігор Генріхович,
аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»*

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Перевезення саме повітряним транспортом набувають все більшого поширення як у нас в країні, так і за кордоном. Така Популярність зазначеного виду перевезень обумовлена, в першу чергу, великою, порівняно з іншими видами транспорту, швидкістю, можливістю доставити пасажирів і вантаж в місця призначення, що є недоступними для інших видів транспорту.

Перевезення повітряним транспортом здійснюється на приватних засадах, виходячи з принципів свободи волі сторін, свободи укладання договору і формування його умов, але з урахуванням імперативів безпеки.

З огляду на це, законодавче регулювання договорів перевезення мало і має певну специфіку непридатну іншим цивільно-правовим інститутам. Тобто, окрім Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [1], повітряні перевезення, регулюються і зазначаються у Повітряному кодексі України (далі – ПК України) [2], а також міжнародними актами, зокрема Варшавською конвенцією для уніфікації деяких правил міжнародних повітряних перевезень 1929 р. [3], що ратифіковані та діють як на території України, так і за її межами.

Слід зазначити, що ПК України має комплексний характер і містить приватно-правові і публічно-правові норми, які регулюють відносини щодо контролю з боку держави за повітряними перевезеннями.

Слід зазначити, що відносини перевезення виникають за наявності потреби у переміщенні об'єктів або людей транспортним засобом. Вони врегульовані спеціальними правовими нормами, а отже мають зобов'язально-правовий характер.

Транспортне зобов'язання має ряд особливостей. По-перше, воно повинно бути товарним і мати еквівалентно-оплатний характер.

В силу виникаючого зобов'язання з перевезення перевізник зобов'язується доставити вантаж та пасажирів у вказаний пункт призначення, а відправник вантажу, пасажир, інша особа зобов'язується виплатити винагороду за надані транспортні послуги (тобто здійснити провізну плату).

Визначено, що підставою для виникнення зобов'язальних відносин по перевезенню є договір. Відповідно до ст. 60 ПК, повітряні перевезення виконуються на підставі договору перевезення. Разом з тим, ПК не дає визначення договору перевезення повітряним транспортом.

Даний договір належить до двосторонніх договорів, оскільки його зміст становить сукупність прав та обов'язків сторін. За юридичними ознаками договір перевезення пасажирів і багажу повітряним транспортом є двостороннім, консенсуальним і реальним, відплатним.

Договір повітряного перевезення це угода щодо транспортування товарів повітряним транспортом, у тому числі період, коли товари перебувають під контролем повітряного перевізника. Правом на здійснення господарської і комерційної діяльності в галузі авіації може володіти кожна юридична або фізична особа, яка займається експлуатацією, технічним обслуговуванням, ремонтом, виробництвом, розробленням та іншою діяльністю у сфері авіаційної техніки й одержала ліцензію. Що стосується консенсуальності та реальності договору, то у випадку перевезення пасажирів він є консенсуальним, оскільки вважається укладеним з моменту досягнення згоди між сторонами, що посвідчується видачею пасажирів квитка. При перевезенні багажу договір є реальним, оскільки договір набуває чинності з моменту здачі багажу перевізникові. Як будь-який з договорів перевезення, договір перевезення пасажирів і багажу повітряним транспортом є оплатним, оскільки одним із обов'язків пасажирів є оплата послуг з перевезення.

Однією із сторін будь-якого договору повітряного перевезення є повітряний перевізник.

Визначення поняття «перевізник» є важливим науковим та практичним завданням як на міжнародному рівні, так і у вітчизняному законодавстві. Визначення повітряного перевізника закріплено в ПК, Правилах повітряних перевезень вантажів [4], Правилах повітряних перевезень пасажирів і багажу [5].

Залежно від об'єкту перевезення, другою стороною договору повітряного перевезення може бути відправник або пасажир.

Відправниками вантажів можуть бути як юридичні так і фізичні особи, яким вантаж належить на праві власності, повного господарського відання, оперативного управління чи на іншій правовій підставі.

У договорі повітряного перевезення пасажирів і багажу другою стороною виступає пасажир. Згідно розділу 3 Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу пасажиром є особа (за винятком членів екіпажу), що перевозиться повітряним судном за згодою перевізника згідно з договором перевезення, а багажем вважаються предмети, майно та інша особиста власність пасажирів, які є необхідними для особистого користування, комфорту чи для забезпечення зручностей у зв'язку з його подорожжю.

Тобто особливістю такого договору є те, що в якості особи, яка отримує послугу виступає виключно фізична особа.

Але слід зазначити, що порівняно з іншими видами транспорту, законодавством, окрім загальних вимог щодо необхідного обсягу дієздатності для укладення договору повітряного перевезення, до пасажирів пред'являються особливі вимоги. Недотримання цих вимог може бути підставою для перевезення. Так, відповідно до п. 11.3. Правил повітряних перевезень пасажирів і багажу, перевезення дітей без супроводу, недієздатних осіб, вагітних жінок або хворих осіб, або інших осіб, які вимагають спеціальної допомоги, має здійснюватися лише після попереднього одержання дозволу перевізника. Вік пасажирів, згідно з пп. 2 п. 11.1. вказаних Правил, також може бути підставою для відмови у наданні послуги по перевезенню.

Також перевізник може відмовити пасажирів у продажу білету у випадку відсутності вільних місць.

Щодо суб'єктного складу договору повітряного перевезення, то уваги заслуговує правовий статус вантажоодержувача. Вантажоодержувач і відправник можуть збігатися у одній особі або бути різними.

У другому випадку, беззаперечним є той факт, що в договорі перевезення вантажу беруть участь принаймні три учасники: перевізник, відправник і вантажоодержувач.

Виправданою є позиція, що договір перевезення вантажу повітряним транспортом є договором на користь третьої особи, якою виступає вантажоодержувач.

Договір повітряного перевезення є лише різновидом договору на користь третьої особи, в якому внаслідок специфіки транспортної галузі, правове становище вантажоодержувача є особливим. Відповідно, характеризуючи суб'єктний склад договору перевезення вантажу повітряним транспортом доцільно використовувати термін «учасники договору», який є ширшим ніж термін «сторони договору» і охоплює коло осіб відсутність активних дій з боку яких призвела б до неможливості укладення або належного такого виконання договору.

Відповідно до ч. 1 ст. 60 ПК, кожний договір повітряного перевезення та його умови посвідчуються документом на перевезення, який видається авіаційним підприємством або уповноваженими ним організаціями чи особами (агентами). Такими документами, зокрема, є авіаквиток (при перевезенні пасажирів), багажна квитанція (при перевезенні багажу), вантажна накладна (при перевезенні вантажу).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №40-44. Ст. 356
2. Повітряний Кодекс України: Закон України від 16.01.2003 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. №№ 40-44. Ст.356.
3. Про приєднання України до Конвенції про уніфікацію деяких правил міжнародних повітряних перевезень: Закон України від 17.12.2008 року. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 15. Ст.201.
4. Правила повітряних перевезень вантажу: наказ Міністерства інфраструктури України № 728 від 30.11.2012 року. *Офіційний вісник України* від 25.01.2013. № 4.
5. Про затвердження Авіаційних правил України «Правила повітряних перевезень та обслуговування пасажирів і багажу»: Наказ Державної авіаційної служби України № 1239 від 26.11.2018 року. *Офіційний вісник України* від 25.03.2019. № 18. Ст.625

Тарасов Андрій Володимирович,
*аспірант кафедри права інтелектуальної власності та патентної юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»*

РОЗМЕЖУВАННЯ ВИДІВ СУДОЧИНСТВА ПРИ РОЗГЛЯДІ СПОРІВ ЗА УЧАСТЮ ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ

При розмежуванні видів судочинства, перш за все, необхідно встановлювати характер спірних правовідносин. Актуальна судова практика, стверджує про необхідність відмови від формального підходу щодо обрання виду судочинства, в залежності від суб'єктного складу учасників спору, а відтак суддя при вирішенні питання щодо відкриття провадження по справі, зобов'язаний надати первісну оцінку саме матеріальним правовідносинам, що виникли між сторонами та прийняти відповідне процесуальне рішення.

На теперішній час в залежності від видів спірних матеріальних правовідносин, спори, у яких учасником є ОСББ, можуть розглядатись за правилами цивільного, адміністративного, господарського, кримінального судочинства.

Так, оскільки ОСББ як юридична особа, нерідко стає об'єктом різноманітних перевірок з боку органів державної влади та місцевого самоврядування, то поширеними є спори щодо скасування результатів таких перевірок. (Прикладом є рішення Львівського окружного адміністративного суду від 01.04.2020 у справі № 1.380.2019.007061)

При цьому, слід розмежувати перевірки, в результаті яких, на об'єднання як на юридичну особу накладаються відповідні санкції, від тих перевірок, результатом яких є притягнення посадових осіб об'єднання до адміністративної відповідальності, передбаченої КпАП України.

У випадку, якщо протокол про адміністративне правопорушення підвідомчий суду, то результатом розгляду такої справи може бути ухвалення постанови про притягнення посадової особи ОСББ до адміністративної відповідальності та накладення відповідного адміністративного стягнення, проте, у відповідності до положень КпАП України, постанова суду може бути оскаржена виключно до суду апеляційної інстанції, при цьому право на звернення до суду касаційної інстанції, законом не передбачене. Відсутність права на касаційне оскарження, має наслідком й відсутність сталої судової практики, під час розгляду справ в порядку КпАП України, що в цілому є негативним явищем та підлягає виправленню. Оскільки «вищим» судом, що розглядає справи про адміністративні правопорушення у відповідній області є

апеляційний суд, роз'яснення для судів першої інстанції можуть бути отримані лише під час складення узагальнень про практику розгляду певних категорій справ, зокрема справ про адміністративні правопорушення.

Щодо спорів адміністративної юрисдикції, слід виділити спори щодо зобов'язання сплати компенсації пільг та субсидій, які надаються громадянам, що проживають в багатоквартирних житлових будинках. (наприклад у справі № 711/2721/17)

Не рідкими є спори між співвласниками та державними реєстраторами щодо здійснення державної реєстрації ОСББ з порушенням встановленої законом процедури (наприклад справа № 826/7942/15).

Враховуючи численні випадки конфронтації між потенційними засновниками ОСББ та органами місцевого самоврядування, мають місце спори щодо визнання протиправним бездіяльність органів місцевого самоврядування щодо не розгляду заяв про списання з балансу міської ради багатоквартирного будинку, зобов'язання скласти та затвердити акт про списання багатоквартирного будинку (наприклад справа № 380/1648/20).

Так, коментуючи вищезазначену категорію спорів, слід зазначити, що держава, хоч доволі імперативно спонукає співвласників нерухомості на створення ОСББ, при цьому органі місцевого самоврядування доволі часто перешкоджають створенню ОСББ, шляхом не надання необхідної документації, відмовляють в знятті будинку з балансу, не надають необхідну інформацію. Вказане свідчить про те, що житлово-комунальна сфера розглядається місцевою владою як прибутковий бізнес, що не сприяє втіленню державної політики в цій сфері у життя.

Зменшити кількість таких спорів, можна лише шляхом внесення змін до законодавства, наприклад шляхом зобов'язання органів місцевого самоврядування знімати відповідний будинок балансу одразу з моменту реєстрації ОСББ як юридичної особи.

Спори що розглядаються в порядку господарського судочинства, найчастіше є спорами між окремим співвласником та ОСББ з приводу оскарження рішень загальних зборів. Нерідкими є спори між ОСББ та іншими юридичними особами приватного права з приводу майна.

В порядку цивільного судочинства розглядаються спори про:

- 1) стягнення зі співвласника суми заборгованості по сплаті житлово-комунальних послуг;
- 2) скасування підстав набуття у власність нерухомого майна, що є спільною власністю співвласників;

3) спори про відшкодування матеріальної шкоди, завданої співвласником майну ОСББ; та ін.

Судовий захист фігурує в механізмі захисту прав співвласників багатоквартирного будинку як основна його форма. Так, ч. 8 ст. 10, ч. 4 ст. 20 Закону України «Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку» гарантують право співвласника звернутись до суду за захистом прав.

Враховуючи різноманіття правовідносин, що впливають з діяльності ОСББ, слід ретельно встановлювати належну юрисдикцію відповідного спору, оскільки у зворотному випадку, позивач втратив час, необхідний для ефективного та своєчасного поновлення порушеного права.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Рішення Львівського окружного адміністративного суду від 01.04.2020. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
2. Постанова Верховного Суду від 23.06.2020. Справа № 711/2721/17. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/88618457>
3. Постанова Верховного Суду від 26.02.2020. Справа №826/7942/15. URL: <https://reyestr.court.gov.ua>
4. Про об'єднання співвласників багатоквартирного будинку: Закон України від 29.11.2001 № 2866-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws>

Тащі Марія Сергіївна,

аспірантка кафедри цивільного права

Національного університету «Одеська юридична академія»

КОДИФІКАЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА У НОРМАХ УКРАЇНСЬКОГО СІМЕЙНОГО ПРАВА ЩОДО ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ

Укладення шлюбу як і самі шлюбні відносини підлягали державному та суспільному регулюванню з давніх часів, що визначалось їх значним значенням для існування різних соціальних груп та забезпечення прав як подружжя так і їх нащадків, іноді родичів.

За римським правом, які і згідно з чинними нормами сімейного права України правові наслідки має лише такий шлюб, що укладений відповідно до встановлених процедур та з дотриманням вимог до осіб, які такий шлюб укладають [1].

Перш за все, однією із норм римського сімейного права, яке перейшло у сучасне сімейне право України є вимога до наявності цивільної правоздатності у особи. Зокрема, одним із двох основних елементів цивільної правоздатності

римського громадянина було наявність права брати законний шлюб, в якому діти набувають статусу римського громадянина (*jus conubii*) [2].

Важливим елементом також виступав вік потенційних чоловіка та жінки, лише статевозрілі особи могли укласти шлюб за римським правом. Для жінок такий вік встановлювався на рівні 12 років (пізніше 13 років), а для чоловіка 14 років [3].

Отже, за римським правом право укласти шлюб мали вільні громадяни, які фактично були дієздатними та статевозрілими, а за українським законодавством укласти шлюб мають право особи, які досягли 18 років, після чого отримують повну цивільну дієздатність згідно з чинним цивільним законодавством.

По-друге, в українське законодавство була перейнята норма щодо вимог процедури для настання правових наслідків, передбачених для шлюбу.

Реєстрація шлюбів у Давньому Римі відбувалася у храмі Сатурна, в якому знаходилися державне казначейство й архів, у провінціях же реєстрація виконувалася канцелярією намісника у головному місті певної провінції [4].

У діючому законодавстві України перейнята фактично ця норма. Яка визначає місце, орган державної влади та її представників, які уповноважені здійснювати відповідні реєстраційні дії.

Додатково для настання правових наслідків, були інкорпоровані наступні норми щодо наступних видів процедур укладення шлюбу за римським правом:

- *Cemptio* – нагадувала просту цивільну угоду, яка укладалася у формі договору, та полягала у купівлі дружини в її батька або в опікуна;
- *Usus* – найпоширеніша і проста форма укладання шлюбу, що полягала в проживанні жінки у домі чоловіка протягом року [5].

З цією метою та для настання правових наслідків шлюбу, зокрема наявності у чоловіка та жінки майнових прав, в Сімейному кодексі України знайшли відображення наступні варіанти «оформлення» шлюбу:

1) Укладення договору у письмовій формі особами, які проживають однією сім'єю без реєстрації шлюбу, для врегулювання їх відносин в тій частині, що не суперечить законам України та моральним засадам суспільства [1].

2) Фактичне проживання однією сім'єю, та не перебувають у шлюбі між собою або в будь-якому іншому шлюбі, має наслідком виникнення таких самих правових наслідків відносно майна жінки та чоловіка, набутого ними за час спільного проживання [1].

По-третє, чинним законодавством також передбачена вимога для настання правових наслідків шлюбу, щоб такий шлюб був дійсним, його укладення не було фіктивним, тощо.

Римський шлюб міг укладений тільки тоді, коли союз чоловіка і жінки створювалося із наміром жити у шлюбі (*affectio maritialis*) і майбутні наречені не перебували у іншому шлюбі на момент укладання шлюбу. У давньому праві *affectio maritialis* не був обов'язковим для наречених, достатньо було, щоб цей намір виявив домовладика відповідної сім'ї. У класичному праві наявність *affectio maritalis* був необхідним і нареченим, і домовладикам їх сімей, а у посткласичному праві такий намір вимагався лише від осіб, які вступали до шлюбу.

По-четверте, зі стародавнього права, а потім римського перейшла до сучасності норма щодо заборони кровної спорідненості між нареченими для укладання шлюбу.

У Римі для укладення шлюбу мала бути відсутність близького родинного зв'язку (до 4 коліна) між нареченими. Вимоги щодо родинного зв'язку враховували місцеві звичаї (наприклад, у Єгипті шлюб між братом і сестрою міг бути укладений, хоча для римських громадян подібний шлюб заборонявся), а також з часом були послаблені заради політичних та торгівельних інтересів [6].

З урахуванням вищевикладеного, можна зробити висновок, що основні вимоги до укладення шлюбу за чинним українським законодавством, включаючи вимоги до процедури його реєстрації у державних органах України, були запозичені з римського права і пристосовані до сучасних інститутів.

Однак, на відміну від римського права, «релігійний шлюб», укладений за приписами віри, релігії, не має правових наслідків шлюбу, включаючи майнових, якщо не відповідає вимогам до «проживання однією сім'єю» за Сімейним кодексом України.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сімейний кодекс України: Закон України від 10 січня 2002 року № 2947-III. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2947-14>.
2. Основи римського приватного права: підручник. За загальною редакцією В.І. Борисової та Л.М. Баранової. Харків, 2007. С. 38
3. Підопригора О.А., Харитонов Є.О. Римське право: Підручник. К.: Юрінком Інтер, 2003. 512 с.
4. Винничук Л. Люди, нравы и обычаи Древней Греции. Пер. с польск. В. К. Ронина. Москва : Высшая школа, 1988. 496 с.
5. Новицкий И.Б. Римское частное право. М. : Тип. «Красное знамя»; тип. «Гудок», 1948. 158 с.

Броніч Марія Русланівна,
студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.

ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ У СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

У Стародавньому Римі набули поширення випадки вчинення дій особами, з метою дати можливість брати участь у цивільному обігу іншим особам, які внаслідок неповної правоздатності, віку, стану здоров'я не могли самостійно набувати прав та обов'язків та вільно реалізовувати їх. Під час такої діяльності підставами представництва були родинні зв'язки, приписи закону, розпорядження відповідних державних органів тощо. У цьому разі йшлося про обов'язково представництво, тобто таке, що виникає незалежно від волі та бажання сторін.

У Стародавньому Римі доби пізньої Республіки та Принципату формується вже й добровільне представництво, яке здійснюється на підставі договору, а також ще один правовий інститут, що має своєю сутністю захист інтересів іншої особи шляхом укладення угод в її інтересах та здійснення різноманітних дій – діяльність без доручення.

Значення цього інституту у сучасному житті зумовлено тим, що представництво дає можливість активізувати придбання та реалізувати суб'єктивні права та обов'язки. Для недієздатних громадян є основним засобом їх участі у правовідносинах. За допомогою представництва можливі певні придбання та реалізація багатьох матеріальних та процесуальних суб'єктивних прав та обов'язків.

Таким чином, представництво виступає як одна з важливих гарантій реального здійснення прав та виконання обов'язків суб'єктами права. Разом з тим особа представника не має закривати собою того, кого представляє, обмежувати його розсуд та права [1].

Предметом договору доручення, або *mandatum*-а, було виконання якого правового акта на користь довірителя. Природа діяльності повіреного могла бути різною: це могла бути фізична (*operae illiberales*) і інтелектуальна (*operae liberales*) робота. За обсягом і природі робіт договори доручення ділилися на

кілька видів. Договір доручення, на підставі якого повірений повинен був виконати всі дії, необхідні для правильного управління майном довірителя, називався *mandatum generale* або *procuratio omnium bonorum*. Договір, за яким повірений повинен був здійснити точно певні дії, називався *mandatum speciale* або *procuratio unius rei*. Договір, за яким повірений отримував вказівку дати будь-якій особі певну суму грошей у борг, причому довіритель виступав гарантом, називався *mandatum qualificatum* або *mandatum pecuniae credendae*. Договір доручення був двосторонньо нерівним: на підставі цього договору встановлювалися вимоги довірителя (*dominus negotii*) і обов'язки повіреного (*procurator*), а як виняток – вимоги повіреного та обов'язки довірителя.

Основним обов'язком повіреного було сумлінне виконання дорученого довірителем. За сумлінне виконання цього обов'язку повірений ніс відповідальність за *culpa lata*, а з посткласичного права і по *culpa levis in abstracto*. Другий обов'язком повіреного було надання довірителю результатів виконаного доручення. Передача результатів довірителю, особливо у випадку, коли мова йшла про повноваження щодо укладення будь-якого договору, повинна була завершуватися або традиційним отриманням речі або процесуальним відмовою від вимог (*actiones per transpositionem*). Так було тому, що римський мандатум був договором, за яким встановлювалося т. н. опосередковане виконання: при виконанні вказівок довірителя повірений не працював від імені довірителя, але укладав договори від свого імені і за своїм розумінням. Згідно з цим, всі права і всі обов'язки на підставі укладених договорів належали повіреному особисто. Тому після виконання договору мандатум повірений повинен був передати довірителю всі придбані права [2].

З іншого боку, посилення уваги до питань захисту прав людини загострює проблему встановлення меж залучення до реалізації прав та обов'язків суб'єкта права інших осіб та забезпечення додержання принципу неприпустимості втручання у справи приватної особи поза її волею [3].

Зазначені та інші зміни, які відбулися останніми роками з суспільному та господарському житті України, суттєво розширили сферу застосування представництва, зумовлюючи потреби адекватного правового регулювання відповідних відносин. Такий підхід свідчить про часткове оновлення концепції інституту представництва в сучасному українському цивільному праві, що зумовлює доцільність дослідження його витоків, відповідних положень правової системи, яка справила вплив на формування вітчизняної цивілістики в цій галузі, тобто римського приватного права, що називають «одним з наріжних каменів Європейського дому» [4].

ЛІТЕРАТУРА:

1. Северова Е. С. Представительство по римским частным правом и его рецепция в современном гражданском праве Украины: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Нац. ун.-т «Одесская юридическая академия». Одесса, 2004. 20 с.
2. Іво Пуха. Римське право (базовий підручник), 1998.
3. Харитонов Є.О. Рецепція римського приватного права (теоретичні та історико-правові аспекти). Одеса, 1997.
4. Орач Є.М., Тищик Б.Й. Основи римського приватного права: Навч. посібник. Львів, 2000, с. 23.

Гаврилюк Ольга Сергіївна,

студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Гончаренко В.О.

ГРОШІ ТА МАЙНО ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ

У сучасному світі, надзвичайно багато залежить від твоїх можливостей, а особливо майна, адже кожного дня ми стикаємося з ним, що чим більше ти маєш, тим краще до тебе відносяться.

Гроші у сьогоднішній є не лише засіб можливостей, а й об'єкти цивільних прав, про що свідчить ст.177 Цивільного Кодексу України. Відповідно до ст. 99 Конституції України грошовою одиницею України є гривня. Гривня може використовуватися у цивільному обороті у готівковій та безготівковій формах. Зараз надзвичайно популярним стало використання карток та смартфонів для розрахунку, а у період пандемії вірусу це і знижує ризик захворіти, адже немає прямого контакту. Вони оцінюються не кількістю одиниць банкнот і монет, а загальною сумою виражених у них. Гроші як об'єкти цивільних прав є замінними. А це означає, що боржник не повинен повертати ті самі банкноти власнику, а також у разі, якщо вони згубилися чи були викрадені він зобов'язаний повернути гроші, а втрата не буде підставою від звільнення його від боргу.

Гроші - є мірою власності всіх речей. Будь-яке майно можна оцінити, а гроші є тим еквівалентом у якому все вимірюється. Суспільство стало надзвичайно залежним, адже якщо ти не маєш доходу ти не маєш за що функціонувати ти майже не можеш існувати. Гроші у деяких випадках можуть виступати у цивільно-правових правочинах як товар. Ідеться про гроші, які у даний проміжок часу не є законним платіжним засобом на території України, а, маючи нумізматичну цінність (наприклад, старовинні монети або банкноти),

становлять предмет колекціонування, тобто ними ми не можемо розраховуватися, але є досить рідкісними та бажаними. Як товар виступає у цивільному обороті й іноземна валюта, яка відіграє не останнє місце у суспільстві.

Гроші, що має людина зараз розцінюють як міру суспільної корисності, яка їй належить, а отже чим більше їх у тебе тим більше ти потрібен суспільству і тим більше тебе будуть цінувати у ньому. Хоча повагу не купиш за гроші у сьогоденні, лише за рахунок їх можна отримувати повагу та гордість за себе, якщо вони були зароблені тяжкою працею та власним розумом.

Сьогодні є надзвичайно популярним іноземна валюта, але з'явилася проблема із віддаванням заборгованості, яка бралася у банках. Перед нами постає питання чи взагалі законним є використання іноземної валюти у нашій країні? Іноземна валюта може використовуватися в Україні у випадках і в порядку, встановлених законом ч. 2 ст. 192 Цивільного Кодексу України. Частина 3 ст. 533 ЦК України визначає, що використання іноземної валюти, а також платіжних документів в іноземній валюті при здійсненні розрахунків на території України за зобов'язаннями допускається у випадках, порядку та на умовах, встановлених законом. Щодо можливості стягнення грошової суми за договором в іноземній валюті позицію висловив і суддя Верховного Суду України Д.Д. Луспеник, зазначаючи, що в разі, якщо договір позики між фізичними особами містить посилання на використання як предмета договору іноземної валюти, то порядок розрахунку має здійснюватися у грошовій одиниці України — гривні [2, С. 18]. Якщо, ви будете подавати до суду і суд призначить повертати все-таки борг в іноземній валюті, то повертати ви його будете за курсом НБУ на день винесення вироку.

Грошові зобов'язання можуть бути виражені в іноземній валюті лише у випадках, якщо суб'єкти мають право проводити розрахунки між собою в іноземній валюті відповідно до законодавства, таким чином пересічний громадянин не може використовувати зобов'язання у іноземній валюті.

Гроші у повсякденному житті відіграють важливу роль, адже можуть виступати як самостійний об'єкт цивільно-правових відносин (договір дарування, договір позики, кредитний договір), а можуть бути еквівалентним об'єктом цивільно-правових відносин (договір купівлі-продажу, перевезення, підяду).

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. Відомості Верховної Ради України (ВВР). 1996. № 30. с. 141. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>
2. Цивільний кодекс України. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

3. Навчальний посібник За редакцією Ю. М. Жорнокуя та Л. В. Красицької. URL: [http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu navch%20posib 2017.pdf?sequence=1&isAllowed=y](http://dspace.univd.edu.ua/xmlui/bitstream/handle/123456789/6469/Suchasni%20problemy%20tsyvilnoho%20prava%20ta%20protsesu%20navch%20posib%202017.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Колдуба Зоряна Олександрівна,
студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету, Національного
університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.

ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Інститут опіки та піклування відіграє значну роль для встановлення рівності фізичних осіб у можливості набувати цивільні права, здійснювати відповідні дії та виконувати юридичні обов'язки. Неможливо розглядати інститут опіки та піклування без ознайомлення з римським правом, яке дало основу для правового регулювання опіки.

Так, за римським правом під опікою та піклуванням розуміли доповнення відсутності у певної особи здатності до набуття чи здійснення прав та обов'язків за допомогою спеціально призначених осіб [1]. Опіка (tutela) за римським правом встановлювалася переважно над неповнолітніми особами, жінками та майном, котре тимчасово було без хазяїна. Якщо говорити про неповнолітніх осіб, то вони вважалися недієздатними, саме тому встановлювалася опіка, яка припинялася після досягнення певного віку. Мала місце і опіка над жінкою, яка мала безумовний характер влади. Але з часом така опіка втрачає свій сенс і перестає існувати.

Цивільним законодавством передбачений чіткий перелік осіб над якими може встановлюватися опіка. Відповідно до ст. 58 ЦК України опіка встановлюється над малолітніми особами, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичними особами, які визнані недієздатними [3]. Малолітньою є особа, що не досягла 14 років, а недієздатною визнається особа, яка внаслідок хронічного, стійкого психічного розладу не здатна усвідомлювати свої дії та керувати ними. Прослідковується відмінність між римським правом за сучасним цивільним законодавством.

Відповідно до цивільного законодавства якщо в особи, над якою встановлюється опіка є майно, то над цим майном також встановлюється опіка. Доцільність існування інституту опіки над майном, щодо особи над якою

встановлено опіку пояснюється тим, що опікун повинен мати можливість управляти цим майном в інтересах підопічного [2].

Піклування за римським правом встановлювалося над душевнохворими особами та марнотратниками. У випадку коли особа вважалася душевнохворою, то піклування покладалося на найближчого родича і спадкоємця, який повинен був піклуватися і про таку особу, і про його майно. Піклування над марнотратниками встановлювалося за заявою зацікавленої особи й стосувалося майна особи, яка перебуває під піклуванням. У цих двох випадках мова йде про обмежено дієздатних і повністю недієздатних осіб.

Згідно ст. 59 ЦК України передбачено фізичних осіб, над якими можливе встановлення піклування і це неповнолітні особи, які є сиротами або позбавлені батьківського піклування, та фізичні особи, цивільна дієздатність яких обмежена [3].

На відміну від сучасного цивільного права, римські юристи не вбачали серйозної різниці між опікою та піклуванням. Відмінність полягала виключно у порядку діяльності опікуна та піклувальника. Так, опікун мав право вчиняти правочини від імені особи, якою він опікувався, а піклувальник у свою чергу лише виражав згоду (*consensus*) щодо якогось правочину.

У сучасному цивільному законодавстві існує розмежування між опікою та піклуванням, а також між правами і обов'язками, що покладені на таких суб'єктів. Різниця між опікою і піклуванням визначається дієздатністю особи щодо якої її встановлюють.

Інститут опіки та піклування у сучасному вигляді існує завдяки рецепції положень інституту опіки Стародавнього Риму.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Прутян Д.С. Опіка за римським приватним правом та сучасним цивільним законодавством України : автореф. дис..канд. юрид. наук: 12. 00.03. Одеса. 2007. С. 9.
2. Прутян Д.С. Характерні риси опіки за цивільним законодавством. Актуальні проблеми держави і права : зб. наук.пр. / редкол.: В. В. Завальнюк (голов. ред.) [та ін.] ; відп. за вип. М. В. Афанасьєва. Одеса : Юрид. л-ра, 2015. С. 297.
3. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV . URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

*Кучерук Юлія Вікторівна, Скалецька Вікторія Вадимівна,
студентки 2-го курсу факультету цивільної та господарської юстиції
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: асистент кафедри цивільного права Спасова К.І.*

СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ НА ОСНОВІ МОДЕЛЬНОГО СТАТУТУ

В Україні відбувається процес змін в сфері реєстрації ТОВ: введення модельного статуту, його вдосконалення, можливість реєстрації в додатку «Дія», створення окремого Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю». Наразі це питання недостатньо досліджене доктриною цивільного права у зв'язку з чим виникає необхідність більш детально звернути на нього увагу.

Затвердження модельного статуту ТОВ спрямовано на спрощення порядку створення ТОВ. Відтепер державна реєстрація ТОВ може здійснюватися не лише на підставі спеціально розробленого та затвердженого учасниками ТОВ статуту, а й на підставі модельного статуту, який набуває статусу установчого документа у разі прийняття його учасниками ТОВ. Однак потребують дослідження деякі теоретичні та практичні проблеми, пов'язані з реєстрацією установчих документів ТОВ [1].

Товариство з обмеженою відповідальністю (далі – ТОВ) є найрозповсюдженішим різновидом господарського товариства. Згідно ч. 3 ст. 80 ГК товариством з обмеженою відповідальністю є господарське товариство, що має статутний капітал, поділений на частки, і несе відповідальність за своїми зобов'язаннями тільки своїм майном. Учасники товариства, які повністю сплатили свої вклади, несуть ризики завдання збитків, пов'язаних з діяльністю товариства, у межах своїх вкладів. [2] Отже, даючи таку назву даному товариству «з обмеженою відповідальністю», законодавець не має на увазі обмеження відповідальності товариства як суб'єкта господарського права (юридичної особи) якимись певними розмірами майна або грошових коштів. Насправді мова йде про обмеження відповідальності учасників товариства, які несуть ризик збитків в межах своїх вкладів до статутного капіталу (в разі фінансового краху юридичної особи його учасники тільки зазнають збитків у розмірі їх вкладів до статутного капіталу товариства). Нормативне регулювання ТОВ здійснюється нормами Цивільного кодексу, Господарського кодексу, Законом України «Про товариство з обмеженою та додатковою відповідальністю» від 6 лютого 2018 року.

Процес створення ТОВ можна розділити на декілька етапів:

- визначення засновників з найменуванням, місцезнаходженням, видами діяльності, розробка статуту, обрання засновників та директора;
- процес реєстрації, який включає в себе оформлення рішення про створення ТОВ, подачу документів та саму реєстрацію товариства [3].

Однією з найголовніших складових процесу створення підприємства є прийняття статуту, який товариство може розробити самостійно, або скористатись модельним статутом, затвердженим Кабінетом Міністрів України. Модельний статут можна визначити як типовий установчий документ, що встановлює порядок створення ТОВ, діяльності товариства, органи управління товариства та порядок прийняття ними рішень, порядок реорганізації та ліквідації. У 2019 році Кабінетом Міністрів України прийнято Постанову № 367 «Деякі питання дерегуляції господарської діяльності» [4], яка врегулювала питання щодо модельного статуту. Використання модельного статуту є більш доцільним на даний момент, адже саме за його допомогою можна з легкістю зареєструвати товариство на порталі «Дія». Також варто зазначити, що за 10 років з моменту введення модельного статуту було внесено багато змін до його форми, що допомагає регулювати майбутній статут ТОВ відповідно до потреб засновників.

Щодо реєстрації, то перш за все потрібно правильно оформити документи, а саме протокол зборів засновників та статут, щоб уникнути в подальшому відмови в реєстрації. Наступним кроком є подача документів, яка може відбуватись у паперовій або електронній формі, кожен засновник вибирає зручну для себе форму, адже так як реєстрація в порталі «Дія» є новизною, багато хто із засновників остерігається такого способу реєстрації.

Обравши форму подачі документів засновник чи уповноважена ним особа подає визначений перелік документів та протягом 24 годин, з моменту їх подання, реєстратор має надати відповідь чи підлягає реєстрації ТОВ відповідно до поданих даних чи реєстрацію буде призупинено на 15 днів до усунення недоліків. Якщо ж недоліки не були усунуті, то товариство не підлягає реєстрації [3].

Зупинимось на більш детальній характеристиці реєстрації ТОВ у додатку «Дія». Так, відмітимо, що діджиталізація – це великий крок в майбутнє, адже зараз ми живемо в цифровому суспільстві і можливість надання адміністративних послуг в електронному вигляді стали необхідністю. На даний момент на порталі можна зареєструвати ТОВ та відразу подати заяви на застосування спрощеної системи оподаткування та реєстрацію платником

податку на додану вартість (ПДВ), що значно полегшує процес реєстрації, адже таким чином здійснити реєстрацію можна з будь-якого зручного вам місця.

На цьому процес реєстрації вважається закінченим. Засновникам товариства залишається лише з'ясувати податкові питання та можна починати роботу ТОВ.

Підсумовуючи вищевикладене, варто зазначити, що реєстрація ТОВ є доволі складною процедурою, проте з появою можливості реєстрації через портал «Дія», вона значно спростилась. А створення ТОВ на підставі модельного статуту має свої переваги та недоліки, тому товариство має самостійно вирішувати, яка форма установчого документа більше відповідає його потребам.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Черненко О. А. Модельний статут як установчий документ суб'єкта господарювання. *Приватне право і підприємництво*. 2016. Вип. 15. С. 154-157. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ppip_2016_15_40
2. Господарський кодекс України від 16 січня 2003 року № 436-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2003. № 18. № 19-20. № 21-22. Ст. 80. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>
3. Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю: Закон України від 06.02.2018 р. № 2275-VIII, в редакції від 06.02.2018 р. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2018. № 13. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2275-19#Text>
4. Деякі питання дерегуляції господарської діяльності: Постанова Кабінету Міністрів України від 27 березня 2019 р. № 367. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/367-2019-%D0%BF#Text>
5. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців та громадських формувань: Закон України від 15 травня 2003 р. № 755-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*. 2003. № 31-32. ст. 263. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#top>

Подрєз Олександр,
студент групи ПР-201д юридичного факультету
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

Мезеря Олександр Анатолійович,
к.і.н., доцент, доцент кафедри правознавства
Східноукраїнського національного університету імені Володимира Даля

ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ ТА ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ

Історія представництва тягнеться з доби Стародавнього Риму. Саме там набуло поширення вчинення певних дій одними особами з метою надати можливість приймати участь у цивільному обігу іншим особам, які через свою неповну правоздатність, вік, стан здоров'я та інші причини не можуть набувати права та обов'язки і, відповідно, реалізовувати їх. Інститут представництва відіграє одну з провідних ролей у процесуально-правових відносинах, стосовно захисту прав та законних інтересів осіб, які беруть участь у справі.

Тема представництва досліджувалася такими вченими-правниками, як: Сєвєрова Є. С., Харитонов Є. О. Гордон А.

Значення цього інституту в суспільному житті зумовлено тим, що представництво дає можливість оптимізації та активізації придбання та реалізації суб'єктивних прав і обов'язків, а для недієздатних громадян є основним засобом їх участі в правовідносинах [1, с.1]

Представництво тлумачиться як правовідносини, за яких одна особа (представник) вчиняє юридичні дії від імені іншої особи (яку представляють) та в її інтересах. Для початку, вважаю за потрібне, розглянути представництво у Римській Імперії. Представництво на підставі закону, тобто обов'язкове, а також на змішаних підставах, тобто добровільно-примусове, було досить поширеним у період імперії (наприклад, представництво від імені юридичних осіб, представництво рабом інтересів свого господаря на підставі едикту претору та інше). З подальшим розвитком економічного життя, у римському приватному праві з'явилися випадки добровільного представництва. При цьому представництво розглядається як заступництво особи – суб'єкта майнових відносин. Представництво не відбувається при укладанні шлюбу, здійсненні заповіту, при *mancipatio*, *in jure cessio*, іноді також при прийнятті спадку.

За часів класичного римського приватного права поступового формується ідея допустимості залучення осіб, котрі б захищали у певних випадках інтереси

хворих, людей похилого віку тощо, на підставі угоди між ними про такий захист. Так як в основі угоди лежить волевиявлення сторін, то такого роду представництво називають добровільним. Також у період домінанту були поширені різні випадки добровільно представництва, наприклад, діяльність прокуратора – представника домовласника, який керує справами за його дорученням.

Прокуратор призначається або для певної справи або для усіх справ. Ведучи справи принципала, він діє від його імені, набуваючи права та обов'язки безпосередньо для останнього. Поступово прокуратора починають призначати не тільки на випадок відсутності принципала, а й «на все життя», тобто прокуратор має змогу отримувати і довічне повноваження [2]

На пізньому етапі розвитку римського права більш поширилася діяльність на підставі договору доручення між довірительом та представником. Сутність договору полягала в тому, що довіритель (мандас) доручала, а інша особа (мандатарій, повірений) приймала на себе безоплатне виконання певних дій. Предметом доручення могли бути як юридичні дії, тобто укладання правочинів або виконання певних процесуальних дій, так і фактичні послуги. Повірений у будь-якому разі залишається представником інтересів довірителя.

Таким чином, можна зробити висновок, що у приватному римському праву досить часто відбувалося обов'язкове представництво та добровільно-примусове представництво, а добровільне представництво було менш поширеним.

Тепер перейдемо до представництва за цивільним правом України. Цивільний Кодекс України [3], а саме стаття 237 визначає представництво як правовідносини, в яких одна сторона (представник) зобов'язана або має право вчинити правочин від імені другої сторони, яку вона представляє.

Суть представництва полягає в діяльності представника щодо реалізації повноважень в інтересах і від імені особи, яку представляють. Однак слід зазначити, що не всякі угоди можуть бути вчинені представником. Також, Цивільний Кодекс України визначає коло правочинів, які представник вчиняти не має права. По-перше, представник може бути уповноважений на вчинення правочинів, які має право вчиняти представляєма особа, звідси він не має права вчиняти правочини які не може вчиняти представляєма особа. По-друге, представник не може вчинити правочин, який за змістом має право вчиняти особисто особою яку представляють. По-третє, представник не може вчиняти правочин від імені особи, яку він представляє, у своїх інтересах або в інтересах іншої особи, представником якої він одночасно є, за винятком комерційного представництва, а також щодо інших осіб, встановлених законом [4]

Метою представництва є здійснення представником угод та інших юридично значущих дій за рахунок та у інтересах особи, яку представляють. Угоди, які були вчинені представником є його власними, самостійними вольовими діями, які створюють, припиняють цивільні права та обов'язки у іншої особи, тобто особи, яку представляють.

У представництві беруть участь три суб'єкти: представник, представляєма особа і третя особа. Особою, яку представляють, може бути будь-який суб'єкт цивільного права — громадянин, юридична особа незалежно від наявності у них дієздатності.

Представником є громадянин або юридична особа, які мають повноваження на здійснення юридичних дій від імені особи, яку представляють. Представники громадяни, як правило, мають бути повністю дієздатними. Юридичні особи, які мають спеціальну правоздатність, можуть виконувати функції представника, якщо це не суперечить їх статутним завданням, закону. Третьою особою, з якою внаслідок дії представника встановлюються, змінюються або припиняються цивільні права та обов'язки, може бути будь-який суб'єкт цивільного права [4].

За Цивільним Кодексом України [3], а саме ч.3 ст.237, представництво виникає на підставі договору, закону, акта органу юридичної особи та з інших підстав, встановлених актами цивільного законодавства. Розрізняють такі види представництва: представництво, яке ґрунтується на договорі; представництво, яке ґрунтується на законі; представництво, яке ґрунтується на адміністративному акті; договірне, або добровільне представництво.

Різновидом добровільного представництва є комерційне представництво. Комерційне представництво уявляє собою діяльність, яка здійснюється особою самостійно, на свій ризик та спрямована на систематичне отримання прибутку від надання послуг з представництва осіб при укладанні ними договорів у сфері підприємництва.

Представництво, яке виникає на підставі закону та адміністративного акта, є обов'язковим, оскільки воно встановлюється незалежно від волі особи, яку представляють. Коли відносини представництва виникають за прямою вказівкою закону, цей вид представництва називають законним. Так, законними представниками неповнолітніх дітей виступають батьки, усиновителі та опікуни [4].

Представництво, за якого повноваження представника виникають з адміністративного розпорядження особи, яку представляють, або з акта органу юридичної особи, являє собою представництво, яке ґрунтується на адміністративному акті. Таке представництво виникає, наприклад, внаслідок

видання органом юридичної особи наказу про призначення працівника на посаду, пов'язану зі здійсненням представницьких функцій, зокрема з укладенням угод [4].

Отже, проаналізувавши інститут представництва за Римським правом та сучасне представництво у Цивільному Праві України ми можемо зробити висновок, що регулювання представництва у законодавстві України базується на послідовній рецепції Римського права, але враховуючи напрям розвитку сучасного періоду. За Римським правом представництво було відомо не лише у приватному, але й у публічному праві, тобто інститут представництва має міжгалузевий характер. У наш час, представництво теж використовується не тільки у цивільному, але й у трудовому, кримінальному та адміністративному праві і можна вказати на те, що ця ознака представництва перейшла з Римського права до сучасного майже без змін. Така стабільність вражає і дає змогу зрозуміти необхідність формування поняття представництва як окремої категорії, яка посяде окреме місце на рівні теорії права. Таким чином, ми бачимо багато подібного і робимо закономірний висновок, що головні ідеї Римського права є дуже життєздатними та більш ніж придатними для вдосконалення у рамках сучасного законодавства.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сєвєрова Є. С. Представництво за римським приватним правом та його рецепція у сучасному цивільному праві України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юр. наук. Одеса, 2004. 21 с.
2. Основи римського приватного права : навчально-методичний посібник. За ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2019. 296 с.
3. Цивільний кодекс України (редакція від 27.05.2021). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.
4. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн.. За ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнєцової. 2-е вид., допов. і перероб. К.: Юрінком Інтер, 2005. Кн. 1. 736 с

Пустовойт Каріна Вадимівна,
студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.

ПОРУШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС КАРАНТИНУ COVID-19

Світ охопила пандемія коронавірусу COVID-19. До такого рішення прийшла Всесвітня організація охорони здоров'я 11 березня 2020 року, а відчувли українці вплив пандемії 17 березня 2020 року, коли влада активно почала запроваджувати заходи карантину, спрямовані на максимально можливу ізоляцію кожного.

Так, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України № 211 від 11.03.2020 року «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19» вирішено встановити на всій території України карантин, заборонивши: відвідування закладів освіти її здобувачами; проведення всіх масових заходів, у яких бере участь певна кількість осіб, крім заходів, необхідних для забезпечення роботи органів державної влади та органів місцевого самоврядування [3].

В ситуації, коли український уряд вживає заходів з протидії поширенню коронавірусу, багато хто ставить собі питання, чи не порушують такі заходи їхні права.

Насамперед – є різниця між «порушенням» і «обмеженням» прав. Порушення цивільного права громадянина України, означає, грубо кажучи, що через свавілля інших людей не дає скористатись своїм законним правом передбаченим Конституцією України. Якщо таке вже сталось, громадянин України має право претендувати на поновлення порушеного права та відшкодування збитків.

В першу чергу виникає занепокоєння за порушення права на освіту, права на мирні зібрання, право вільного пересування (закриття пунктів пропуску через кордон і фактично всіх видів сполучення), право на свободу та особисту недоторканість, право на підприємницьку діяльність (обмеження роботи і закриття торгових центрів, підприємств крім критичних), право на працю і заробітну плату (багато людей вимушені піти в відпустки за власний рахунок, особливо батьки малолітніх дітей через закриття шкіл і садків). Більше того, «екстреним» законом «про запобігання коронавірусу» від 17 березня

передбачено адміністративну і збільшено кримінальну відповідальність за порушення карантину.

На мою думку єдиний легальний спосіб запровадити значні обмеження цих прав – це введення надзвичайного стану. Цим шляхом йшли практично всі європейські країни, але в Україні його так і не оголосили.

Оголосити надзвичайний стан мав Президент України, після чого Верховна Рада повинна була схвалити його указ та встановити конкретні часові рамки, коли діятимуть обмеження. Тільки в такий спосіб можна було, за потреби, обмежити право на вільне пересування.

Тобто обмеження є конституційними і не порушують цивільні права громадян, коли вони:

1. Законні;
2. Пропорційні;
3. Суспільно необхідні.

Частина 1 статті 64 Конституції передбачає, що права та свободи можуть бути обмежені у випадках, передбачених нею. Відповідно до статті 33 Конституції, свобода пересування може бути обмежена законом [1].

Потрібно було запровадити пропорційний рівень відповідальності за різні види порушень карантину. Тобто, що серйозніше порушення вчиняє особа, то серйозніше покарання вона має нести.

Лише після восьми місяців від початку карантину парламент спромігся запровадити окрему відповідальність за перебування в громадських місцях, зокрема й транспорті, без захисної маски. Штраф за таке порушення встановили на рівні інших подібних порушень – від 170 до 255 гривень [2].

Таке рішення правильне, хоча надто запізнile. Водночас залишилось широке поняття «порушення правил карантину», що й далі дозволить накладати захмарні штрафи.

Хай там як, рано чи пізно епідемія закінчиться, і карантинні обмеження мають бути зняті, оскільки буде досягнута мета їх запровадження. Невідомо, наскільки ефективною буде боротьба уряду з коронавірусом, але після нормалізації епідемічної ситуації суспільство повинне повернути собі всі права, що були тимчасово обмежені. Якщо влада вирішить, що обмеження мусять залишатися під іншим приводом, це означатиме, на жаль, чіткий відхід від демократичних засад управління та вимог Конвенції про захист прав людини.

Тому основний пункт – це тимчасовість та цілеспрямованість заборон, які самі собою можуть бути і досить суворими, але не безстроковими. Неприпустимим є підхід як в Угорщині, де прем'єр-міністр Віктор Орбан домігся нових широких повноважень під час надзвичайного стану. Ці

повноваження, хоч і зумовлені боротьбою з пандемією коронавірусу, явно виходять за межі ролі виконавчої влади. Зараз Орбан може, не озираючись на парламент, керувати країною, як йому заманеться. І, що найважливіше, таке право йому надане без будь-якого обмеження в часі.

Останніми днями українські ЗМІ пишуть про план послаблення карантинних заходів. Це вселяє надію на те, що українська влада розуміє: права є постійними, а обмеження прав – тимчасовими. Звичайно, наше життя після карантину зміниться. Доведеться відновлювати втрачене в економіці. Але економіка не зможе вийти на докризовий рівень, якщо права громадян не будуть такими ж, як до коронавірусу. Сподіваюсь, влада це розуміє.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Кодекс України про адміністративні правопорушення, (зі змінами № 1367-IX від 30.03.2021) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10#Text>;
3. Постанова Кабінету Міністрів України №211 від 11.03.2020 року «Про запобігання поширенню на території України коронавірусу COVID-19».

Сторчак Вікторія Павлівна,

*студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»*

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.*

КАРАНТИН ТА ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКІВ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ

Цивільний кодекс України 2003 року встановлює у ст. 256, що позовна давність – це строк, у межах якого особа може звернутись до суду з вимогою про захист свого цивільного права та інтересу.

Верховна Рада України прийняла Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням корона вірусної хвороби (COVID-2019)» від 30 березня 2020 року, яким планувалося поліпшення правових відносин у більшості сфер життя. Цим Законом № 3275 було розширено не тільки процесуальні строки, а й подовжено інші юридичні строки, зокрема, спеціальна та загальна позовна давність.

У Законі № 3275 зазначено, що строки продовжуються на строк дії карантину. Прийменник «на» дозволяє нам вважати, що строки продовжено на таку кількість днів, яка дорівнює всьому строку дії карантину. Тобто, якщо раніше особа за загальним правилом могла звернутися за захистом своїх прав та інтересів до адміністративного суду протягом шести місяців від дня, коли вона дізналася про таке порушення, то тепер такий строк продовжується на період карантину.

Отже, тривалість тих строків, які повинні були спливити під час карантину, визначатиметься за формулою: «Базовий строк + строк дії карантину», де «базовий строк» – це строк до запровадження змін (наприклад, 3 роки щодо загальної позовної давності).

На строк дії карантину, законодавець вирішив продовжити:

- трирічний строк позовної давності;
- спеціальну позовну давність, визначену ст. 258 Цивільного кодексу України;
- строк позовної давності у спорах про переведення прав та обов'язків покупця у разі продажу частки у праві спільної часткової власності з порушенням переважного права купівлі (ст. 362 Цивільного кодексу України);
- строки, передбачені ст. 559 Цивільного кодексу України, щодо припинення поруки;
- строк позовної давності в один рік, що застосовується до вимог у зв'язку з недоліками проданого товару;
- строк позовної давності, що застосовується до вимог про розірвання договору дарування;
- строк позовної давності, що застосовується до вимог, які випливають із договору найму;
- строк позовної давності в один рік щодо оскарження до суду дії виконавця заповіту, якщо вони не відповідають цьому Кодексу, іншим законам, порушують інтереси спадкоємців;
- під час дії карантину, строки, позовної давності до вимог про поділ майна, що є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя, строки звернення до суду з вимогою про визнання батьківства та строки звернення до суду з вимогою про визнання материнства також продовжуються на строк дії такого карантину;
- у кодексі законів про працю України строки звернення до районного, районного у місті, міського чи міськрайонного суду за вирішенням трудових спорів також продовжуються на строк дії карантину.

Умови сучасного життя потребують негайних змін діючого законодавства України. Наша країна як соціальна правова держава швидко реагує на потреби суспільства, приймаючи відповідні зміни до законодавства. Так було прийнято Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням корона вірусної хвороби (COVID-2019)», який приніс позитивні зміни щодо продовження строків позовної давності і це є поважною причиною для звернення до суду після закінчення дії карантину.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Богдан Шабаровський (2020 р.). Карантин та продовження позовної давності, строків припинення поруки, нарахування неустойки. URL <https://vkr.ua/publication/karantin--prodovzhennya-pozovnoyi-davnosti-stroki-pripinennya-poruki-narakhuvannya-neustoyki>
2. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» від 30.03.2020 р. Відомості Верховної Ради України. № 18, ст.123. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20#Text>
3. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356. URL <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

Ткачук Анастасія Віталіївна,

студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Гончаренко В.О.

КРЕДИТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УМОВАХ COVID-19

Період пандемії суттєво вплинув на правове регулювання кредитних відносин, адже вперше в історії коронакриза стала випробуванням як для економіки України в цілому, так і для кредитного сектору, зокрема. Незважаючи на структурні зміни у роботі банківських установ, держава сприяє відновленню економічного зростання в майбутньому, надаючи фізичним та юридичним особам кредити. Крім того, правове регулювання кредитних відносин здійснюється під призвою реструктуризації кредитів позичальникам, які зазнали фінансової кризи через пов'язані з пандемією обмеження, а також заборонаю підвищення процентної ставки за кредитним договором на період карантину в Україні. З урахуванням цього, дослідження кредитних правовідносин в умовах Covid-19 є особливо актуальним науковим напрямком.

Так, відповідно до ст. 1056-1 Цивільного кодексу України (далі – ЦК) процентна ставка у кредитних договорах може бути як фіксованою, так і змінюваною. Тип процентної ставки визначається кредитним договором. Розмір процентів, тип процентної ставки (фіксована або змінювана) та порядок їх сплати за кредитним договором визначаються в договорі залежно від кредитного ризику, наданого забезпечення, попиту і пропозицій, які склалися на кредитному ринку, строку користування кредитом, розміру облікової ставки та інших факторів на дату укладення договору [1].

Крім цього, відповідно до ч.4 ст. 55 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банкам забороняється в односторонньому порядку змінювати умови укладених з клієнтами договорів, зокрема, збільшувати розмір процентної ставки за кредитними договорами або зменшувати її розмір за договорами банківського вкладу (крім вкладу на вимогу), за винятком випадків, встановлених законом [2].

Важливо, у зв'язку з цим підкреслити, що 30.03.2020 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19)» № 540-IX (далі – Закон № 540-IX), який спрямований у тому числі, і на особливості регулювання кредитних відносин. Зокрема, Закон № 540-IX доповнює Закон України «Про банки і банківську діяльність» пунктом 9 такого змісту: "У період здійснення в Україні заходів щодо запобігання виникненню, поширенню і розповсюдженню епідемій, пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19) забороняється підвищення процентної ставки за кредитним договором» [3].

На мою думку, редакція цієї норми потребує уточнення, адже формулювання "У період здійснення в Україні заходів щодо запобігання ..." є досить широким, серед таких заходів можуть бути як організаційні, так і протиепідемічні, профілактичні, попереджувальні тощо. Власне, повний перелік таких заходів міститься у Постанові Кабінету Міністрів України "Про заходи протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) та захисту всіх систем життєдіяльності країни від негативних наслідків пандемії та нових біологічних загроз" [4]. Відтак, на мою думку, у п. 9 Закону України «Про банки і банківську діяльність» мова повинна йти про "*період карантину*", а не про "*заходи запобігання*", адже окремі заходи будуть застосовуватися (повністю або частково) як в період карантину, так і після його закінчення. З урахуванням цього, така редакція норми п. 9 Закону України «Про банки і банківську діяльність» може призвести до виникнення спорів між учасниками

кредитних правовідносин щодо зміни процентних ставок, що не може бути допустимим.

Враховуючи вищевикладене, пропоную п. 9 Закону України «Про банки і банківську діяльність» сформулювати у такій редакції: "На період введення на території України карантину щодо запобігання виникненню, поширенню і розповсюдженню епідемій, пандемій коронавірусної хвороби (COVID-19) забороняється підвищення процентної ставки за кредитним договором». Саме така редакція п.9 Закону України «Про банки і банківську діяльність», на мою думку, по-перше, унеможлиблює його двозначне трактування та по-друге, не допускає зловживання кредитними правами та обов'язками суб'єктів кредитних правовідносин.

Таким чином, в умовах всесвітньої пандемії коронавірусної хвороби (COVID-19) особливо важливого значення набуває належне правове регулювання кредитних відносин, зокрема, встановлення імперативних норм, які спрямовані на заборону підвищення процентної ставки за кредитним договором на період карантину в Україні.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 р. №435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Про банки та банківську діяльність: Закон України від від 07.12.2000 р. №2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на забезпечення додаткових соціальних та економічних гарантій у зв'язку з поширенням коронавірусної хвороби (COVID-19): Закон України від 30.03.2020р. № 540-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/540-20?find=1&text=%D0%B1%D0%B0%D0%BD%D0%BA#Text>
4. Про заходи протидії поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) та захисту всіх систем життєдіяльності країни від негативних наслідків пандемії та нових біологічних загроз: Постанова Верховної Ради України 20.10.2020р. № 937-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/937-20#Text>

Тимошишин Інна Любомирівна,
студентка 2-го курсу факультету прокуратури та слідства
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного права
Калітенко О. М.

ВІДГОЛОСКИ РИМСЬКОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

У зв'язку з змінами, які відбувалися в державному та суспільному житті України виникла потреба створення власної нормативної бази. Використовуючи історичний досвід, під час нормотворчості законодавець інтегрував окремі положення римського права. Підґрунтям нової нормотворчості стали *jus naturale* (природне право) та *jus gentium* («право народів», або ж точніше, – «право родів»). Проте, на відміну від історичного досвіду, рецепція була лише часткова. Оскільки, у сучасному Цивільному кодексі України (а його перших редакціях) було визнано право приватної власності та розширені кола речових прав та прав учасників договірних відносин, їхньої приватної ініціативи, вільного розсуду під час укладання договорів та багато інших нововведень [1, с. 95].

«Право народів» знайшло своє відображення більше в сучасному міжнародному праві (хоча, є окремі положення, які стосуються цивільних правовідносин громадян України з іноземцями або цивільної правосуб'єктності іноземців), а ось природне право стало фундаментом цивільного. З цього випливає основна схожість римського права з цивільним правом сучасності, так як в основу правової бази (як і римського права, так і сучасного) були покладені основні права та свободи осіб, які виникали у них з народження, а не встановлювались державою, держава лише забезпечувала їх захист.

Важливе місце в інтеграції римського права в сучасність зайняло *jus praetorium* (преторське право), яке фактично сформувало приватне права, втому числі і цивільне [2, с. 5]. Саме на основі положень преторського права були сформовані основні правові доктрини, засади та ідеї цивільного законодавства. Внаслідок даної інтеграції було сформоване приватне право, хоча, в ті часи мова йшла лише про правовий статус вільної людини.

Якщо говорити про реальні приклади то найяскравіше, на мою думку, рецепція римського права вбачається в договірних відносинах. Наприклад, до істотних елементів договору римські джерела відносили: згоду сторін, предмет договору та правову основу. Ці елементи спостерігаються і зараз в переліку істотних умов договорів.

Якщо види договорів за моментом їх прийняття то ми перейняли два основні, такі як реальний та консенсуальний. Також класифікацію за кількістю сторін було запозичено із римського права, оскільки як тоді, так і зараз їх можна поділити на односторонні, двосторонні та багатосторонні.

Вчені говорять, що новий Цивільний кодекс став найповнішим виявом захисту прав осіб та охопив правове регулювання всіх майнових ринкових відносин, у тому числі пов'язаних з підприємництвом [2, с. 95].

Слід сказати, що інтеграція римського права в сучасне законодавство допомогла створити доволі сильну нормативну базу, яка регулює суспільні відносини.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Харитонов Є. О. Приватне право у стародавньому римі як прототип сучасного інтегративного права. URL: http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/9165/ilovepdf_com-4-6.pdf?sequence=1&isAllowed=y
2. Бойко І.Й. Вплив римського приватного права на розвиток правового регулювання цивільних відносин в Україні. Науковий вісник № 2. 2013. URL: https://www.lvduvs.edu.ua/documents_pdf/visnyky/nvsy/02_2013/13bijvvu.pdf

Фаїзова Ольга Олегівна,

студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Гончаренко В.О.

ПРАВО НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТА ЙОГО ТАЄМНИЦЮ: ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО РОЗМЕЖУВАННЯ

Право на невтручання в особисте життя є одним з фундаментальних прав людини, яке обумовлюється самим її буттям. Однак деякі розбіжності щодо визначення цього поняття у національному законодавстві та відсутність розкриття їх змісту повною мірою можуть призводити до різного тлумачення одних і тих самих явищ і, як результат, мати різний зміст прав громадян або навіть їх обмежувати. Саме через це одним з головних напрямів розвитку українського законодавства, в тому числі і цивільного, є регулювання, охорона та захист права на особисте життя та його таємницю.

Проблема цивільно-правової охорони особистого життя не є новою для юридичної науки, однак незважаючи на значну кількість наукових досліджень,

актуальним залишається питання співвідношення права на недоторканість особистого, сімейного і приватного життя людини.

Окрім конституційного визначення, Цивільний Кодекс також надає визначення та регулює право на недоторканість особистого і сімейного життя, називаючи його одним з особистих немайнових прав кожної особи, що належить їй по факту народження, безстроково та є невідчужуваним. Такий обов'язок щодо забезпечення цього права державою офіційно проголошено у основних міжнародних документах, таких як Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 р., Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 грудня 1966 р. та Конвенції про права дитини від 20 листопада 1989 р.

У науковій літературі терміни «особисте життя» та «сімейне життя» людини мають здебільшого різне трактування. Як пояснює науковець О. Сосніна [1, ст. 66], існування самостійних носіїв права на таємницю, якими є людина та сім'я як група осіб, об'єднана родинними зв'язками, а також наявність самостійних сфер приватного життя (особистого та сімейного життя) вказує на те, що поділ таємниць приватного характеру (життя) на особисту та сімейну є цілком правильним.

Деякі науковці також об'єднують ці поняття, називаючи їх єдиним визначенням «приватне життя». Так, О.О. Андрієвська [2, с. 2] зазначає, що приватне життя – це духовна і фізична сфери життя людини, які дозволяють їй задовольняти певні специфічні інтереси (у самовираженні, самовизначенні, самотності, налагодженні сімейних стосунків тощо), які визначаються індивідуальними особливостями людини та автономією її існування. Схожу думку також висловлює О.О. Кулініч [3, с. 94], яка визначає таємницю приватного життя як охоронювані законом конфіденційні відомості, що становлять особисту та (або) сімейну таємницю особи, незаконне збирання або поширення яких заподіює шкоду правам і законним інтересам цієї особи і надає їй право на захист відповідно до норм чинного законодавства.

Західний світ, на досвід якого завжди орієнтується сучасна Україна та який традиційно підтримує ідею гласності у сфері державного та суспільного життя, вже давно відстоює право на закритість приватного життя як особливої сфери, межі оприлюднення якої мають регламентуватися самою людиною. Ця ж тенденція прослідковується і у нашому сучасному законодавстві. Зокрема, Кримінальний кодекс України вводить кримінально-правову заборону порушення недоторканості приватного життя, та передбачає кримінальну відповідальність за незаконне збирання, зберігання, використання, поширення, знищення або зміну конфіденційної інформації про особу. До того ж, невтручання саме у приватне життя, а не особисте, чи особисте і сімейне,

проголошує однією із загальних засад кримінального провадження і Кримінально-процесуальний кодекс України.

Цей же шлях обрав і Конституційний Суд України, який у своєму Рішенні №2-рп/2012 від 20 січня 2012 р. за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частини першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України, даючи офіційне тлумачення частини першої, другої статті 32 Конституції України і визнаючи досліджуване благо як засадничу цінність, необхідну для повного розкриття людини в демократичному суспільстві, називає його «правом на приватне та сімейне життя» [4, абз. 4 п. 3.1 мотивувальної частини рішення].

Подібний підхід до того, що поняття «особисте життя» та «приватне життя» різняться лише за термінологією, а «сімейне життя» варто розглядати як окремий різновид поряд із приватним (особистим) життям, застосовується і в наукових джерелах. Так, В.О. Серьогін вважає [5, с. 95], що право на недоторканність житла та право на недоторканність кореспонденції, можна розглядати як дотичні до права на недоторканність приватного життя елементи, і як самостійні суміжні права.

Отже, право на недоторканність особистого життя людини має комплексний характер, адже отримує вираз у нормах різних галузей права. У зв'язку з цим наявність розмаїття термінів і понять не сприяє чіткому тлумаченню правових норм, а це може призводити до звуження обсягу захисту прав людини у практичній площині та потребує розв'язання на законодавчому рівні. У Цивільному кодексі України варто було б окреслити сукупність відносин, у межах яких людина визначає свою поведінку без втручання сторонніх осіб.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Сосніна О. Поняття предмета злочину, передбаченого ст. 182 Кримінального кодексу України. *Национальный юридический журнал: теория и практика*. 2015. 5/2 (15). С. 64-68.
2. Андрієвська О.О. Охорона та захист прав на приватне життя особи. *Часопис Академії адвокатури України*. 2012. №1 (14). С. 1-6.
3. Кулініч О.О. Таємниця приватного життя як виду інформації з обмеженим доступом. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 31. С. 92-97.
4. Рішення Конституційного Суду України у справі №1-9/2012 за конституційним поданням Жашківської районної ради Черкаської області щодо офіційного тлумачення положень частин першої, другої статті 32, частин другої, третьої статті 34 Конституції України від 20 січня 2012 р. №2-РП/2012. Офіційний вісник України. 2012. №9. стор. 106. ст. 332.

5. Серьогін В. Зміст і обсяг права на недоторканність приватного життя (прайвесі). *Вісник Академії наук України*. 2010. №4. с. 88-97.

Шенькарук Поліна Олександрівна,
студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету,
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.

ОРЕНДНІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19

Вплив гострої респіраторної хвороби COVID-19 відчувається у всьому світі.

Крім того, що коронавірус викликав великі людські трагедії, але його вплив має також серйозні наслідки для орендних відносин – як для орендарів, які втратили можливість сплачувати оренду, так і для орендодавців, які зацікавлені в одержанні плати за майно.

Орендні відносини регулюються Цивільним Кодексом України та Господарським Кодексом України. В статті 762 ЦК України сказано, що орендар майна має обов'язок перед орендодавцем, що полягає у сплаті певної грошової суми або у натуральній формі за користуванням майном [2].

У час розповсюдження коронавірусної інфекції COVID-19 були введені карантинні обмеження [4], які спричинили втрату прибутку для осіб що орендують майно, в зв'язку з чим, ці особи не мають змоги сплачувати орендні внески.

За цих підстав Верховна Рада України прийняла Закон України № 540-IX від 30.03.2020, в якому передбачалося введення пункт 14 «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного Кодексу України [3]. Згідно цих змін особа за користуванням орендованим майном може бути звільнена від сплати відповідно до частини шостої статті 762 цього Кодексу.

Однак питання звільняти особу від сплати оренди за користування майном чи ні фактично залишається за орендодавцем.

Протягом карантинного періоду до пункту 14 «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України вносились двічі зміни Законами України № 553-IX від 13.04.2020 та № 692-IX від 16.06.2020.

І на сьогодні, згідно з пунктом 14 «Прикінцевих та перехідних положень» ЦК України вказано, що особа, яка займається підприємницькою діяльністю з

використанням орендованого майна має право вимагати зменшення орендної плати під час ведення карантину.

Однак дана норма не поширюється на суб'єктів господарювання, які протягом карантинного періоду повністю виконували діяльність з використанням цього майна у своїй господарській діяльності, а також на договори оренди майна, що знаходиться у власності територіальної громади.

Крім того, Кабінет Міністрів України прийняв постанову від 15 липня 2020 року №611, де перелічуються орендарі, які звільняються від орендної, а також перелік орендарів, яким орендна плата повинна обчислюватися у розмірі 50 та 25 відсотків від нарахованої орендної плати [5].

Також Законом України від 17.03.2020 №530-IX, були внесені зміни до частини другої статті 14¹ Закону України «Про торгово-промислові палати в Україні», в якій сказано, що карантин може бути форс-мажорною обставиною, що може слугувати для звільнення від орендної плати.

Отже, роблячи висновок із всього вище зазначеного, хочу зауважити на тому, що пандемія спричинила наслідки на значну кількість сфер людського існування і тому ведення карантину є обставиною що може слугувати для наймача правом вимагати зменшення орендної плати або для деяких осіб і зовсім звільняти від сплати за оренду майна.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*. 1996. № 30
2. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV. *Офіційний вісник України*. 2003. № 11. Ст. 762.
3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України, спрямованих на запобігання виникненню і поширенню коронавірусної хвороби (COVID-19) : Закон України від 17 березня 2020 р. № 530-IX. *Відомості Верховної Ради України*.
4. Про запобігання поширенню на території України гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2 : *Постанова Кабінету Міністрів України* від 11.03.2020 р. № 211-2020
5. Деякі питання сплати орендної плати за державне майно під час дії карантину. *Постанова Кабінетом Міністрів України* від 15 липня 2020 р. № 611.
6. Про торгово-промислові палати в Україні. *Відомості Верховної Ради України*, 1998, № 13.

Шинкаренко Анна Олексіївна,
*студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету,
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.*

МІСЦЕ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ «NEGOTIORUM GESTIO» В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ

Чільне місце у розвитку національного законодавства займає його адаптація до існуючих національних правових систем. Вона передбачає усунення яскравих відмінностей, що базуються на загальноприйнятих принципах права. Сучасна система цивільного права України має сприяти розумінню та відповідати існуючим нормам права та обов'язково слугувати реалізатором вирішення усіх проблем, які виникають на практиці.

Важливу роль отримує цивільно-правовий інститут «negotiorum gestio», який означає вчинення дій в інтересах іншої особи без доручення. Норми права цієї категорії розміщені у Підрозділі 2 «Недоговірні зобов'язання» Розділу III Цивільного кодексу України (далі – ЦК).

Стаття 241 ЦК передбачила можливість настання правових наслідків за вчинення правочинів з перевищенням повноважень. Тут йдеться про ситуацію, коли особа вчиняє правочин від імені іншої особи і при цьому перевищує, покладені на себе повноваження або вони є лише уявними. Проте, існує можливість чинити юридичні правочини в інтересах іншої особи без покладення на неї якихось повноважень, а також фактичні дії. Для регулювання такого виду правовідносин існує Глава 79 ЦК України «Вчинення дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення». Вона містить три статті, а саме 1158-1160.

Призначенням цього правового інституту є врегулювання відносин, котрі виникають, коли одна особа здійснює захист інтересів іншої без спеціальних доручень. Прикладом виникнення таких правовідносин виступає ситуація, коли за відсутності власника, без необхідного догляду залишається якесь майно і сторонні особи із своїх дружніх, товариських, сусідських чи інших намірів здійснюють догляд за цим майном, витрачають свої кошти на його утримання та належне функціонування [1, с. 9].

Стаття 1158 ЦК України передбачає лише «майнові інтереси». Таким чином правочини в немайнових інтересах диспозиція статті не охоплює і через це Глава 79 не може регулювати цей вид правовідносин.

Актуальність існування такого інституту в Україні надзвичайно важлива, наприклад через встановлення особливого статусу Донбаса, тому що частина населення була змушена залишити місце свого проживання. Як можна побачити, ЦК України відносить дії в інтересах іншої особи до недоговірних зобов'язань. Але у більшості ситуацій між особами виникають відносини, які нагадують довірителя та повіреного.

Найширше такий вид правовідносин розкривають позиції римських юристів, котрі називають виниклі зобов'язання у цьому підпорядкуванні квазі-контрактами. Дигести Юстиніана в Титулі «Про ведення справ» зазначають, що за обставин, коли хтось здійснював ведення справ особи, котра відсутня, навіть якщо останній не був про це повідомлений, і при цьому потерпів втрат на користь справи або під впливом обставин прийняв на себе інші зобов'язання, пов'язані з відсутньою стороною відносин, то він здобуває право на позов.

При вчиненні дій в майнових інтересах іншої особи без її доручення можуть виникнути декілька видів правовідносин:

- квазі-деліктні – по відшкодуванню витрат, які понесла особа в інтересах іншої для недоведення до негативних наслідків або зменшення їх розміру;

- квазі-контрактні – по вчиненню фізичних або юридичних дій в інтересах іншої особи без її доручення [2, с. 180].

В кінцевому результаті наслідки дозволу на вчинення таких дій та наслідки укладення договору доручення є тотожними. Тому що чинити дії в інтересах іншої особи, нести втрати у цьому процесі і не бути впевненим у їх відшкодуванні нікому не потрібно і тому у цьому немає сенсу. Виникнення якихось обставин, а виходячи з них і правових наслідків може бути лише тоді, коли вчинювані дії цілком відповідають умовам, передбаченим законодавством (наприклад, відсутність договірних відносин та особистого інтересу).

Вчиняючи дії в інтересах іншої особи без доручення, особа цілком впевнена, що вони будуть схвалені у майбутньому. Через це такий правовий інститут за своєю правовою природою відмінний від інших недоговірних зобов'язань таких як, наприклад, заподіяння шкоди або рятування майна. Адже не дивлячись на відсутність правових зв'язків між учасниками у момент вчинення дій в інтересах іншої особи, вони передбачаються у вигляді договірних правовідносин, як наслідок здійснених цих дій [3, с. 240].

Тому, лаконічною є структура Загального Австрійського цивільного кодексу, яка між підрозділами про договір займу та договір міни, містить підрозділ «Про доручення та інші види ведення справ». Так само і цивільне законодавство Німеччини містить розділ 13 «Ведення справ без доручення»

після розділу 12 «Доручення і договори про ведення справ» та перед розділом 14 «Договір зберігання».

Отже, врахувавши сучасний стан в українському законодавстві та масштаб розповсюдження цього виду правовідносин, в результаті яких виникають наслідки аналогічні тим, котрі настають при договорі дорученні, досліджуваний цивільно-правовий інститут слід було б розмістити одразу після Глави 68 «Доручення», як окрему Главу 68-1 «Вчинення дій в інтересах іншої особи без її доручення». Як уже зазначалося, такий варіант притаманний цивільним кодексом Німеччини, Австрії, Франції та інших держав, які відносяться до Європейського союзу. Така зміна може послугувати додатковою гарантією захисту майнових прав та інтересів обох сторін правовідносин, які виникли, а також адаптує національне законодавство до європейського зразку.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Зубар В. М. (2001) Зобов'язання, що виникають з ведення чужих справ без доручення. ... автореф. дис. канд. юрид. наук. Національний університет «Одеська юридична академія», Одеса. С. 9.
2. Борисова В. І. (2008) Основи римського приватного права. Академ. курс: підр. Харків. С. 180.
3. Отрадна О. О. (2009). Недоговірні зобов'язання у цивільному праві України. Академ. курс: підр. Київ. С. 240.

Якименко Діана Вікторівна,
студентка 2 курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»
Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права
Гончаренко В.О.

ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ЯК ЕЛЕКТРОННОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19

Хотілося б зазначити, що останні десятиліття відбувається стрімкий розвиток інформаційних технологій і вже кожен з нас відчуває на собі вплив цього процесу. Активно впроваджуються інноваційні новинки в усі сфери нашого життя. Також, варто відзначити, що з початком введення карантину 12 квітня 2020 року на території України, через поширення коронавірусної інфекції, роль і значення цих технологій значно підвищилися. Це зумовлено тим, що ряд обмежень, передбачених карантинном, включав в себе і самоізоляцію осіб, таким чином створюючи нагальну потребу у дистанційному навчанні, дистанційній роботі, дистанційному введені судочинства, вчиненні правочинів, отриманні адміністративних послуг, прийнятті участі у судових засіданнях і т.д.

Значну увагу саме в цьому аспекті варто приділити тому, що дуже важливим є ідентифікація особи. В умовах пандемії особливої актуалізації набуває саме застосування електронного підпису, як найбільш надійний засіб ідентифікації. Будь-яка юридична дія, вчинена в електронній площині, повинна бути ідентифікована. Під цим процесом розуміється процедура використання ідентифікаційних даних особи з документів, створених на фізичних носіях та / або електронних даних, в результаті чого забезпечується однозначна ідентифікація фізичної, юридичної особи або представник, де ідентифікаційні дані особи – це унікальний набір даних, що дозволяє однозначно ідентифікувати фізичну особу, юридичну особу або представника юридичної особи.

У статті 1 ЗУ «Про електронні довірчі послуги» зазначається, що електронний підпис – це електронні дані, які додаються підписувачем до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються ним як підпис [1, ст. 1]. Також стаття 15 цього ж Закону має вказівку на те, що схема електронної ідентифікації повинна встановлювати високий, середній або низький рівні довіри до засобів електронної ідентифікації, що використовуються в них [1, ст. 15]. Кожному з зазначених рівнів відповідають: кваліфікований, удосконалений та (просто) електронний підписи (КЕП, УЕП та

ЕП відповідно). До електронної площини було введено електронний підпис, паспорт громадянина України у формі карти з безконтактним електронним носієм, а також нормативно визначений регулятором – Національним банком України – Bank ID. Законом України «Про електронну комерцію» також було введено «підпис одноразовим ідентифікатором» та «аналог власноручного підпису». Крім цього діє Mobile ID, який можна замовити у операторів мобільного зв'язку (як приклад – Київстар, Lifecell), Smart-ID.КЕП досить активно використовують у своїй професійній діяльності державні службовці, правоохоронні органи, органи місцевого самоврядування, а також, згідно законів України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень», «Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань», державні реєстратори речових прав на нерухоме майно та державні реєстратори юридичних осіб, фізичних осіб-підприємців, нотаріуси, адвокати, працівники судів тощо.

Електронна взаємодія, ідентифікація, авторизація зможуть здійснюватися зручніше та без додаткових витрат. Громадяни та бізнес можуть отримати у надавачів електронних довірчих послуг КЕП чи УЕП [2; с. 232]. Внаслідок введення карантину та зростання попиту на онлайн-послуги, доступ до яких передбачає обов'язкову ідентифікацію особи, досить уніфікованим і найбільш централізованим державним сервісом є Єдиний державний веб-портал електронних послуг «Портал Дія», положення щодо якого затверджене постановою КМУ в грудні 2019 р. Єдиний державний веб-портал електронних послуг з 1 січня 2020 р. виконує також функції Єдиного державного порталу адміністративних послуг.

«Портал Дія» необхідний задля реалізації права особи на доступ до електронних послуг та інформації про адміністративні та інші державні послуги, звернення до органів виконавчої влади, інших державних органів, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, отримання інформації від національних електронних інформаційних ресурсів, необхідної для надання послуг, а також для оцінки якості послуг. Відповідно до своїх завдань, «Портал Дія» проводить електронну ідентифікацію та автентифікацію користувачів, включаючи використання інтегрованої системи електронної ідентифікації, кваліфікованих електронних підписів та печаток, а також інших засобів ідентифікації, що дозволяють ідентифікувати особу. Крім того, «Портал Дія» надає можливість подавати скарги на результати послуг, розгляд апеляцій та адміністративних справ, надання офіційного електронного листа під час апеляційних процедур, а також можливість створення веб-

порталу, цифрових зображень документів, які можуть бути представлені (надані) людиною на смартфоні через зазначений мобільний додаток [3, с. 19].

Отже, зараз дуже важливого значення набуває електронний підпис як надійний спосіб електронної ідентифікації. Це розкривається зокрема через діяльність судової системи, використання електронного підпису в судовому процесі, використання паспорту громадянина України у формі карти з безконтактним електронним носієм, а також нормативно визначений регулятором – Національним банком України – Bank ID. В умовах пандемії, коли нагально постає проблема мінімізації скупчень людей, переведення усіх сфер в дистанційний режим, дуже важливим є застосування електронного підпису, адже саме він дає змогу ідентифікувати особу у правових відносинах, не порушивши карантинних обмежень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Закон України «Про електронні довірчі послуги». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2017. № 45. Ст. 400.
2. Кольбашенко Д. А. Електронний цифровий підпис. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*. 2014. № 2 (285). С. 229-237.
3. Давидова І. В. До питання про підвищення ролі електронного підпису в умовах карантину. *Епідемії в Європі і право: від Риму до COVID-19* : мат. Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Одеса, 12 червня 2020 р.). За заг. ред. Є. О. Харитонова. Одеса : Фенікс, 2020. С. 17-21.

Яковець Аліса Василівна,

студентка 2-го курсу судово - адміністративного факультету

Національного університету «Одеська юридична академія»

Науковий керівник: к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільного права

Гончаренко В.О.

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ І В СУЧАСНОСТІ

Свобода договору є тією основоположною та вихідною засадою цивільного права, що водночас є одним із фундаментом правильної діяльності і функціонування демократичного суспільства.

Так, можливість на власний розсуд узгоджувати в договорі питання, які на думку сторін, є істотними є реалізацією вільного волевиявлення та поняття «волі» загалом. Даний принцип відомий ще з часів римського права, коли законодавче закріплення не встигало за розвитком відносин і виникли безіменні контракти, які за формою були відмінні від усталених.

Принцип свободи договору в контексті сучасного цивільного законодавства України передбачає «волю» сторін в самій можливості укладення договору, виборі контрагента, а також самотійному визначенні умов договору з беззаперечним врахуванням вимог, які визначаються Цивільним кодексом України, іншими актами цивільного законодавства. Варто зазначити, що значимими факторами, які необхідно враховувати при укладенні договору є звичаї ділового обороту, вимога щодо принципів розумності та справедливості [1].

Проте, законодавче тлумачення свободи договору є досить неповним, а тому варто звернути увагу на науковий підхід до трактування і розкриття складових принципу свободи договору.

Так, Луць А. В., визначив, що свобода договору, окрім правомочностей у виборі контрагента та визначенні змістовних умов договору, передбачає також:

- вільне волевиявлення особи щодо можливості вступу в договірні правовідносини;
- свободу у виборі контрагентами форми договору;
- право сторін та укладення договорів, що не передбачені законодавством і в той же час не суперечать йому.
- право сторін за взаємною згодою на зміну, розірвання або пролонгування дії договору, що був між ними укладений;
- право сторін, що стосується визначення способів забезпечення договірних зобов'язань (наприклад, неустойка, порука, гарантія, завдаток, застава, притримання ітд.);
- право у виборі обсягу відповідальності за порушення договірних зобов'язань тощо [2].

Вищезазначені складові свободи договору віднаходять своє закріплення в інших положеннях цивільного законодавства, проте в загальному розумінні розкривають зміст договірної свободи в цивільних правовідносинах.

Поняття безіменного договору відоме сучасним правникам ще з часів існування римського приватного права. Враховуючи той факт, що вітчизняне цивільне законодавство переважним чином є таким, що запозичене ще з Стародавнього Риму, досить цікаво дослідити правову природу такого виду договорів.

Інститу *contractus innominati* (безіменних договорів) бере свої витoki з діяльності юриста Лабейона. Остаточо вони склались в законодавстві Юстиніана. Під безіменними контрактами розуміли такі договори про взаємну передачу майна, які брались під захист цивільним правом тоді, коли категорії контрактів вже склались у вигляді визначеного переліку, але поряд з тим обіг,

що розвивається, не задовольняється цим замкнутим колом договорів і потребує допуску нових видів договорів [3].

ЦК України в п. 1 ст. 6 передбачено право сторін на укладення договору, який не передбачений актами цивільного законодавства, проте відповідає загальним засадам цивільного законодавства. З наведеної норми випливає, що нормативною базою для таких договорів завжди слугують загальні засади цивільного законодавства [1].

В той же час, свобода договору не є поняттям, що не має обмежень. Так, при реалізації даного принципу необхідно враховувати принципи справедливості та розумності. Особливо необхідність у застосуванні цих принципів прослідковується у договірних відносинах, де однією зі сторін є неповнолітня або малолітня дитина.

Як приклад можна навести порядок укладення договорів, які своїми наслідками зачіпають інтереси дітей. Наприклад, договір купівлі-продажу нерухомого майна, де проживають діти. Відповідно до ч. 6 ст. 203, ч. 1 ст. 215 ЦК України правочин, що вчинений батьками (усиновлювачами) і суперечить правам та інтересам їхніх малолітніх, неповнолітніх чи непрацездатних дітей, може бути визнаний судом недійсним. Такий правочин є оскаржуваним [1]. За таких обставин вчинення батьками малолітньої/неповнолітньої дитини певного правочину за відсутності попереднього дозволу органу опіки та піклування порушує установлену ст. 177 СК України заборону.

Відповідно до ст. 12 Закону України «Про основи соціального захисту бездомних громадян та безпритульних дітей», а також ст. 17, 18 Закону України «Про охорону дитинства», ст. 177 СК України дбати про збереження та використання майна дитини в її інтересах - обов'язок батьків. З метою гарантування декларованого державою пріоритету інтересів дитини закон передбачає додаткові засоби контролю з боку держави за належним виконанням батьками своїх обов'язків, установлюючи заборону для батьків малолітньої дитини вчиняти певні правочини щодо її майнових прав без попереднього дозволу органу опіки та піклування. Неприпустиме зменшення або обмеження прав та інтересів дітей під час вчинення будь-яких правочинів щодо жилих приміщень. Для вчинення будь-яких правочинів щодо нерухомого майна, право власності на яке або право користування яким мають діти, необхідний попередній дозвіл органів опіки та піклування, що надається відповідно до закону [4].

Проте, Верховний суд своїм рішенням у справі № 520/15250/15-ц від 20.11.19 визначив, що сам по собі факт відсутності такого дозволу не є безумовним підтвердженням наявності підстав для визнання правочину

недійсним. Правочин може бути визнаний недійсним, якщо його вчинення батьками без попереднього дозволу органу опіки та піклування призвело до порушення права особи, в інтересах якої пред'явлений позов, тобто до звуження обсягу існуючих майнових прав дитини та/або порушення охоронюваних законом інтересів дитини щодо житлового приміщення [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що принцип свободи договору дійшов до нас ще з часів римського приватного права, втілюючись в існуванні безіменних контрактів. У сучасності свобода договору передбачає можливість узгодження умов і форми договору на розсуд сторін в межах закону. Принцип договірної свободи не є безумовним і має обмеження навіть не в контексті протиправності, а в контексті справедливості і розумності.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Цивільний кодекс України. Закон України. Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>
2. Луць А.В. Свобода договору в цивільному праві України. Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук. Київський Національний університет ім. Т.Шевченка. К., 2001. С.11.
3. Римское частное право Под ред. проф. И.Б. Новицкого и проф. И.С. Перетерского. М.: Юристъ, 1999. С. 364.
4. Постанова Верховного суду у справі № 520/15250/15-ц від 20.09.2019. URL <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85934553>

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	1
<i>Харитонов Євген Олегович</i>	5
ВИБІР МІЖ КОДИФІКАЦІЄЮ, РЕКОДИФІКАЦІЄЮ І ОНОВЛЕННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА: ПРОБЛЕМА ЮСТИНІАНА ... І НЕ ТІЛЬКИ	
<i>Харитонova Олена Іванівна</i>	9
«АСТІО» І РЕАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПТУ ПРИВАТНОГО ПРАВА У СТАРОДАВНЬОМУ РИМІ	
<i>Булеца Сибілла Богданівна, Тегза Антоніна Василівна</i>	14
ЗАХИСТ ПРАВ СПОЖИВАЧІВ У СФЕРІ РОЗДРІБНОЇ ІНТЕРНЕТ-ТОРГІВЛІ	
<i>Коструба Анатолій Володимирович</i>	19
КОНКУБІНАТ ЦИВІЛЬНОГО І ГОСПОДАРСЬКОГО В НАЦІОНАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ: ЩОДО СКАСУВАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	
<i>Сафончик Оксана Іванівна</i>	23
ЩОДО ПИТАННЯ ПРОБЛЕМ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ШЛЮБНО- ПРАВОВИХ ДОГОВОРІВ	
<i>Шишка Роман Богданович</i>	27
СТРУКТУРИЗАЦІЯ НОРМ ПРИВАТНОГО ПРАВА: ДОСВІД ТА ДЕТЕРМІНІЗМ	
<i>Адамова Олена Семенівна</i>	30
ДО ПИТАННЯ ПРО СПІВВІДНОШЕННЯ ПОНЯТЬ «ЦИВІЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ» І «ОБОВ'ЯЗОК СТРАХОВИКА ПО ВИПЛАТІ СТРАХОВОГО ВІДШКОДУВАННЯ»	
<i>Адаховська Надія Сергіївна, Кривенко Юлія Василівна</i>	33
ДО ПИТАННЯ ВИКОРИСТАННЯ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОХОРОНІ ЗДОРОВ'Я ТА МЕДИЦИНІ	
<i>Бабич Ірина Григорівна</i>	36
ПРАВО НА ОСОБИСТІ ПАПЕРИ ТА ПРИНЦИП НЕПРИПУСТИМОСТІ СВАВІЛЬНОГО ВТРУЧАННЯ У ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ЛЮДИНИ	
<i>Берназ-Лукавецька Олена Михайлівна</i>	40
ПРОБЛЕМНІ ПИТАННЯ ЩОДО ЗДІЙСНЕННЯ ДИСТАНЦІЙНОГО НАВЧАННЯ	
<i>Гончаренко Влада Олександрівна</i>	42
ДОВІРЧЕ УПРАВЛІННЯ У СПАДКОВОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	
<i>Еннан Руслан Євгенович</i>	44

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ТА «ВІРТУАЛІЗАЦІЯ» СУЧАСНОГО СУСПІЛЬНОГО ЖИТТЯ

Завальнюк Сергій Володимирович 49

КВАЛІФІКОВАНІ ДЕФЕКТИ ЯК ВИД ПРОГАЛИН У ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Матійко Микола Володимирович 51

ОКРЕМІ НАПРЯМКИ ПОСИЛЕННЯ ВИХОВНОЇ ФУНКЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА

Чванкін Сергій Анатолійович..... 54

ВПЛИВ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РЕАЛІЗАЦІЮ ПРИНЦИПУ ГЛАСНОСТІ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ

Гніденко Вікторія Ігорівна, Мезеря Олександр Анатолійович..... 58

ДО ПИТАННЯ РОЛІ РИМСЬКОГО ПРАВА У СТАНОВЛЕННІ ПРАВОВИХ СИСТЕМ СУЧАСНОСТІ

Біцюк Андрій Володимирович..... 60

ДО ПИТАННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ТА ВИЗНАЧЕННЯ КОНФІСКАЦІЇ НЕОБГРУНТОВАНИХ АКТИВІВ

Блохін Максим Юрійович..... 64

ПРАВОВИЙ АНАЛІЗ ОСНОВНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАГАЛЬНОГО ЗАКОНУ ПРО ЗАХИСТ ДАНИХ (LGPD)

Ващак Владислав Анатолійович..... 67

ЗНАЧЕННЯ NFT (НЕВЗАЄМОЗАМІННИХ ТОКЕНІВ) ДЛЯ ЕВОЛЮЦІЇ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ

Колода Григорій Євгенійович 69

ІНСТИТУТ M&A: АНАЛІЗ РИНКУ ТА ЗАКОНОДАВЧЕ РЕГУЛЮВАННЯ

Котенко Олена Миколаївна..... 72

ДО ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА В УКРАЇНІ

Маковецький Андрій Миколайович 76

ЩОДО ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ ОБ'ЄКТІВ ПРАВА КОМУНАЛЬНОЇ ВЛАСНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

Кучерявенко Вікторія Сергіївна..... 74

ОБ'ЄКТИВАЦІЯ ПРЕЗУМПЦІЇ НЕВИНУВАТОСТІ В УМОВАХ РЕКОДИФІКАЦІЇ ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Орзіх Вікторія Марківна 79

ЗАСТОСУВАННЯ АНАЛОГІЇ НОТАРІУСОМ: ПРАКТИЧНИЙ АСПЕКТ

Приленський Ігор Генріхович..... 82

ОСОБЛИВОСТІ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ПЕРЕВЕЗЕННЯ ПОВІТРЯНИМ ТРАНСПОРТОМ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ	
<i>Тарасов Андрій Володимирович</i>	86
РОЗМЕЖУВАННЯ ВИДІВ СУДОЧИНСТВА ПРИ РОЗГЛЯДІ СПОРІВ ЗА УЧАСТЮ ОБ'ЄДНАННЯ СПІВВЛАСНИКІВ БАГАТОКВАРТИРНОГО БУДИНКУ	
<i>Таці Марія Сергіївна</i>	88
КОДИФІКАЦІЯ РИМСЬКОГО ПРАВА У НОРМАХ УКРАЇНСЬКОГО СІМЕЙНОГО ПРАВА ЩОДО ПОРЯДКУ УКЛАДЕННЯ ШЛЮБУ	
<i>Броніч Марія Русланівна</i>	91
ПРЕДСТАВНИЦТВО ЗА РИМСЬКИМ ПРИВАТНИМ ПРАВОМ ТА ЙОГО РЕЦЕПЦІЯ У СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	
<i>Гаврилюк Ольга Сергіївна</i>	93
ГРОШІ ТА МАЙНО ЯК ОБ'ЄКТИ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ	
<i>Колдуба Зоряна Олександрівна</i>	95
ОПІКА ТА ПІКЛУВАННЯ У РИМСЬКОМУ ПРАВІ ТА СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	
<i>Кучерук Юлія Вікторівна, Скалецька Вікторія Вадимівна</i>	97
СТВОРЕННЯ ТОВАРИСТВА З ОБМЕЖЕНОЮ ВІДПОВІДАЛЬНІСТЮ НА ОСНОВІ МОДЕЛЬНОГО СТАТУТУ	
<i>Подрез Олександр, Мезеря Олександр Анатолійович</i>	100
ІНСТИТУТ ПРЕДСТАВНИЦТВА ЗА РИМСЬКИМ ПРАВОМ ТА ЦИВІЛЬНИМ ПРАВОМ УКРАЇНИ	
<i>Пустовойт Каріна Вадимівна</i> ,	104
ПОРУШЕННЯ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ГРОМАДЯН ПІД ЧАС КАРАНТИНУ COVID-19	
<i>Сторчак Вікторія Павлівна</i>	106
КАРАНТИН ТА ПРОДОВЖЕННЯ СТРОКІВ ПОЗОВНОЇ ДАВНОСТІ	
<i>Ткачук Анастасія Віталіївна</i>	109
КРЕДИТНІ ПРАВОВІДНОСИНИ В УМОВАХ COVID-19	
<i>Тимошишин Інна Любомирівна</i>	111
ВІДГОЛОСКИ РИМСЬКОГО ПРАВА В СУЧАСНОМУ ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ	
<i>Фаїзова Ольга Олегівна</i>	112
ПРАВО НА ОСОБИСТЕ ЖИТТЯ ТА ЙОГО ТАЄМНИЦЮ: ОСОБЛИВОСТІ ТЕРМІНОЛОГІЧНОГО РОЗМЕЖУВАННЯ	
<i>Шенькарук Поліна Олександрівна</i>	115
ОРЕНДНІ ВІДНОСИНИ У ПЕРІОД ПАНДЕМІЇ COVID-19	

<i>Шинкаренко Анна Олексіївна</i>	117
МІСЦЕ ТА ПЕРСПЕКТИВИ УДОСКОНАЛЕННЯ «NEGOTIORUM GESTIO» В ЦИВІЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ УКРАЇНИ	
<i>Якименко Діана Вікторівна</i>	120
ЗНАЧЕННЯ ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ ЯК ЕЛЕКТРОННОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ОСОБИ В УМОВАХ ПАНДЕМІЇ COVID-19	
<i>Яковець Аліса Василівна</i>	122
РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ СВОБОДИ ДОГОВОРУ В РИМСЬКОМУ ПРАВІ І В СУЧАСНОСТІ	

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

**РИМСЬКЕ ПРАВО І СУЧАСНІСТЬ.
КОДИФІКАЦІЯ ТА РЕКОДИФІКАЦІЯ
ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА
В УКРАЇНІ: ДОСВІД І ПЕРСПЕКТИВИ**

МАТЕРІАЛИ

Міжнародної науково-практичної конференції

Одеса, 25 червня 2021 року

*За загальною редакцією
доктора юридичних наук, професора Є.О. Харитонова*

Підписано до друку 25.10.2021.
Формат 60х84/16. Ум-друк. арк. 6,36.
Наклад 100 прим. Зам. № 2110-08.

Видано і віддруковано в ПП «Фенікс»
(Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК № 1044 від 17.09.02).
Україна, м. Одеса, 65009, вул. Зоопаркова, 25.
Тел. +38 050 7775901 +38 048 7959160
e-mail: fenix-izd@ukr.net
www.feniksbooks.com

